

РАДЕ ВУЈИСИЋ

ШТИТАРИЦА
НА
РАСКРШЋУ ВЈЕКОВА
(ХРОНИКА)

НИКШИЋ

1995.

*Захваљујући мојој супрузи Лници, ћерки
Бранки и синовима Славку и Душку, ова
књига је угледала свијетло дана.*

УВОДНА РИЈЕЧ

Жеља ми је била да прикупим грађу о Штитарици, и да отргнем од заборава њену богату прошлост, живот и обичаје. Колико сам у томе успио нека процијене читаоци.

Прилазећи овом послу био сам свјестан његовог обимности, тежине и одговорности. Посебно одговорности коју преузимам. На просторима области Штитарице, прије садашњег становништва, живјели су и други народи. Зато, иако се ради о хроници села, требало је познавати њихову прошлост у ширим размјерама. Приликом писања ове књиге тешкоће су се јављале, прије свега тамо, што је писаних докумената било мало, или нимало, поготову о ранијим временима. Предања, приче, такође, су била врло оскудна, јер је старија Генерација, која је предање брижљиво чувала скоро изумрла. Прикупљене податке и о садашњим становницима села било је отежано, из разлога што су они у знатном броју расељени, не само по Југославији, већ и по цијелом свијету.

Прихватио сам се овога посла свјестан свих тешкоћа, јер сам свим својим бићем везан за родни крај. Обавезала ме је и потреба да се знаменита и бурна прошлост нашег краја колико је могуће запише и тако отргне од заборава. Заправо, осјећао сам се дужником и усудио сам се да нешто запишем о Штитарици.

У току МОГ рада на овој хроници, трудио сам се да разговарам са више старијих људи и памтита, да би

записао што више њихових сјећања и онога што су чули од њихових предака, и запамтили о свом крају и људима. Имао сам среће да чујем казивање једног од најпознатијих памтиша из Штитарице, Новака Вуковића, који је „закачио“ пуне двије деценије живота из XIX вијека. Затим Миливоја Вуковића, Николе Бошкова Ракочевића, Вида Крговића, Милована Рубежића, Мијаила Вуковића, Ђока Ракочевића, и многе друге који су знали лијепо да приповиједају о свом крају а сеи рођени крајем деветнаестог вијека, и ратника свих ратова, који су казивали сеоја сјећања, и сјећања која су чули од својих предака, која сам и прихватио као једини и пуздани извор, којему се мора (условно речено) вјеровати, јер других извора и нема.

Жалим што нијесам могао да нађем писаних извора о Штитарици прије 1809. године, што би ближе одредило њено име и становништво, односно од досељења Ракочевића из Мораче. Након овог датума, стоји једна празнина, сем што су присутна сјећања, приче које су пренешене са кољена на кољено, пуних петнаест деценија, да би тек, негдје око 1875. године, опет се појавила нека доста штура верзија, о неком догађају који се десио у Штитарици. Па тако сее до 1886. Године, када је ослобољена од Турака.

Но, без обзира на сее оее потешкоће, трудио сам се да што више сазнам и запишем о нашем крају. У недостатку докумената, ја сам највише користио сјећања. Преносио сам их на папир баш онако како сам их чуо од казивача. Трудио сам се да сазнам ко су сее били житељи Штитарице. Одакле су доселили, и њихово даље кретање. И надам се да сам у том донекле успио. Забиљежио сам и миграциона кретања, јер је познато, нарочито у дрогој половини XIX вијека, бројна брства су се селила из Црне Горе, Мораче, Роваца, Ускока, у правцу Рашке области, Метохије и даље. Па су, узгредно, и нека од њих накратко, задржавала се, односно насељавала у Штитарици, да би одатле, након извјесног времена

одлазила даље тражећи и „срећну“ земљу за своје станиште, У свему томе, могуће је да и неко браство буде изостављено што ми и није била намјера.

Посебно сам се трудио да вјерније прикажем период који ја памтим и за који сам имао доказе од савременика плога доба. Но, и ту је могућ превид који не треба узети за зло. Јер, свако од казивача је износио своје виђење о догађајима Гледано из свог угла.

На крају да кажем и то, да је све ово могло бити и потпуније забиљежено, са више докумената, прича. Али, ја сам и поред највеће жеље, учинио колико сам могао. Остајем при убјеђењу да је боље и лошије нешто урадити, него Га не урадити, никако.

Сматрам великим успјехом ако ова моја књига буде пострек за будуће истраживаче о Штитарици, бићу им захвалан.

Аутор

ШТИТАРИЦА

(ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ, ГЕОГРАФСКИ ПОДАЦИ И ОПШТИ УСЛОВИ ЖИВОТА У ЊОЈ)

Основне карактеристике

ШТИТАРИЦА је дар који је природа подарила човјеку, који воли дрво, цвијет, мирис, дбору воду, чист ваздух, животни мир и чистину. Једном ријечју, и све оно што га чини лијепим, дуготрајним, спокојним.

Нијесу многи племеници, без разлога, напуштли плодне и питоме равнице Бјелопавлића, богату Морачу и друга мјеста и грабили се, под пријетњом опасности по главу и породицу, да се доселе на тло Штитарице, да у њој подигну „чардак“, пропире огањ, створе окућницу, да у њој живе.

Штитарица је типично планинско село. Налази се на надморској висини од 939 метара. Клинасто је увучена у подножју Сињавине, са источне стране. Удаљена је око три километра од ријеке Таре и асвалтне саобраћајнице која повезује Мојковац-Колашин, а од Мојкловца је удаљена око седам километара, односно од Колашина око двадесетак километара. До 1956. године, Штитарица је припадала општини Поља, и срезу Колашинском. Из Штитарице може се испјешачити до на Сињавину за око сат и по, не баш напорног хода.

Географски подаци

Површина Штитаричког атара, који припада селу, износи око 25 m². Скоро два дијела сеоског подручја покривено је шумом и пашњацима. Село је оркужено брдима. Са источне стране: Малим Препраном, Кршем округличким и Грацем; са јужне (од Граца) Косом Крговића, Великим Препраном, Лквицама Јовановића, Кукавићаром; од југа према Западу: Гусарским гредама, Гусаром, Кривом гредом, Марковом главицом; са западне стране: Бунаринама и Пољаницом; са сјеверозападне и сјеверне: Студенцима, Кодјачким гредама, Говедарима, Орљаком, Цкаром, Брдом катуничким и Вечерионовцем који се повезује са Малим Препраном и тим „затвара“ круг око Штитарице.

Надморска висина брда која окружују Штитарицу, креће се до 1.900 метара, и то: Мали Препран на висини од 1.100m, Велико Препан на висини од 1.229m, Градац на висини од 1.364 m, Вечериновац на висини од 1.352 m, Цкара на висини од 1.600 m, Орљак на висини од 1.650 m, Говедари на висини од 1.662m, Пометеник на висини од 1.706 m, Кођаци на висини од 1.760 m, Студенца на висини од 1.656m, Ублине на висини од 1.735 m, Крива греда на висини од 1.766 m, и Гусар на висини од 1.907 m, док ушће ријеке Штитарице у Тару налази се на висини од 931 m, Доња Штитарица на висини од 939 m, а Горња Штитарица на висини од 985 метара.

Као што се види, Штитарица је са свих страна обграђена „заштићена“ брдима и врховима што чини њен штит, тако је и добила име „Штитарица“. Не постоји, до сада ни један запис који говори да се она другачије звала, или да је по неком другом основу добила овај назив (име).

За Штитарицу се може рећи, да је једно од најљепших припланинских села у сјеверном дијелу Црне Горе. Она обилује безбројним даровима природе. Природа је

¹ Војногеографски институт - топографска карта 1967. године.

према њој била дарешљива, „искитила“ је свим својим љепотама.

О Штитарици говоримо као о једној цјелини. Међутим она је подијељена на двије Штитарице - Горњу и доњу, са неколико заселака, и то: Закршница, Округлица, Мостишта, Папратине, Селешница, Крушевље, Окутњице, Побрњице, Ливаде, Међупоточје, Градац, Адемов луг, Препран, Креша, Дрђеновица, Горње село, Јањића Врело, Западе, Брајковина и др.

Као што смо већ рекли, скоро преко двије трећине њене површине покривају шумски комплекси, који обилују са скоро свим врстама лишћара и четинара: буква, граб, хрест (црни и бијели) или дуб и цер како у народу зову, јасен, (црни и бијели) јавор, (цефер и птичар), липа (црна и бијела), бријест, калина, јова (црна и бијела), врба, лијеска, мукиња, дријен, макљен, удљика, курковина, глог, зова, и безброј других лишћара. Од четинара су познати: бор (муника и мулека) јела, смрча, тиса, клека и др.

Посебно је запажен басен јеље које је обиловало свим дрвним растињем и било међу највишим шумским комплексима у овом дијелу Црне Гоире. Али, захваљујући несавјесној експлоатацији и криво-сјечама, од некада богатог комплекса шума остала је обична крчевина и слика несавјесног газдовања овим природним богатством. Борова шума се налази у појасу Штитаричких греда испод Кођачког комплекса ливада, али се и она немилосрдно уништава.

Од лишћара најраспрострањенија је буква и она, углавном доминира свим просторима. Но, и буква је под ударом „несавјесне“ сјекире. Непланска сјеча је веома присутна. Сјеча се врши за огревно дрво, облицу, балване за резање фурнира и других сортиманата. Углавном, дрвосјечама доноси високу зараду.

За Штитарицу се може рећи да „почива“ на воденим темељима. Читавом дужином „пресијца“ је ријека која се зове „Штитарица“. Она извире у Провалији, а улива се у

ријеку Тару, у подножју бјеласице. „Штитарица“ има много притока и с денс и с лијеве стране, међу којим ја највећи Пражића поток, док у току пољећа и јесени (за вријеме поводњи) опасност за околину престављају и: Суви поток и Суводо, али се у току лета „повуку“, пресуше. Од притока које никада не пресушују су: Поток Милића, Буковаш и безбројна врела којих има дуз ријеке од извора до ушћа у Тару.

На подручју села постоје извори са најквалитетнијом водом за пиће. И за чудо, сви се налазе на такорећи и истој равни, са лијеве стране Ријеке, и сваки има свој назив, и то: Од Брда катуничкога према Провалији: Ледени извор, Ждријепчев поток, Ковачевац, Зеков извор, Драгова глава, Миљенаш, Башов извор, Буковаш, Врела, Брајковића извори, са десне стране: Јањића врело, Студенац, Ивов извор, Крговића извор, Дуњића чесма, Микин извор, Радисављева вода, Станичин извор и безброј других. Сигурно је, да мало које мјесто има на свом простору толики број извора са питком водом. Село никада није било у могућности да богатство воде искористи у одговарајуће намјене. Чак, ни за наводњавање њива и ливада.

Посебна карактеристика, па и одлика Штитарице је и у томе, што је скоро читавим својим комплексом повезана са планинским пашњацима Сињавине, па је са тим особеностима - богатством воде и пашњака, била изазовна за многе људе са стране, нарочито оне који су се бавили сточарством, да се потруде да постану житељи Штитарице

Поред пространих пашњака Штитарица обилује великим комплексима ливада, не само у селу него и на Планини. Процјењује се да ливаде „покривају“ скоро једну трећину сеоског подручја, што ће, према грубој процјени рећи, да у селу има око 8 km² или преко 1000 коса ливаде. Кад је ријеч о ливадским површинама оне имају свој назив: Пољане, Сјенокоси, Крметњаци, Вулећић и, Крушевље, Диречине, Побрњице, Јагњилишта, Лавча њива, Папратине, Мостишта, Вечериновац, Округлица,

Адемов Луг, Међупоточе, Локвице, Градац, Препран, Смрека, Креша, Дрђеновица, Крчевине, Јањића врело, Западе, Брајковине, Врело, Ливаде, Лука, Луг, Провалија и друга.

Од планинских комплекса ливада Студенца су један од најпространијих. Рачуна се да се на Студенцима може укосити преко триста хиљада килограма сијена. Кођаци су такође простран комплекс. И на њима се може укосити преко педесет хиљада килограма, али се ови комплекси ријетко када покосе читави.

Захваљујући овим погодностима, без обзира на често оштру планинску климу и дуже зимске периоде, људи су ово поднебље, поред сточарства, користили и за развој ратарства, воћарства, пчеларства, а организовали су и друге гране занимања и домаће радиности и врло успјешно организовали стандард живота.

Клима

Штитарица је под снијегом скоро пола године. Ријетко када је запамћена „лака“ зима. Прољеће почиње, практично, тек од Ђурђева дана. Ријетко када прије „писне“ трава. Прољећни радови на њивама и чишћењу ливада, почињу у другој половини априла, а завршавају се до половине маја. То је период и када се обављају сјетвени радови, осим кромпира који се, понекада посије и прије Ђурђева дана, јер није риједак случај да о првome мају и снијег падне. (Првог маја 1962. године снијег је пао око пола метра висине). У току јуна обављају се радови на њивама - врши се окопавање кромпира и кукуруза, „прва“ и „друга“ мотика (прашидба и нагрт). Друга мотика зна бити и позна, што зависи од прољећа, понекада и у првој половини јула. Јули мјесец је период косидбе и „хватање“ сијена. Август је мјесец жетвених радова и косидбе на планинским ливадама. У народу се каже: „Дође свети Макивије (МАКЕВЕЈИ, 1. августа по старом

календару), бјешај косе на чивије, а српове (ватај) за репове". У току септембра углавном, завршавају се сви радови на ливадама и њивама, док кукуруз и кромпир се завршавају касније, у октобру. У септембру се крешу и листови за стоку. Свети Лука је називан „Водени војвода" јер су у окторбу понајвише кишни дани, када долази и до великих поплава, послје којих, обично наступа снијежни период. Сњијег почиње да пада у новембру и задржава се до априла. Понекад је знао пасти и о Дмитрову дану и задржати се до толовине априла. Зима је најупаднија када влада запа^ни вјетар - „кривац". Са „кривца" је сњијег знао пасти, „насрати" по два метра и више. Као упадна зима запамћена је 1905, 1915, 1929. (жути сњијег), 1944, 1947, 1954, 1977, 1985-та година. Но, зиме су у Штитарицу, мање, више, упадне па било који вјетар да „влада", јер је утицајна близина Сињавине и Бјеласице. Истина, сњијег је најмањи када „влада" сјевер, али је тада и најхладније. „Кривцу" се људи ни љети не радују, јер зна „спржити" ливаде па и усјеве и умањити род свих култура, па су га стари са разлогом назвали „празноторба" или „пранокош". Југ је у току вегетације најблаготворнији. Доноси највише влаге, а стим и најбољи род године. Истина и југ зна оставити горке последице и изазвати бујице које су наносиле огромне штете, или поплаве као 1954, 1974, 1992. и 1994. (у априлу) које су за собом оставиле праву пустош и катастрофу, а односиле и људске животе. И 1993. година остаће запамћена по сњијегу који је пао 26/27. марта у висини од преко 1,20 метара. Већи сњијег, у то доба године запамћен је само 1929. године, када је, истога датума пао близу 2 метра.

Ратарство

Од ратарства никада није остварен приход адекватан обрађеним површинама и уложеном труду. По неким показатељима, у Штитарици је обрађивано (истина када

је све било везано за село и њиву) око триста рала ораничних површина. На овим површинама сијане су све врсте житарица: јечам, овас, раж, елда, нешто мање пшенице, те кукуруз, кромпир, купус и друго. Без обзира што су њиве, у ранија времена обрађиване ручно, а житарице прихрањиване стајским ђубривом, приходи рода житарица били су минимални. Нешто повољнији род био је код јечма, па су се површине и највише засејавале јечмом. Једино се са родом кромпира могло бити задовољно. Но, и када је бивао најбољи род житарица никада га није било довољно за исхрану домаћинстава (у просјеку за шест до осам мјесеци годишње). Осим мањег броја имућнијих домаћинстава, остали су морали куповати, па је доста породица оскудијевало са храном и снабдијевало се житом са бјелопољског и других паза-ра из Санцака.

Орање је обављано волујском запрегом са дрвеним ралом, а нешто касније рало је замијењено гвозденим

Сађење кромпира, детаљ из Штитарице

ралицом и плугом. Волујске запреге потискиване су коњским, јер се нагло смањивао и број волујских запрега. Од недавно њиве су се почеле обрађивати тракторима. Истина, у мањој мјери, јер за обраду свих њива трактором не дозвољава конфигурација терена и приступ к њивама.

Но оно што забрињава је то што су се ораничне површине многоструго смањиле. Од око скоро триста рала колико је обрађивано у очи другог свејтског рата, сада се обрађује једва педесетак рала, или једва по десет ари, у просјеку по домаћинству. Као што смо истакли обрада њива је вршена ручно и примитивно. Ни селекција сјемена није увијек вршена на ваљан начин, што се и то одражавало на род и приносе. Кукуруза је доста сијано, али због прољећних мразева приноси и род није увијек био добар. Род кромпира је подмиривао потребе произвођача, а било је и вишкова који су пласирани на тржиште. Истина, у мањим количинама. Од сорти које се гаје, најквалитетније су се показале: „цвјеташ“, „ургента“, „Дезире“, „игор“, „весна“, „кереберек“, али највише се задржао у употреби и најбољи род је доносио „руски црвени“ кромпир. Од повртларских култура купус најбоље успијева, али се у задње вријеме мало производи. У питању је лијењост људи да се баве тако „ситним“ пословима, па се и у тој култури осјећа оскудица.

У Штитаричким њивама могу се видјети и сталe повртларске културе: пасуљ, (боранија), лук, цвекла, шаргарепа, а понегдје и по која паприка и парадајз, ротквица и сл.

Узгој стрнових житарица, у последње вријеме је заостављен, понајвише због тога што за вршење нема вршалица, а нема ни коња да би се вршидба обављала на стари начин, на гувну. То је и разлог да је село остало и без воденица.

Дакле, нема њива, нема жита, нема воденица. Њиве зарастају у коров, а наше трпезе чекају хљеб са пазара.

Сточарство

Штитарица је погодан простор за сточарство. Село је припланинског типа и обилује огрмоним пространствима пашњака. Пашњаци су богати разним растињем и повезани су са планинским пашњацима и ливадама. Сеоски пашњаци обилују водопојима, осим дијела званог Стране, на којима има само један, доста оскудан извор, звани Црвени Лаз. Истина, ни водопоји на планинским пашњацима нијесу по „мјери“ потреба, али се сточари сналазе, праве вјештачка језера-локве, покривају сметове снијега. Такође на Сињавини постоји добар водопој на Савиној води, гдје има неколико дрвених корита и велико језеро. Због добрих услова Штитарица је била позната по добрим, малдарима и великим буљуцима оваца и крдима говеда, па је сточарство било и остало главно занимање житеља Штитарице.

На просторима Штитарице остали су запамћени бројни сточари, у чијим буљуцима је бивало и по неколико

Овце на испашу, детаљ са планине

стотина оваца: Браћа Томовић и, Раосављевић и, Дедејић и, Балтић и, Томашевић и, Крговић и, Вуковић и, Ракочевић и, Симовић и, Зиндовић и и многи други.

Штитарица је уочи другог свјетскога рата била једно од најбогатијих села по сточном фонду у односу на број становника села, у сјеверном дијелу Црне Горе. По неким сјећањима (писане статистике нема) у Штитарици је било близу 3 до 3,5 хиљада оваца и близу 500 грла крупне стоке, а скоро свака кућа је имала коња, а неке и по два. Мали је број домаћинстава био који није имао јерам волова. Зна се уочи другог свјетског рата у селу је било близу педесет пари волова.

На планине Штитарице сточари су издизали са својим стадима у првој половини јуна (ако није постојао другачији договор са осталим корисницима планинских пашњака) и остајали до снијега. На Сињавини су познати катуни: Локва Ђатовића, (по познатом Турчину Башу Ђатовићу), па катуни: Балтића, Томашевића, Вуковића, Чобелића, Бунарине и Пометеник. У свим овим катуни-ма постоје изграђене локве за хватање кишнице за појење стоке, у којима је увијек бивало довољно воде, осим ако је владала велика суша. Заједничко појило је било на Савиној води. Уз то, сви корисници Планине, покривали су снијег у сметовима, те и на тај начин обезбеђивали воду за домаћу потребу и појење стоке.

Са поменутих катуна већина сточара је пресељавало на Студенца, али када се прокосе ливаде. Студенца су, заправо један од најквалитетнијих и највећих простора ливада на Сињавини, на којем се може покосити и преко неколко десетина вагона сијена.

Од сточарства оствариван је знатан приход. Производња скорупа и сира увијек је била већа од потреба, па се знатна количина мрса износила на пазар, што је, поред прихода од продаје стоке, био и главни извор средстава за подбиривање кућних потребштина.

Послије другог свјетског рата, сточни фонд није се увећавао, заправо је стагнирао, или боље рећи био у

сталном опадању. На његово опадање утицала је и сама политика, која је усмјеравала радну снагу на индустријске послове, а пољопривреда и сточарство је напуштано и запостављано. Након прихватања овакве политике (по сточни фонд кобне) дошло је до миграције радно-способног сељаштва. Напуштени су посједи и у селу и у планини, а буљуци оваца полако су нестајали.

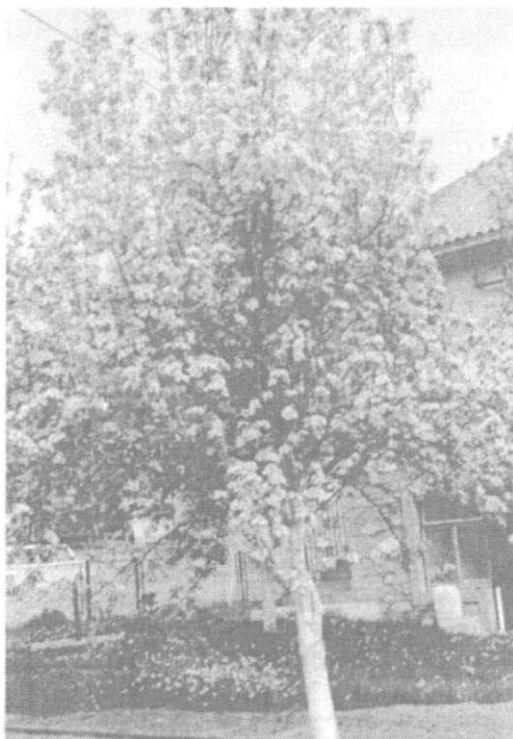
Колико се зна, од некада великог сточног фонда Штитарице, сад нема укупно ни близу 500 оваца и стотинак грла говеда, те један јарам волова и око двадесетак или који више, коња. Истина, нешто је поправљен расни састав крава, али то није у многومه донијело веће приходе и поправило млијечност, јер се не ради о интезивном узгоју стоке.

Недостатак сточног фонда негативно се одразио и на ораничне површине и ливаде, јер недостатак стајског ђубрива знатно је умањио род и сијена и житних култура.

Воћарство

У Штитарици се касно почело гајити воће. Владало је мишљење да су климатски услови непогодни за његов узгој. Ријетко се, понегђе могла видјети по која шњива-медница или бјелица. Другога воћа није било. Доласком Морачана у Штитарицу узгоју воћа се почела поклањати већа пажња. И тек негдје послије 1900-те године, почело је пресађивање шљива-пресадница донесених из Мораче. Јабукe и крушке сами су производили, путем калемљења, које су веома добро успијевале. Колико се зна, први засад (башта) шљива подигнут је на Препрану на имовини Милије Мушова Ракочевића, затим на имовини Крговића, Рубежића и других. Послије Првога свјетскога рата узгоју воћарства поклоњена је пуна пажња. Прво, што се увидјело је да воћка може да успије

и у Штитарици, и друго, што је од воћа, ипак, било користи, ако не за трговину, а оно за домаћу потребу, тако да није било скоро ни једнога посједа на који није подигнут воћњак, најмање око двадесетак стабала. Међу првим највећим воћњацима у Штитарици био је воћњак Милована Рубежића, који је бројао неколико стотина стабала, са којег је сабирао (у роднијој години) и до

Изцвјетала јабука-калем

десетак хиљада килограма шљива. Затим, узорне воћњаче имали су: Јован Вуковић, на Лавчој Њини, Крговић и, Мијајло Вуковић на Селешници и Крушевљу, Ракочевић и на Препрану.

Касније су се воћњаци преширили па је остао запажен воћњак Љуба П. Вуковића који има, поред шљиве, преко стодвадесет стабал крушака и јабука изузетне квалитетне сорте.

Процјењује се, да је негдје седамдесетих година, у Штитарици било близу двије хиљаде и пет стотина стабала шљива и преко шест стотина стабала крушака и јабуке. Осталог воћа био је занемарљив број, осим по неки орах.

Приходи од воћа (трећи „кош“ како га је народ називао) нијесу били занемарљиви. Нарочито од шљиве које су углавном стављене у бадањ ради печења ракије. Било је година, нарочито у ранијем периоду, када су баште биле млађе и бујније, да је једногодишњи род шљиве износио и до 5-6 вагона. Скоро пред сваком кућом био је некад по бадањ. Шљиве су се за друге сврхе врло мало користиле, осим понешто за справљање пекмеца и то у мањим количинама. Од јабуке и крушке није било неке велике користи, осим, што би народ рекао: „Убери и поједи“.

Воћарство је више од двадесетак година обољело. Болест је нарочито захватила шљиву што је довело у питање њен даљи опстанак, а на сузбијању болести и обнављању воћњака се врло мало, или боље рећи ни мало не ради, што је велика штета.

Пчеларство

И поред богате паше за пчеле, пчеларство у Штитарици није развијено адекватно постојећим условима. Разлог је што су људи сматрали ту дјелатност споредном и не много корисном, па је као таква и занемаривана.

Први узгој пчела потекао је од досељеника из Мораче. Судови за смјештај пчелнијих друштава прављени су од прућа, плетене су такозване „вршке“, које су облепљи-

ване говећом баљегом да не „одишу“. Нешто касније ти судови су „усавршени“ па су „вршке“ замијењене дубинама које су прављене од даске или су копане од шупљих трупаца-дубових или липових. О ђерзонкама се много касније сазнало, па су и оне касније коришћене за прихватање роја пчела.

Пространи комплекси ливада, обилују разноврсним медоносним растињем, такође, су престране шуме лишћара, дивљег и питомог воћа, четинари, липа, багрем, макљен, те обиље воде, све то даје добру повољност за живот пчела и развој пчеларства на овом простору.

У Штитарици, када је највише било пчелињих друштава, није било више од сто до стодвадесет судава кошница. Најпознатији пчелари били су: Новица и Јокан Ракочевећ, Вид крговић, Милован Рубежић, Мијајло и Милић Вуковић, Миле Ракочевећ и мањи број других који су узгајали највише до пет-шест друштава.

Поред небриге око овог врло уносног посла и пчеларења, уништавању пчела у многоне доприноси и пчелниња болест звана Вариола или пчелиња куга. Поред Вариоле пчелиња друшва гину и од хемијских средстава и разних пестицида који су у свакодневној употреби у пољопривреди. Све је ово узроковало да је све мање пчела не само на овим просторима, него уопште, што пријети опасност од тоталног одумирања.

Лов

Захваљујући конфигурацији терена, обилним просторима покривеним шумама и пашњацима Штитарица је међу оним богатијим подручјима у којима има разноврсне дивљачи. У Штитаричком јељу, Кођачким гредама и ластвама, Орљаку, Вечериновцу, Грацу и другим мјестима, могле су се видјети све врсте дивљачи. У Кођачким ластвама (Кођаци су добили име по дивокозама. Раније су

се називали Козјаци, па због лакшег изговора назив је промијењен у Кођаке) могло се видјети и по неколико буљачака дивокоза. Немилосрдно њихово уништавање од стране човјека (и вука) довело је у питање њиховог опстанка. Био је и приличан број срна и срндаћа на овим просторима, па су се могли запазити на више мјеста у околини села у Орљаку, Градцу, Вечериновцу, а срне су се знале спустити и по сеоским ливадама. Али, и оне су проријеђене, јер су и оне на мети острела. У Штитаричком јељу има и медвједа, а по селу се врло често могу срести и: зец, лисица, јазавац. истина, они се уочавају у току јесени, тамо гдје се гаји кукуруз. Неријетко се зна видјети и по нека дивља свиња, врло чести и чопор (прасица са младунцима). Штитаричке шуме биле су прави рај и за множење куна. запамћено је више зима када је на подручју Штитарице бивало уловљено и по двадесетак па и више куна. То је био онај период када је крзно од куне било добро плаћено. Вукови су били, и остали стални „гости“ планине и села. Они представљају праву опасност за сточни фонд. Они су увелико смањили и број племените дивљачи на овом подручју. Нарочито су представљали опасност за срне у вријеме упадних зима и великих сњегова.

Захваљујући великом броју разноврсне дивљачи на овом подручју у Штитарици је увијек било и врсних ловаца. Нарочито је био познат као врсан ловац: Милић Вуковић, затим: Драгиша Вуковић, Илија Вуковић, Станко Тапушковић, Спасоје Ракочевећ, Јанко М. Вуковић, Радоје Вујисић.

Домаћа радиност

Домаћа радиност није ништа друго него својеврсна умјетност. И ако су послови који припадају овој дјелатности, у своје вријеме рађени примитивно и из нужде, када

се многи одјевни предмети, на други начин нијесу могли обезбиједити осим личним радом, ипак израда многих творевина достиже врхунац умјетности.

Познато је, у ранијим временима, није се знало за било какве тканине, плетње и везове, осим за оне које би урадиле вриједне руке наших ткаља, плетиља или везиља. У то вријеме највише ручних радова стварано је од домаће вуне, а много касније се сазнало за друге предива. Од вуне су прво израђивани одјевни предмети ткањем сукна, од којег су прављена одијелг и кабанице, а доњи одјевни предмети су исплетани такође од вуне, фањеле, пуловери, џемпери, гаће плетене, затим обућа: гете, назубице (чарапе) приглавци, назуваћи, завијуше (шалови), рукавице и друго. Није баш тако давно било када се и доњи веш-свитице и кошуља радили-ткали од лана и конопље. Када је створена фабричка производња тканина-постава од тога је одјећа ручно шивена.

У току израде ових одјевних предмета, ткаље, плетиље и везиље украшавале су одјећу са жељом да то што раде буде што украшеније, плетњом, везом боја, ткањем које је попримало умјетничке контуре. Сукно су правиле помоћу натре и разбоја. Помоћу натре ткани су и постељни предмети: сламарице, простирачи, ирами, поњаве, губери и други дјелови постељина, те плетиваче, торбице, обравнице, торбе, вреће.

Са жељом да одјевни предмети буду што љепши и украшенији, дошао је до изражаја и вез. Прво су почели да се украшавају женске кошуље са оковратницима и ошвицама, које су рађене од памука (у боји) и златних нити. Ошвице су биле нарочито популарне код невјеста, а носиле су их обично старије и имућније жене, као украсна одјећа, приликом свечаних дана и скупова, док дјевојке су везом шарале своје мараме и варцулете. Код употребе боја и ткаље и везиље су врло брзо овладале „техником“ и начином мијешања и слагања боја, па су саме правиле конач који им је потребан за израду тканих и плетених

предмета. То је и допринијело да су ткаље врло брзо схватиле и почеле ручно да раде више врста ћилима и декица укусног изгледа и велике умјетничке вриједности.

Наше „умјетнице“ израђивале су и јелеке, зубуне, короте, долактице и друге одјевне предмете које су украшавале златним концима. Истина, у мањим количинама, из разлога што се врло тешко долазило до конца за вез (злата), а ни економска моћ није дозвољавала да се носе тако скупоцјене и вриједне ризе.

И везиље су одиграле значајан удио у стварању умјетничких творевина. Од појаве првога постава (платна) камрика оне су везле јаглуке, варцулете, делкоте, поглаваче, ленцуне, правиле су и украсне везове других намјена за истицање по дувару, у кухињама, а од скоро везиље су почеле да раде-везу гоблене, интарзије, таписерије и безброј других украсних предмета, као што су столњаци, таваје, разни застори и мреже, као и друге безимене предмете. Жене на селу (млађе и старије), и ако самоуке, овладале су техником веза, ткања, плетења и хеклања и свега онога што се зове домаћом радиношћу, а што је било потребно за живот једном домаћинству.

Међу ткаљама у Штитарици, колико нам је познато, најчувенија је била Станојка Драгишина Вуковић.

Имовинско-правни односи

- путеви, прогони, водопоји -

Имовинско-правни односи у Штитарици су били доста добро ријешени. Јер, и то је био један од услова да се остале дјелатности развијају без сметњи по друге, у првом реду комшије. Мјештани Штитарице су своје посједе били уредили заједничким нормама, општим сеоским правилима које су поштовали, а која су била нека врста неписаних закона. Уз то, нијесу били „затворени“ како

би се то рекло, за домаћинства. Стога су у народу познати: сеоски, племенски и браственички путеви као и такозвани путеви-ногостопци. Разлика између ових категорија путева је у праву коришћења, ширини и употреби. Ширина сеоског пута је била 12, племенскога 8 и браственичкога 6 метара. Има мишљења да је та ширина мјерена „лактима“, а дужина једног лакта износи 67 сантиметара. категорија пута-ногостопца је таква да се њиме може користити само пјешак или са коњем, и то су, углавном путеви које су комшије у међусобној комуникацији остављали за послужје, док у мањим случајевима за послужје и међу другим корисницима који су имали отежан приступ ка својим посједима. Ногостопци су остављани и међу новоподијељеним браћом, да би, касније ти путеви прерастали у право послужја и осталим грађанима, гдје се прави власници нијесу противили, поштујући комшинске добре односе. Право коришћења сеоских путева имали су сви пролазници, у свако доба, са запрегом или натовареним коњима, без обзира одакле су. Племенски пут је имао исту намјену само је разлика у томе што су ти путеви били ужи, али се и њима могла провести волујска запрега и коњ с товаром, док браственички путеви су били искључиво остављени између браственика приликом диобе имовине, али само за браственичку употребу. Међутим и такви путеви су, у великој мјери коришћени за потребе насељеника који живе на поменутих просторима. Јер, поред осталог, врло често је долазило до купопродајних односа између неког од браственика и несродника као купца, који је, одмах постајао корисник права продавца, те и право коришћења браственичког пута. Ови путеви, односно сеоски и племенски, коришћени су и за пргон стоке.

О овом врло важном, ракло би се и животном питању села, вођено је рачуна у свакој прилици. Путеви постоје од постанка села. О овом питању посебно је водио рачуна Јевто Николић, када је вршио диобу „војничких дјелова“ на новодосељенике, па је путеве „отва-

рао" и тамо грје нијесу раније постајали и повезивао додијељену са сеоским путевима и комуницама. У Штитарици ово питање је ријешено у најбоље могућој мјери за потребе села. Главни пут, како се некада звао „џада“, „долази“ преко Малог Препрана, иде кроз село и води преко Великог Препрана у правцу Колашина. Са овога пута одваја се један крак који иде поред ријеке Штитарице, уз Горње село према планини. За овај пут морамо непоменути да је то главна саобраћајница која је повезивала Санџак са Црном Гором, Ускоцима и Дробњацима и даље према Никшићу. Овим путем пролазили су и трговачки каравани који су преносили робу од Призрена према Дубровнику, а са њима су се служили и у доба експлоатације руде из „Брскова“ за вријеме Немањића. Овај пут је био главна саобраћајница на овим релацијама све до 1933. године, када је изграђен макадамски пут од Колашина према Мојковцу. Други крак који се одваја од овога пута води уз Горњу Штитарицу, не само да је служио овоме селу, већ је служио и свима који су долазили од правца Сињавине према Санџаку или обратно.

Други пут кроз село долази од Брда Катунскога, кроз мјесто Тегове, па преко Вулетића „иде“ низ Крушевље и спаја се са главним путем код Ријеке. Са овим путем су се служили грађани Доњо-колашинских села: Бистрице, Гојаквића, Поља, за одлазак према Колашину, такође све док није отворен пут низ Тару, као и Штитаричани. Са овога пута одваја се и пут који води низ тзв. Миланову Главицу, силази у Пражића Потпк и повезује се са главним путем који води кроз село. Други дио (крак) пута (више ногостопац) одваја се на Ушчеву долину и води уз Пољане према Цкари и повезује се са путем који долази од Поља и иде даље према Цкари, Пометенику и другим катунима и ливадама који се налазе на подручјима кроз које овај пут пролази.

Са главнога пута на мјесто звано Мочила, одваја се ногостопац који води ка кућама Вујисића и продужује преко Кође лазине, Брегова, иде преко Лазина Тапушко-

вића и Вуковића, даље уз Крушевље Вуковића и повезује се са путем који долази са Брда Катуничкога, и одатле иде даље преко Волујске ливаде и Диречине Вуковића, преко Побрњица у правцу Горње Штитарице. Овај пут је само за пјешаке (ногостпац) и то само за кориснике који живе око пута или им пут пролази преко имовине, али не и за „свакога“.

Са главнога пута који води кроз село, одваја се један крак који води низ Луку, крајем ливаде и води према Ливадама, Долу и Адемовом лугу, као и Грацу. Овај пут по категорији би припадао браственичким путевима, јер у вријеме када је пут остављен, на подручјима кроз које пролази живјели су углавном браственици-Ракочевићи (Јакшовићи и Дуњићи), док касније су на тим посједима настањени и другоплеменици. Са овога пута се одваја крак који води према Љештарју. Са главног пута према Великом Препрану одваја се и пут-влачник који је остављен за послужје Крговићима. Овај пут води врхом Луке (лучице) Балтића и излази на имовину Крговића (Баре). Од моста на Ријечи један крак пута се одваја и води ка Башовој окутњици (кућама Вуковића), а од њих одваја се ногостопац који иде уз Мињеваш према Балтићима. Није познато да ли Балтићи имају право на овај продужени пут, или је то добра воља и резултат лијепих комшинских односа.

Са Великог Препрана-главнога пута, одваја се такође сеоски пут који води низ насеља Препрана, иде преко Креше и Дрђеновице и спаја се са краком пута који долази из правца Доње Штитарице на Суводо, и одаткле иде испод Горње Штитарице (испод њива), па преко ливада, излази на Јањича Врело, преко Запада и имовине Дедејића и слази на Фрбљак, одакле се креће-један крак уз Јеље према катунима (Доњоштитаричким), а други уз Провалију, а и један и други у правцу Сињавине. Са овог пута који води испод Села одваја се један крак који води према Раосављевићима и даље поврх Горњега села и повезује све настањенике у том дијелу Села. И у Горњој

Штитарици има неколико путева-ногостопаца и то: један се одваја са главнога пута и води поред Ђобелића и Зиндовића према кућама Влаовића и Ракочевића (истина, овај пут је у последње вријеме споран) и други крак одваја се од главнога пута и води између посједа Влаовића и Ракочевића и излази код кућа Ракочевића (Мићића). Пут-ногостопац постоји и са лијеве стране Ријеке који води преко Брајковина, Вилобријега и Врела и креће се у правцу Планине. Овдје нијесмо обухватили путеве који повезују комшије, јер употреба таквих путева и престаје у колико се, случајно поремете комшијски односи, или престане потреба за њима из других разлога.

Питање права прогона увијек је било шкакљиво које је врло често реметило међуљудске и међукомшинске односе и знало довести до љутњи па и оштријих свађа и сукоба. Зато се настојало, у свим приликама, да то буде ријешено на задовољство свих заинтересованих, тако да се „отварао“ излаз за свакога, да може имати слободно кретање са стоком према водопојима и испашама-комунима.

У Штитарици су познати путеви који су остављени у категорији прогона. Зна се да су Дуњић и (сада Вуковић и) имали прогон из Међупотоца, поред потока, низ Адемев Луг до ријеке и комуна. Такође, власници Адемовег Луга имали су прогон уз ливаду Оровића (Округлицу) и правцу шума и Вечериновца. Колико се зна, Крговићи имају прогон са Главице (Шоловрњске) низ Страну у правцу Ланишта и излаз на Ријеку и луг за пројавак поред ријеке, узводно. Чобелић и Јакшовић и из Граца ималу су прогон поврх Локвица, па косом Крговића до на Препран, а са Препрана, поред имовине Радојевића силазили на Зборно мјесто и укључивали се на сеоски пут. Томашевић и Ракић и (Вуковић и) имали су прогон поврх куће Ивана Томашевића, између Волујске ливаде и Диречине, поред куће Марка Вуковића, који их је повезивао са комуном изнад Крушевље, према Ластвама. Ракочевић и са Креше имали су прогон низ имовину Кршикапа и

повезивали се са сеоским комуном око Ријеке. Вјероватно да још има неких мање потребних па и заборављених прогона, али, захваљујући, из дана у дан све мањој потреби за прогонима, због смањења сточног фонда и отварања путева, многи су и заборављени и немају сврхе за постајање, па су као такви и зенемарени.

Када је ријеч о водопојима њих и нема на Сињавини, осим „Савине воде“, те је она, практично безводни крај. Због тога сточари на катунима граде водопоје (локве) у које сакупљају кишницу или „хватају сњежаницу“. Такве водопоје-локве изградили су катуњани са Локве Ђатовића, из катуна Вуковића (звана: Милићева локва). То су урадили и у Чобелића Катуну, на Бунаринама. Главно појило за све кориснике пашњака на овом дијелу Сињавине је „Савина вода“, где су до 1954. године била дрвена корита у којима се сливала вода и заједно су је користили сточари Липовске и Пољске општине. Те године, на „Савиној води“, направљено је акумулационо језеро, у којем се сакупља довољно воде да може подмирити потребе свих корисника пашњака Сињавине. Што се тиче водопоја на сеоским пашњацима, они су недостајали само на подручју испод Кођачких греда. Ту постоји само један водопој малог капацитета, звани Црвени лаз. На подручју села ни један водопој, као ни приступ к њима није никада био споран. Сада су грађани и тамо гдје је био безводан крај то ријешили изградњом водовода и на тај начин ријешили и тај дугогодишњи, велики проблем.

Рудоносно подручје

Масиву палнине Бјеласице, у чијем подручју, са сјеверне стране лежи и рудник „Брсково“, надовезује се на

² По казивањима: Новака Вуковића, Милована Рубежића, Вида Крговића, Ђока Ракочевића, Мијајла и Мијаила Вуковића, Радоја Дедејића и др.

рудоносно подручје-ланац дурмиторског флиша, које се, чак од Сребренице, у Босни, престире преко пљеваљске „Шупље Стијене“, испод планине Љубишње, па све до терена „Трепча“ и „Новог Брда“ припада и подручје Штитарице, односно „Вечериновац“ које у себи има руднога блага. О томе говоре многи подаци. У доба Немањића, када се рударило у „Брскову“, вршена је експлоатација руде и у Штитарици, „Вечериновцу“, На то упућују и рудна шљакишта која се налазе у ријеци „Штитарици“ у подножју „Граца“, гдје је, посигурно, вршено претапање руде. Истина, има верзија да је у тој топионици прерађивана руда из „Брскоав“, али се и намеће питање: зашто би се ту довозила руда из „Брскова“ када је и на „Брскову“ постојала топионица?

На то, да је експлоатације руде вршена и у Штитарици, постоје и други трагови и топоними. Један од њих је и брдо звано „Вечериновац“, што доводи у везу са новцем, „Златина Долина“, „Сребрена Долина“, „Тегови“ и слично. Мјесто које се налази са западне стране „Вечериновца“ зове се „Пећине“. Оно обилује бројним рупама-ископинама, које се и дан-данас виде, а које недвосмислено говоре да је ту, некада вршена експлоатација руде. На овом мјесту постоји и извор звани „Цвена бара“, који износи на површину земље црвени муљ па је и због тога добио такво име.

Да је „Вечериновац“ рудоносан и да припада локалитету „Брскова“ којег је, својевремено Тара „осјекла“ од Бјеласице и „Брскова“ потврђивао је својим изјавама и Урош Томашевић, дипл. инж. геологије, који је дуго година вршио истраживање Југославије, па је о овој рудној жици имао прилику да прочита у неким писаним доказима који говоре о рудним локалитетима на овом подручју.

Трагом ових показатеља пошла је и Геолошка служба рудника „Брсково“ негдје око 1960. године, па је у „Пећинама“, код „Црвене баре“ вршила истражне радове. Геолошка екипа на челу са дипл. инж. геологије Драга-

ном Марковићем, а нешто касније ова служба на челу са дипломираним инжињером геологије Бранком Бошковић и дипломираним инжињером геологије и рударства Милетом Шћекићем, на овом подручју вршила је истраживања неколико мјесеци, те је утврдила да на петом метру бушотине има рудна жица пирита у великом проценту.³

Но, како је овај локалитет доста удаљен од саобраћајнице, даља истраживања су прекинута, а пошто на тој дубини нијесу откривена налазишта других руда (цинка, олова и др.) експлоатација самога пирита била је нерентабилна, па су даља истраживања одложена за нека „боља“ времена.

³ Милета Шћекић, дипломирани инжињер геологије и рударства.

ШТИТАРИЦА У XIX ВИЈЕКУ

Први писани докуменат о Штитарици, потиче још из XV вијека. Наиме, када су Турци прешли Тару и направили продор према Колашину 1455. године, извршили су Катастарски попис Крајишта Иса-бега Исабековића гдје су пописани Турски Никшић и у којему се помиње Штитарица. У том збирном катастарском попису помињу се Поља, Бистрица, као и још нека села која данас, под тим именом, не постоје. По том попису у Штитарици су живјеле само четири породице.

Очигледно је, да Штитарица као насеље, постоји много раније. Познато је да је главни каравански пут, који повезује Санцак са Црном Гором и Дубровником, водио преко Штитарице. Овим путем служили су се у доба Немањића, у периоду када је вршена експлоатација руде у „Брскову“, а то ће рећи да је Штитарица и тада била насељена, јер се претпоставља да је била караванско одмаралиште и за Призренске трговце који су обављали трговину са Никшићем и Дубровником. То говори, да је Штитарица била позната и прије Катастарског пописа 1455. године. Да она, као насеље, под овим именом, датира још од краља Уроша II, односно од XIII вијека.

Данас говорити о Штитарици, а заобићи Морачу и Ровца немогуће је. Јер, као што ће мо касније видјети, данашњи становници у Штитарици у највећем броју, воде поријекло из Мораче и Роваца. Зна се да су Штита-

¹ Др Божидар Шекуларац, Добриловински катастиг.

рицу ослободили од Турака Морачани и Ровчани и сви бојеви и ратови који су вођени у Турско доба на овом подручју, везани су за Морачке и Ровачке јунаке. Све нас ово упућује на чињеницу да су преци данашњих Штитари-чана понајвише из Мораче и Роваца.

Пошто не располажемо било каквим писаним доказама, а за вјеровати је да и не постоје, обзиром на услове живота под Турцима у том времену, за период од XV до XIX вијека, који би нам помогли да о Штитарици нешто сазнамо, приморани смо да тај период „прескочимо”. Зато ће мо почети са сјећањима од почетка XIX вијека, односно од 1809. године, када је Карађорђе са својом војском посјетио Црну Гору, а у сусрет му пошла чета Морачана и Ускока на војводом Мином Радовићем и сердаром Мијатом Дуловићем на челу, у којој су били чувени јунаци: Ратко Зиндовић (Ускоци), Милован Меденица, Јован Ракочевић, Вулета Радовић, Миливоје Вујисић и др.² Тај сусрет Морачана са Карађорђем био је веома инпресиван и због тога што су Морачани и ту доказали да су велики јунаци и ненадмашни ратници, а уз то, што су и од Карађорђа добили високе поклоне у знак признања за јунаштво и војничке врлине. Карађорђе је тада био пријатно изненађен, како пишу хроничари, јер се срео са јунацима из његовог завичаја. Том приликом Карађорђе је додијелио ДЕВЕТ барјака Морачким, Ровачким и Ускочким јунацима, као и два дуга МАЧА и сребрену чутурицу. Добитници барјака су били: Јован Вуксанов Ракочевић, којег је војвода Мина представио Карађорђу као најбољег Морачкога јунака, Милован Дожин Меденица, Саво „Црни” Меденица, Радосав Божов Ракочевић, Ђуро Милошев Јанкетић. Дугим МАЧЕВИМА вожд је даровао Миливоја Ђурова Вујисића и Мирка Ђекина Добричанина-Вујисића, а Миловану Вујисићу даровао је (своју) сребрену чутурицу. Том приликом Карађорђе се побратимио са војводом Мином Радовићем.

² Б. Јовановић, Колашин стр. 89.

То су и први званични барјаци које су носили Морачки, Ровачки и Ускочки јунаци у ратовима све до 1916. године.

Приликом ових сусрета и похода у сусрет Српској војсци Морачани су још једном доказали своје витештво. 8. јуна 1809. године, они су напали Турску војску на Суводолу и катастрофално је поразили.

Војвода Мина Радовић, предводио је Морачане и на напад на логор Смаил-аге Ченгића на Мљетичку 18. септембра 1840. године, гдје су Морачани одиграли пресудну улогу у разбијању Смаил-агине војске. У борби са Смаил-агиним Турцима погинуо је и Јован Ракочевић којег је Карађорђе првога даровао барјаком.

Тада је (1809) године Мића Јокв Ракочевић, напустио родну Морачу (Раичевине) и преселио се у Штитарицу. Сматра се да је он међу првим Морачанима који се доселио у ове крајеве.

Да ли је тада било Срба у Штитарицу, и ако их је било-колико породица, не зна се, као што се не зна ни који су први досељеници били после Миће Ракочевића. Зна се једино, да су негдје крајем прве половине XIX вијека у Штитарицу живјели и Раосављевић и Вуковић, али се не зна када су доселили. У неким писаним документима помињу се још нека браства из Мораче да су се доселили у Штитарицу, али се такође наводи, да су се одмах оселили у Србију, прама Тимочкој крајини. Њихова имена се не помињу као ни датум селидбе.

Штитаричани нијесу имали своје организоване војне јединице које би се могле супроставити Турскоме зулumu. Али, зато су се, скоро у свим бојевима које су организовали и изводили Морачани, њима придруживали и учествовали у нападима, колико су могли и колико су им прилике дозвољавале.

Познато је, између Морачана и Ускока с једне, и Турака с друге стране, често су избијали сукоби и чарке. У току XIX вијека ни један сукоб није мимоишао Штитаричане, па било да нападају Морачани и Ускоци, било да Турска војска однекуд стиже да „покажњава“ црногорске непослушнике, да Штитарица није платила „данак“, било

путем плијена, било паљевином. Чести напади од стране Ускока (понајчешће) или Морачана, чинили су до знања Турцима да им нема опстанка на просторима са лијеве стране Таре. Напади су, најчешће вршени на катунима Сињавине ради плијена стоке, те је и остала изрека једне Турске жене: „Не дају нам Власи ни да нам се скоруп на карлицама заметне, но нам све спљачкају”.

Посебно је значајан удар Црногорске војске на Грахову под командом Мирка Петровића 13. маја 1858. године, да би Турке и Колашин истих дана напали Васојевић и, Морачани и Ровчани и Ускоци и нанијели им велике губитке (28. јула 1858. године). У тој борби највећи ударац Турској војсци нанио је Милисав Мишнин Вујисић са својим гардистима, па су се тешко одлучивали више да нападају подручја Штитарице у вријеме четобаше Милисав Мишнина. У нападу на Колашин учествовао је и Новица Церовић са својим одредом, којом приликом је попалио све катуне на Сињавини, као и липовска села, Требаљево и Штитарицу у којима су господарили Турци. Послије овога страховитога пораза Турака око Колашина, велики број је пребјегао преко Таре. Незнатан број се повратио да обнавља своје попаљене домове. У том крвавом сукобу са Турцима Милисав Мишнин је успио да „прескочи” и преко Таре и да разagna Турке на Бабљаку и Дријенку и да оба села ослободи, Даље, Штитарица ни у једном боју није била поштеђена од Турака. Какве су борбе вођене око Колашина говори народна пјесма.³

*„Колашин се из темеља тресе
и бијеле око њега куле-
нит га могу Срби освоити
нит га лако дађу Колашинци.
Нож сијева, крв се пролијева
замути се Тара валовита”...*

И ако су Црногорци (Морачани, Ускоци и др.) славили велику побједу над Турцима, ту славу су платили

³ Б. Јовановић. Колашин стр. 116.

великим губицима. Како су неки историчари записали у овим борбама је погинуло одо 400 црногорских војника и нешто више рањено. Док број Турских губитака био је далеко већи. Преко 1000 их је у кућама сагорело, јер нијесу хтјели да се предају, а преко 2000 их је посјечено и заробљено. Чувени војвода Миљан Вуков, који је предводио Васојевиће у овој борби је рекао, да је то највећа и најкрвавија битка у којој је до тада учествовала Црногорска војска.

Морачанима и Ровчанима остао је атар на Турке због неуспјешне битке на Стричини која је вођена на Тројичин дан 1860. године у којој су Пивљани имали преко 120 погинулих и рањених, па је капетан Јоксим Кнежевић 1861. године, поново организовао напад на Доњоколашинске Турке (Поља, Подбишће, Штитарицу). Ускоцима и Дробњацама су, као и у свим бојевима раније, прискочили у помоћ Морачани и Ровчани, предвођени командиром Милисавом Мишниним и сердаром Милетом Рашовим Меденицом. Њихова војска се концентрисала на Сињавини, на катун Кнеж - до 31. октобра 1861. године. Након покрета Морачани су напали на шанац Лалевића (Љалевића) на Подбишћу. У тој борби изгинули су сви Турци који су се били забарикадирали у тврдом Шанцу, а како се прича било их је око седамдесет међу којима је погинуо и њихов командант Мурат Мушовић.

О овом крвавом боју казује пјесма:

*„Иу шанац Турски ускочише
С ножевима у бијеле руке
ПонајПрви Мишњић у сердаре
И шездесеш глава иосјекоше,
Међу њима Мушовић Мурата
Подсјече га Рашовић Милета...”*

Само један Турчин је успио, са ибриком у руци да искочи из шанца и кренуо⁴ да бјежи, али га је стигао Драгиша Перков и посјекао.

⁴ С. Добричанин. Д. Морача. стр. 30.

вић и Вуковић напали Турке у Тутићима, један Турски одред - око двеста људи, био се лоцирао на Студенцима с намјером да нападне Штитаричане и да их плијени. Међутим, Драго Томовић и Недјељко Фуштић, саљ једном повећом групом устаника, нападну их, разбију и приморају на бјегство. У овом окршају погинуло је више Турака међу којима и Мехо Љаљевић и Зејнага Мартиновић/

Већ 1876. године, у Морачи, Ровцима и Пољима, формиран су батаљони, са задатком да штите границе према Турцима. Пољско-колашински батаљон који се још назива и устанички, (по називу Поља колашинска) јачине три чете, са око триста људи, налазио се на сектору Поља-Шаранци. Командант батаљона био је игуман Михаило Дожић. И док се овај батаљон налазио у Потарју, Морачани и Ровчани имају бројне окршаје са Турцима од Крсаца до Спужа са војском Сулејман-паше, као и на Петном брду и Дуги, гдје су погинули и истакнути Морачки и Ровачки јунаци-официри: Јупо Вујисић, Милета Булатовић и Милосав Драшковић.

Циљ Мехмед-паше Гусињскога, био је да спали Морачка села и изврши похару манастира Мораче, те да им се на тај начин освети за сва зла које су Морачани наносили Турцима. Но Морачани су и овога пута доказали своје јунаштво, сачекали Али-пашину војску, и крдисали је, тако да је Али-паша претрпио велике губитке и потпун војнички пораз. Овај поход на Морачу био му је и последњи. У овој битци велику помоћ Морачанима пружили су Васојевић и на челу са војводом Миљаном Вуковим. Записано је, да је Турска армија, на овом попришту изгубила преко 2.100 погинулих и преко 2.000 рањених, док Црногорски губици су били 45 погинулих и око шестдесет рањених.

У августу 1877. године Новопазарски војни командант Назиф-паша кренуо је са 18 табора војске и три брдске батерије, преко Мојковца и Сињавине да „казни“ непос-

⁵ Др Н. Ракочевић. Колашин стр. 133.

лушне и притекне у помоћ опкољеном Никшићу. У пролазу је запалио манастир Добриловину и нека околна села. У борби са том Турском војском учествовао је и Пољски батаљон, а Доњо-морачки батаљон, у прелазу ка Сињавини запалио је Штитарицу. Као што се види ни један сукоб Турака са Црногорцима, Штитарицу није могао мимоићи, а да ни они нијесу учествовали у борбама против Турака.

Примирје између Турске и Русије, а тиме и Црне Горе, закључено је 31. јануара 1878. године, одлуком великих сила на Берлинском конгресу када је и Црна Гора међународно призната.

У току рата, од формирања Пољско-колашинскога батаљона као регуларне војске, Батаљон је имао 28 погинулих и 72 рањена борца, али није познато да ли је у овим борбама погинуо или рањен који Штитарићанин.

Берлинским конгресом Црна Гора је добила Колашин са облашћу до Таре код Мојковца и низводно до Добриловине са лијеве стране Таре. Но, као што се могло очекивати, Турци се нијесу лака срца мирили са таквом одлуком, а и није било лако напуштити своја огњишта на којима су живјели скоро пет вјекова. То је условило да је Турска управа и војска напустила Колашин тек 4. октобра и одмаршила низ Тару према Мојковцу. Предаја града извршена је на Брези, а Црногорску заставу на Турској касарни истакао је Михаило Божов Ракочевић који је био постављен за Окружног начелника Колашина.

За Турском војском упућен је (ко би други) Доњоморачки батаљон, са задатком да не улази у Поља, него да се задржи на Великом Препрану, изнад Штитарице. И ако им је гарантована безбједности, Муслимани нијесу хтјели остати да живе са Морачанима аи Ровчанима, већ су се одмах, наредне 1879. године, почели масовно селити према Мојковцу и преко Таре. Тако је, у Штитарици 1882. године, било свега тридесетак кућа и Турских и Српских, а Штитарица је имала статус општине, у којој је главни кмет био неки Мумин, а његови помагачи били су: Влајко Беришин Јошановић, Милинко Илин Вуковић и Селман Ћатовић.

Колико се могло сазнати, тада је у Штитарици било свега пет-шест Турских фамилија, и то у Доњој Штитарици, и то: Смајо Одов, Селман Меких, браћа Мумини, Селман Ђатовић, Аго Пашо, јер су Турске породице, након постављања Црногорске страже на Великом Препрану, настојале да што прије умакну преко Таре.⁶

Привремена стража која је била постављена на Великом Препрану, остала је не „за који дан“ како се рачунало, него пуних осам година - све до ослобођења Поља, са подкомандиром Ненадом Дожићем. За старјешину био је постављен капетан Мирко Бојић, а за капетана у Пољима Књаз Никола поставио је Зејнил-агу-Зека Љаљевића и да му чин капетана. За упавника страже на Великом Препрану постављен је Милија Стеванов-Осречанин (Милошевић), један од најгласитијих јунака из Мораче. За владавине Зека Љаљевића српски живаљ у Пољима је имао више проблема него под Турцима. Зеко није поштовао Књажеве наредбе, а Србе је прогонио и малтретирао. Ни на један позив књаза Николе није се одазивао. Зато књаз, послје великог броја притужби против Зека и непослушности према њему, нареди да се Зеко прсилно приведе на Цетиње. Он се и тада успротивио, па га је Црногорска стража са Препрана ранила и рањенога привела на Цетиње. Након повратка са Цетиња Зека је убио Саво Пејовић, у знак освете за оца и мајку које су му Турци-рођаци Зекови, убили, под управом Зека-капетана.

На мјесто смијењеног Зека Љаљевића за капетана у Пољима постављен је Малиша Кругчић, угледни грађанин из Поља. Међутим, Турци су и даље остали непослушни према Црногорској власти, па и према капетану Кругушићу, и не само што га нијесу уважавали, већ му је пријетила опасност по живот, па је морао из Поља преселити да живи у Штитарицу.

О дрском понашању, пљачки и злостављању црногорскога живља на ослобођеним територијама, нарочито

⁶ ИИП - Историјски записи - ДАЦ, МУД. 1882, 4158.

су остали запамћени: Бако Зејнилов Аџибулић, Фејзо Каљић и други. Стално су вршили упаде на катуне на Сињавини и плијенили и по 600 оваца и по сто грла говеда. У јесен 1885. године, дошло је до сукоба између Црногорске страже на Препрану и Турака који су покушали да изврше пљачку. У том сукобу тешко је рањен Управитељ страме Милија Стеванов Милошевић,⁷ када је покушао да „наброји“ и деветнаесту турску главу.

Средином марта 1886. године, да би приморали Турке на послушност или на напуштање црногорске територије, у Штитарицу су дошла два батаљона војске (Морачана и Ровчана) на челу са сердаром Миром Влаховићем и командирима Драгишом Перковим Меденицом и Милошем Радовићем. Црногорска војска је Подбишће ослободила без борбе, али улазак у Поља је платила са три погинула и три рањена војника. Након прогонства Турака из Поља, они су се, ради освете, у јулу повратили (прегазили Тару) и напали Поља, којом приликом су заробили капетане-Малишу Кргушића и Мирка Бојића, а опсадирали у кућама подкомандира Мата Грдинића и барјактара Вуксана Мијовића. Но, захваљујући брзој интервенцији и несебичном јунаштву Лазара Бошковића, Грдинић и Мијовић су одбрањени. И у овој тешкој прилици за Пољане, први су пристигли Морачани и ступили у борбу са Турцима који су били овладали свим тврђавама у Пољима. Драгиша перков са Морачанима успио је да опсадира око 60 Турака у кућ и Сабита Мартиновића, који нијесу хтјели да се предају све док им на то није приморао артиљеријски официр Мато Вујисић са својим топом са којиМ је погодио кућу у којој су се били зашанчили. Послије ове борбе Колашин је напустио и последњи Муслиман, а порушена је и њихова џамија која се налазила у Колашину.

Након дефинитивног ослобођења колашинског подручја од Муслимана, приступило се подјели земље на

⁷ Др Н. Ракочевић, Колашин, стр. 152.

војничке дјелове. У Пољима је земља дијељена по мушким главама. На сваку мушку главу давало се по, шест рала земље. Осим, породице које су живјеле на турској имовини као чивчије, након одласка Турака они су постали посједници цјелокупне имовине бившег власника, а таквих је било доста. Подијељена земља све до краја деветнаестог вијека остала је као власништво државе. Чак шта више, њени власници нијесу имали право да је отуђе, а били су обавезни да плаћају накнаду иселењим муслиманима, али они на то нијесу пристајали, те нијесу ни плаћали. Тек 1899. године, дато је право корисницима добијених дјелова да са земљом могу слободно располагати.

⁸ Др Н. Ракочевић, Колашин, стр. 154

ШТИТАРИЦА ОД 1886. ДО 1918. ГОДИНЕ

Након прогона Турака преко Таре, староседеоци и досељеници у Штитарицу почели су организовати нови живот. Поред свих брига око стварања услова за живот и даље се живјело на опрезу. Слобода је свакога часа могла бити угрожена од стране Муслимана. Због таквог односа у Пољима формиран је Пољски батаљон, а за његовог команданта постављен је један међу најбољим племеницима - Лазар Бошковић. Пољски батаљон је имао пет чета. Пета чета била је Штитаричка, а њен командир био је храбри ратник и официр Блажо Кршикапа. Батаљонски свештеник (и њега су имали) био је Раде Вујисић.

Кад већ гоноримо о командном кадру из Штитарице, да кежемо да су Блажо Кршикапа и Сава Ракочевић, завршили Официрску школу на Цетињу, па је Блажо распоређен за командира Штитаричке чете, а Сава, по потреби, распоређен је за командира чете у Пљеваљској бригади.

Задатак Пољског батаљона, што ће рећи и Штитаричке чете, био је да чува немирну границу на Тари. Међу бројним војничким интервенцијама и сукобима са Турцима, Штитаричка чета је учествовала и у борби на караулама на Пржиштима. Њен борбени задатак био је директни напад на Караулу и Турке са којима је командовао злогласни Мифто Кајевић. У тим борбама из Штитаричке чете погинули су: Јован Ђоговић и Мигуд Рудић.

Већ 1912. године, Црна Гора је имала своју регуларну војску, тако да је, када је 8. октобра 1912. године, објави-

ла рат Турској, имала и формиран Источни одред, који је покривао границу од Левер - Таре до Плава. Командант одреда био је бригадир, сердар Јанко Вукотић. Поред осталих бригада које су сачињавале Одред била је и колашинска бригада, те у њеном саставу и Пољски батаљон и Штитаричка чета. Командант колашинске бригаде био је Милош Драгишин Меденица, шеф штаба капетан Вук Влаховић, а бригадни барјактар Новица Вуксановић.

Бригада је имала шест батаљона: Ровачки - командант капетан Милета Бећкогић, Доњомерачки - командант командир Јово Меденица, Горњоморачки - командант капетан Ђуре Пековић, Колашински - командант командир Периша Влаховић, Липонски - командант поручник Васо Дожић, Пољски - командант командир Павле Вујисић. Командант бригадне батерије био је капетан Божо Ракочевић,¹ а командир извиђачке чете поручник Грујица Дрљевић.

Операција Црногорске војске почела је 9. октобра 1912. године, а Пољски батаљон (Штитаричка чета) придодат је снагама Четврте колоне које су форсирале Тару у реону Букове Главе и Бурена и да праве продор према Шаховићима. Након ослобођења Бијелог Поља, Пољски батаљон је одређен за посаду у Бијелом Пољу, а за његовог команданта постављен је поручник Грујица Грдинић. Остале јединице Црногорске војске водиле су борбу према Метохији и ослободиле Пећ, Дечане, Ђаковицу. У Пећи је, из Колашинске бригаде формиран Жандомеријски батаљон звани „Крилаши“, на чијем челу је постављен командир Сава Лазаревић (чувени Сава Батара). У том елитном батаљону био је и Милош Марков Вукковић из Штитарице.

Пошто Зетски и Приморски одред нијесу успјели да заузму Скадар, дио Одред Јанка Вукотића (колашинска и дурмиторска бригада) Краљ Никола је наредио да хићно дођу под Скадар. Бригаде су из Ђаковице, по неподнош-

¹ Б.Јовановић - Колашин. стр. 168.

ливој хладноћи и великом невремену, прешле планину Богићевицу и након пет-шест дана путовања стигле под Скадар и прикључиле се Зетском одреду. Пољски батаљон је такође напустио Бијело Поље и усиљеним маршом, под командом Грујице Грдинића, стигао под Скадар и учествовао у свим крвавим борбама и јуришима на Бардањолу, Тарабошу, Брдици, Враки и другим окршајима који су вођени за ослобођење Скадра, и 24. априла 1913. године промаширали кроз ослобођени Скадар, али без свог командира Поручника Блажа Кршикапе, који је погинуо на челу своје чете у рову под Бардањолом.

Но како су те опакe прилике диктирале, Црногорска војска је стално ишла из рата у рат. Та „срећа“ је пратила и Штитаричке ратнике. Тек што се завршио I Балкански рат 30. јуна 1913. године, отпочео је Други Балкански рат. Штитаричку чету ни овај рат није мимоишао. Један број њених (одабраних) ратника прикључен је јединицама које је Црна Гора послала у Помоћ Србији у рат са Бугарском. У том рату била је и Колашинска бригада, односно њена два батаљона. У саставу Другог батаљона били су дјелови Ровачкога, Колашинскога и Пољскога батаљона. Командант овога батаљона био је капетан Милета Бећковић. У овом батаљону, из Штитаричке чете били су: Вид Крговић, Миле Вујисић, Миливоје Рубежић, Лазар Влаовић, Божо Чобељић. (Могуће је да је био још неки штитаричанин, али нијесмо били у могућности да сазнамо је ли и ко). Црногорска војска (па и штитаричка чета) је учествовала у борбама на Брегалници. Четврта црногорска бригада (Колашинска) држала је положај: Црни Врх, Ранчински Рид, Пресјеку, Побрем и Киту. Највећи њен борбени успјех био је на Говедарнику, гдје је својим херојским подвигом спасила Прву бригаду од тоталног уништења од Бугарске војске. Срећом, у Другом Балканском рату није погинуо ни један војник из Штитарице.

Још се такоређи пушчане цијеве нијесу ни охладиле, а већ су почеле припреме за Први Свјетски рат. Црна

Гора је већ 6. августа 1914. године објавила рат Аустроугарској. Колашинска бригада и ову објаву рата дочекала је спремна са својим формацијама. Командни кадар био је у нешто измијењеном саставу у односу на предходни. Истина, командант бригаде био је и даље бригадир Милош Меденица. Шеф штаба био је капетан Божо Ракчевић, а барјактар Бригаде Новица Вуксановић. У командном саставу штабова батаљона дошло је до извјесних промјена. Тако је за команданта Ровачког батаљона постављен капетан Милинко Влаховић, у Доњоморачком батаљону за команданта остао је и даље командир Јово Меденица, а нешто касније замијенио га је поручник Михаило Ракчевић. Са Горњоморачким батаљоном командовао је и даље командир Ђуро Пековић, док Колашинско-речинским капетан Новеља Милајић. У Липовском батаљону био је капетан Васо Дожић, а за команданта Пољског батаљона постављен је капетан Бошко Бошковић, а нешто касније замијенио га је командир Секуле Бошковић.

Штитаричка чета остала је и даље у саставу Пољског батаљона као Пета чета. Након погибље поручника Блажа Кршикапе, за командира Штитаричке чете постављен је Крсто Симоновић. Четни барјактар био је Милија Раосављевић. Командири водова у Чети били су: Периша Вуковић, Ристо Томашевић, Милан Ј. Ракчевић и Симеун Влаовић.

У крвавој борби са Аустроугарском војском на Челебићу 1914. године, у којој је учествовао и Пољски батаљона, из Штитаричке чете погинула су два борца - браћа Душан (Дука) и Вид Ракчевић. Послије Челебића чета је водила огорчену борбу на Гласинцу 1914. године, у којој су погинули: Вучета Ракчевић и Блажо Чобелић. Огорчене борбе у којима су штитаричани учествовали вођене су и на Млађу, Мрковом Брду, Сиљевој глави и др. У овим борбама погинуо је велики број бораца из Колашинске бригаде и Пољског батаљона, а било је и неколико рањених.

Послије војничког неуспјеха Источни одред Црногорске војске добио је наређење да се нађе на сектору Таре и да ту покаже своју војничку храброст у одсутној битци на Мојковцу 1915. године. У Санџачкој дивизији дошло је до одређених прегруписавања јединица, па је Пољски батаљон ушао у састав Бјелопољске бригаде са којом је командовао Мајор Грујица Грдинић. Бригада је била запосјела сектор на лијевој страни Таре од Добриловине до Подбишћа. О распореду Пољском батаљона пјесма каже:

*„Па се надам и у ове дане
у Секула и браћу Пољане
Да пустити неће преко Поља
Без јуначке крви и покоља...”*

Ово престојавање јединица била је више него срећа за Пољски батаљон, још када се зна, каква је борба вођена од стране осталих батаљона Колашинске бригаде на Бојној Њиви, Развршју и Меденом Гувну, гдје је из Колашинске бригаде погинуло 55 бораца и преко 110 их је рањено, док из Штитаричке чете у битци на Мојковцу није погинуо ни један војник, осим њих неколицине који су лакше рањени. Док су вођене борбе са Аустроугарском војском на Улошевини и сектору Бојне Њиве, Штаб дивизије се налазио у Штитарици, а у Штитарици је било и складиште муниције и граната, лоцирано на Палучку код школе.

Двадесетпрвог јануара 1916. године, Црногорска војска је распуштена (капитулирала). На дан капитулације Црногорске војске складиште муниције Источног одреда у Штитарици, да не би пало непријатељу у руке уништено је. Тај часни задатак добио је Новак Вуковић, пионер са Миланом Томашевићем и Ивом Вујисићем. Складиште је уништено експлозијом у којој је теже повријеђен изазивач експлозије Новак Вуковић.

За вријеме Аустроугарске окупације у Штитарици је постајала жандомеријска станица са командиром који се

звао „Вахмајстор“. Услови живота били су тешки. Поред глади и других оскудица у народу је завладао и пјегави тифус звани „колера“ (шпањолка) који је поморио велики број грађана. И ако у овако тешким условима велики број грађана није хтио да преда оружје Шваби већ се одметнуо у Комите. Швапске власти, да би осујетиле масовно одметништво похапсили су све одрасле мушкарце и војнике и интерирали их у логоре у Мађарску, Аустроугарску и Албанију, у којим је умро велики број интеллигентних војника, међу којима и дванаест Штитарица: Благоје Бошковић, Милан Ј. Ракочевић, Пуниша Рубежић, Крсто Ракочевић, Арсеније Влаовић, Петко Милошевић, Милан Д. Вуковић, Војин Дедејић, Радуле Симоновић, који су помрли у злогласном логору „Надмеђер“ у Мађарској.

Када је ријеч о периоду од ослобођења Штитарице 1886. године до краја 1918. године, је на новоствореној територији успостављена и власт и примјењиване су законске мјере за све оне који се нијесу покоравали. Тако је 1910. године, формирана Пољска капетанија, а свака капетанија била је издијељена на општине (села) касније кметије. У општинама су изабрани главни кметови, а они су имали своје помоћнике (мале кметове). Кметови су имали ограничену власт, али су ипак имали право да непослушнима изречу новчану казну или казну затвора до осам дана. Први главни кмет у Штитарици био је Аго Ђоков Симовић, а „мали кмет“ био је Периша (Пеко) Бошковић.

Овај период под Аустроугарском окупацијом нарочито ће остати запамћен по великој глади. Народ је брао разне траве, љескову ресу је пржио на сачу и млио је и правио хљеб од ње. Гулио је и букову кору, јео такозвану мрезгу и млио кукурузне окласине (шашине) и од тога пекао хљеб, да би тако утолио глад. За вријеме Швабе, под притиском глади, поједине породице су давале по ПЕТ коса ливаде за БАГАШ (15 килограма) елде, само да би спасили нејач од помора. И друго, још веће зло за

народ био је Тифус, звани шпаљолка, који је 1917. године учинио праву похару у Штитарици, гдје је по у једној породици умирало по четири члана, па су мртваци остајали и по неколико дана у кућама, јер их није имао ко сахранити.

Комити

Капитулацијом Црне Горе пред Аустроугарском војском 1916. године, велики број ратника Црногорске војске није се могао помирити са таквим чином. Одлучили су да остану доследни својој традицији, да оружје ни по коју цијену не предају окупатору, јер су оцијенили да је предаја оружја равна издаји својега народе. Да би остали доследни својој одлуци једина могућност им је остала да се одметну у комите.

Око 120 Комита из Колашинскога краја није предало оружје Шваби. Међу њима били су: Саво Пулев Вујисић и Миливоје Живков Ракочевић из Штитарице. Када је избио рат са Швабом, Саво се налазио на раду у Америци, па је 1914. године дошао као добровољац и прикључио се Црногорској војсци у борби против Аустроугарске војске и био је учесник Мојковачке битке. Своју пушку, као што рекосмо, није предавао окупатору. Читаво вријеме швапске окупације припадао је групи Комита која је крстарила на подручју колашинскога округа, на просторима Сињавине, Бјеласице, Штитарице и долином Таре до Добриловине, према Морачи и Ускоцима. У тој групи Комита били су још: Дуловић, Кршикапа, Џаковић, Рубежанин, Ашанин, Ракочевић, Оровић и др.

Саво је са групом Комита у којој је учествовао, ликвидирао швапског факмајстора злогласнога Биленги-

² По сјећању тада преживјелих болесника: Ђока Ракочевића, Бојане Вујисић и Мањице Баковић.

ја, у знак освете друга - комите Рубежанина. (По том Биленгију се назвала „БИленгијева" клисура" у Сјеро-гошту).

Саво је погинуо 1918. године, приликом пробоја комитске групе колашинаца која је намјеравала да се повеже са Топличким комитским одредом, са којим је командовао Комитски војвода, капетан Милинко Влаховић из Роваца. Миливоје Ракочевећ је погинуо 1918. године, код Пљевља. Радојица Оровић је за своје комитовање одробијао „вјечиту робију" у Зеници, одакле је изашао тек по капитулацији Краљевине Југославије.

ШТИТАРИЦА ИЗМЕЂУ I И II СВЈЕТСКОГ РАТА

Послије оступнице Аустроугарске војске 1918. године, мјештани Штитарице почели су да стварају услове за опоравак свога домаћинства. У међувремену, преживјели логораши враћали су се кућама. Умјесто сусрета са родитељима, женама и дјецом, наилазили су на свјеже хумке гробова својих најдражих, или, што им је још теже пало, налазили су их и не сахрањене и по неколико дана након смрти. И поред свих тих мука живот се полако почео враћати у Штитарицу.

Као у читавој Црној Гори, тако је и у Колашину, и Штитарици, која је припадала Колашину, почела да се формира власт. Тако су у Пољској општини за предједника бирани: Лазар Томовић, Милован Анђелић, Тофил Раденовић и Милан Видаковић. У Штитарици су за кмета бирани: Крсто Симовић, Милета Балтић, Секуле Ракочевић, Вид Крговић, Новак Баковић и други.

У Штитарици, одмах по оступници Швабе, формирање и Жандомеријска станица са посадом од осам људи сталнога кадра. Њихов задатак био је за успостављање јавног реда и мира и сузбијање криминала (свађа, убистава, недозвољене трговине дуваном, ношење оружја без дозволе, а касније и откривање политичких припадника недозвољених партија, конкретно КПЈ).

Кад говорио о формирању власти у Црној Гори да кажемо да је прва Уставна народна скупштина изабрана 1906. године. Право гласа имали су сви мушкарци од 21 напуњене године. У прву Уставну скупштину Црне Горе

са колашинског подручја изабрани су: Павле Вујисић, предсједник Обласног суда, Никола Јовановић, учитељ, Мило Дожић, министар правде, Сава Драговић, судија, Мујо Влаховић, племенски капетан, Јанко Тошковић, учитељ, а из Пољске општине у Скупштину је изабран Илија Пламенац из Црмнице, министар војни у пензији.

Штитарица је увијек припадала Пољима, а Поља Колашину. Колашин (као срез) је све до 1929. године припадао округу Црна Гора (Трећи округ у Србији), а од 1929. године Зетској бановини у бившој Краљевини Југославији.

За вријеме првих поратних избора у Црној Гори за и против присаједињења Србији, појавиле су се двије странке: зеленаши и бјелаши, гдје су ови први већ 1925. године морали признати пораз. Штитаричани су, овом приликом, остали по страни ових политичких струја, осим појединаца, јер им економски услови нијесу дозвољавали да се баве страначким опредјељењима.

Као што се зна, све до изградње пута долином Таре, кроз Штитарицу је водила главна саобраћајница која је повезивала Санџак са Црном Гором и Дубровником. То је условило да се у Штитарици отвори неколико анова и трговинских радњи (дућана). Крчме (анове) су држали Радосав Вуковић и Петко Милошевић, тек толико да се може добити чокањ ракије или попити кава (ћикорија или јечменица), а у дућану коју је држао Јован Вуковић се могло купити: опанци, соли, гаса, нешто постава за веш и сличних ситница за домаћинство. Ови услужни објекти били су краткога вијека, негдје до 1935. или 36-те године, када су престали са радом.

Становништво се бавило највише сточарством и земљорадњом. Животни услови су ипак имали осјетан успон, па се убрзо осјећао и одређени дух цивилизације, културног препорода села. На све ово утицали су, у првом реду, један број намјештеничких (чиновничких)

¹ Др Н. Ракочевић, Колашин, стр. 160.

породица. Еманципација села допринио је и један број људи који су одређени период времена провели у иностранству (Америци) на зараду, па су видјели и научили шта треба чинити да би се колико-толико побољшао стандард живота и у економски заосталим срединама. На то су утицале и њихове зараде и уштеђевине које су уложили у своје иметке и посједе. Кроз школу се „откио“ и један број даровитих ученика који су постали академски грађани. Тада је Штитарица, када у многим селима није био ни један ученик са малом матуром, добила доктора медицине, доктора ветерине, инжињера хемије, инжињера геологије, дипломиране правнике, агронома, учитеља, офицере и бројне друге интелектуалце, који су својим присуством извршили снажан утицај на културни и други препород села. Прије Другог светског рата у Штитарици је било и десетак ђака-гимназијалаца, па ни њихово присуство није било занемарљиво у доприносу за развој и културни пресперитет села.

Штитарица је једно од првих села у Црној Гори које је имало телефонску везу са свијетом. Наиме, Колашин је добио пошто још 1891. године, а одмах након ослобођења Мојковца од Турака, телефонска веза је успостављена са Мојковцем. Телефонска линија вођена је преко Штитарице и тако је и она на ту линију прикључена, тако да је телефон „радио“ и за вријеме Швабе и касније за вријеме Краљевине Југославије све до 1941. године, односно и једно вријеме и за вријеме четничке владавине тј. 1942. године (са мањим прекидима).

Под утицајем школованих људи у Штитарици је 1938. године формирана и прва партијска ћелија. Њу је, заправо формирао Јагош и Новица Ракочевећ, правници. У Партију су примили Ненада Ракочевећа и Божа Дедејића. Нешто касније примљени су и Милун и Блажо Ракочевећ и Милован Балтић.²

² М. Миликић, Мојковац, стр. 58.

Економски услови живота у Штитарици полако су се мијењали на боље. Тим промјенама, на одређен начин, допринијела су и исељења тридесетак породица из Штитарице које су оселиле у Санцак (Павино Поље, Шаховиће, Жари, Крушеве, Мајсторовину, Сутиван, Цеоче, Брадарево и друга мјеста). Ове породице су оселиле око 1924. године, а њихов иметак и те како је допринио економској опоравци породица које су (купопродајом) наслиједиле те посједе. Међу осељеним породицама у том времену, биле су: Бошковићи, Баковићи, Еујисићи, Вуковићи, Рубежићи, Стожинићи, Симовићи, Ракочевићи, Чобељићи, Влаовићи, Милошевићи и др.

Економска неразвијеност па и непросвећеност, уз то и несигуран опстанак, на мјесту одређења за живљење, утицали су на изградњу објеката за становање. Живјело се највише у савардацима, јер честе паљевине нијесу дозвољавале да се граде куће, па су Срби приликом насеобине Турских посједа наслиједили понајвише савардаке.

Ријетко гдје се могла наћи брвнара сламом покривена. У савардацима су многе породице живјеле и до па и после Другога свјетскога рата, а куће-брвнаре су се такође задржале све до негдје 1960. године. У периоду изеђу I и II свјетскога рата, најчешће су грађене куће-чакмаре (приземљуше). Риједак случај је био да неко гради кућу од камена. Такве куће су називане „КУЛЕ“. У Штитарицу је била позната кућа Раковића (Ракочевића) или кула Јоксима Маџаља. Нешто касније, почеле су да се изграђују куће над избом, затим на спрату, у којима је изграђивано по неколико просторија - соба и камара, на супрот кућама-брвнарама које су имале само по једну собу и оцак. У том периоду престало се и са покривањем кућа ражаном сламом. Изградњом нових типова кућа био је и одраз стандарда и економске моћи села, као и све већем броју школованих људи и интелигенције који су утицали на препород и еманципацију села. У Штитарици је изграђен и један водовод у дужини од стотинак метара,

што је први случај у сјеверном дијелу тадашње Зетске бановине. Водовод је изградио Милан Томашевић, који је у то вријеме школовао три сина, један је био доктор медицине, други марвени доктор, а трећи и правник. Водовод је изграђен од букових облица које су биле око један метар дужине, а пробијене су сврдловима и монтиране једна на другу, по дужини и њима је доведена вода у двориште. Ове послове тада су умјели радити само Которски „сврдлари“.

Животни услови у Штитарици полако су се мијењали и они су, по много чему били слични градском живљењу. Живјело се ипак у пристojним кућама, постеље су биле врло уредне, није било огњишта и сантрача, то је земијењено шпоретима, није се спавало по патосу, за свечане прилике више људи (добростојећи) носили су цревље (ципеле), могла се видјети и по нека машна и кошуља са крагном, вунена одијела су, у великом броју, бар за свечане прилике, замијењена поставним (штофаним) капутима и дус-панталонама. Није више била у употреби лојаница, коришћен је гас и лампа, а што је нарочито вриједно напоменути - хигијенски услови су били на висини, а с тим и здравствено стање становништва. У селу су била само два случаја која су живјела од „милости“ села. Криминала није био, осим по нека ситнија крађа. Разбојништва није било, као ни убистава. Односи међу људима и комшијама били су повољни и толерантни. Истина, било је мањих несугласица и нетрпељивости, али то није утицало на добре комшијске односе. Људи Штитарице радили су скоро све послове за потребе домаћинства. Жене су, такође радиле све послове из домаће радиности: плеле, ткале, шиле, везле, преле, хеклале, што је такође утицало на побољшање животног стандарда.

ШТИТАРИЦА У ДРУГОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ

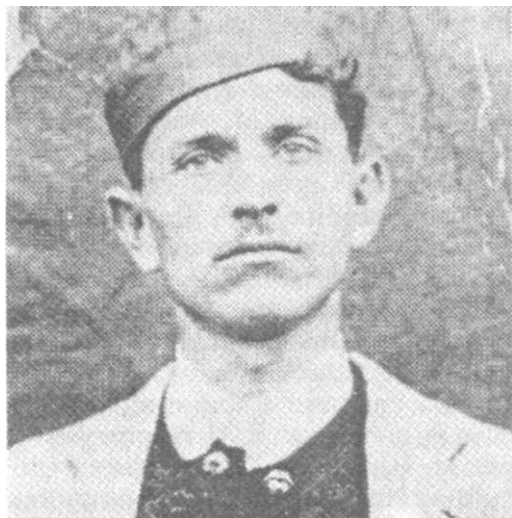
Капитулација Југославије и прве жртве рата

Прољеће 1941. године, донијело је народу нове невоље и страдања. Други свјетски рат проширио се и на Балкан, захватио Краљевину Југославију, која је, без много борбе и отпора, положила оружје пред окупатором. Прве борбе са окупаторским снагама - Њемцима и Италијанима, донијеле су и прве жртве. Из Штитарице је погинуо Богић Вуковић на Скадарском ратишту као војник 38 Пјешадијског пука. Од стране окупаторских снага заробљени су и интеллигентни у логор: Урош Томашевић, капетан I класе, Радован Чобељић, активно војно лице Краљевине Југославије, Војин Вуковић, активно војно лице војске Краљевине Југославије, Љубомир Бошковић, професор ликовне умјетности и брат му Илија Бошковић, матурант. Заробљеништво је преживио Урош Томашевић и Војин Вуковић.

Италијанске власти су, одмах по окупацији Црне Горе, успоставиле своју власт по срезovima и општинама, а за предсједнике су постављене своје или себи лојалне људе. У Пољима је, за предсједника постављен Јован Вуковић, који је, по страначкој припадности, био федералиста. Присуство окупаторских власти било је присутно само кроз органе власти у општинама, стим што су и постојеће жандомеријске станице, те и она у Штитарици, остале на „своја“ мјеста.

Припреме за устанак

Међутим, и ако се у првим данима окупације окупаторска (Италијанска) власт није ни примјећивала, КПЈ је врло интензивно радила на припремању устанка и протививању олупатора из своје земље. Одржавани су зборови путем којих је народ позиван да се припреми за устанак.

Богоћ Вуковић, прва жртва из Штитарице у Другом свјетском рату, погинуо код Скадра 1941. године као војник 38. пука

Такав због одржан је и на Маргити на Петров дан (12. јула), на којему је присуствовао велики број грађана из Штитаричких и Липовских катуна. На оору је говорио Мојсије Вујисић.¹

Истог дана одржан је и састанак бироа партијске ћелије, на којем је договорено да се поведу оружане

¹ М. Миликић . Мојковац стр. 85.

акције и изврши напад на окупатора. Прва акција је, сјутрадан 14. јула изведена на Врлоступу, у којој су учествовали, поред бораца из Подбишћа и Бјелојевића и једна група бораца-комуниста из Штитарице (гелилски одред) на челу са Новицом и Ненадом Ракочевићем. Истога дана, устаници су, при повратку са Врлоступа, пошли да ликвидирају жандомеријску станицу у Штитарици. Међутим, Штитарички жандари, чим су сазнали за устанак, сами су напустили касарну и разбјежали се.²

16. јула 1941. године Штитаричани су се масовно нашли међу устаницима који су пошли да изврше напад на Италијане у Колашину. Међу устаницима било је и ратника из Црногорских, балканских и Првог свјетског рата, а међу њима и Ђуро Чобелић, носилац Обилића златне медаље. Ђуро Чобелић је био тај добровољац, који је понио писмени ултиматум италијанском команданту да се преда Устаницима.

Ваља истаћи, да дизање 13-то јулског устанка и напад на до тада „мирне“ окупаторе, нијесу прихватили бројни интелектуалци и официри краљевске војске, доказујући да је за устанак „пре рано“. Међутим, такав њихов став окарактерисан је од стране КПЈ као опортун, контрареволуционаран и издајнички. Сви који су покушали да докажу да је окупатор још јак, да је дизање устанка гурање народа у погибелност и пропаст, оглашени су реакционарима, а стим осуђени на строгу одговорност, а многи и на ликвидацију.

Након провокација од стране устаника, Италијанска команда прибјегла је жестокој офанзиви и такоређи поновној окупацији. Италијанска казнена експедиција, дивизија „Пустерија“, добила је овлашћење да од народа „може радити шта хоће-хапсити, убијати, палити, интерирати“. Такво овлашћење добили су од Перција Биролија,³ генерала и команданта Италијанске војске за Црну Гору.

² Б. Јовановић, Колашин стр. 312

³ М. Миликић. Мојковац стр.104.

Долазак казнене експедиције

Казнена експедиција је б.августа 1941.године, и први пут дошла у села, да упозори „непослушне“, да с јачим нема шале. Пошла је трагом прехрамбених намирница (брашна, ориза, шећера, макарона и др), које су устаници предходних дана однијели из војних складишта из Колашина. Тако су дошли и у Гацку Гору гдје је био склоњен занос устаничког плијена. Траг их је довео и на Мали Препран, гдје су своје кретање обиљешавали паљењем кућа. Том приликом запаљена је и прва кућа у Штитарици - Петра Бошковића.

Приликом доласка Италијана у Доњу Штитарицу, срели су их Јован Вуковић са једном групицом мјештана, код школе. Међу „сретачима“ био је и Новак Вуковић, јер је замољен, да се и он, као познавалац Италијанскога језика, нађе међу људима који су хтјели, па и успјели да својом молбом спасу Штитарицу од паљевине. На Новакову молбу, Италијански официр отворио је географску карту и на њој показао Горњу Штитарицу, говорећи и „Туто бандито“, „Туто комунисто“. Новак му је, захваљујући томе што је Горња Штитарица није могла видјети од школе, казао да је Горња Штитарица иза Гусара, а да је сво ово што се види Доња Штитарица и да је то све „Национално исправно“ и да ту нема „бандита“. На ово Новаково инсистирање и објашњавање, официр је одговорио, наравно на свом језику: „Ево да вам вјерујем“, и истим путем се вратио према Подбишћу. И, без сумње се може тврдити, да је интервенција Новака Вуковића, овом приликом спасила Штитарицу од паљевине. Свака друга верзија за овај случај је нетачна и произвољна. (прим. Р. В.).

Формирање првих партизанских јединица

Првих устаничких дана, 14. октобра 1941. године, формиран је Пољски батаљон у чијем саставу је, свакако

ушла и Штитаричка чета. Командир Штитаричке чете био је Јагош Ракочевих, дипломирани правник, а комесар чете Божо Дедејић, земљорадник. Паралелно са формирањем партизанских јединица, на подручју Пољске општине формиран је и Пољски батаљон од људи нелојалних КПЈ који су, од стране КПЈ осумњичени као издајници и народни непријатељи, међу којима је био и бивши члан КПЈ Милован Анђељић. За команданта тог баталјона био је именован Божо Крговић, мајор војске Краљевине Југославије. Пошто он није хтио да се прихвати те дужности, јер се није слагао са формирањем било каквих јединица у том времену, за команданта је постављен Милован Анђељић, који је био и иницијатор формирања истога.⁴

Ликвидација „неподобних“

Политика која је вођена у том периоду није ни мало била наклоњена добрим међуљудским односима. Раздор је полако стваран међу устаницима. Избили су чак и неки нерасчишћени рачуна и завађе и све то подхрањивали кроз тренутну политику и осветољубље. Из таквог понашања изродила се врло непријатна атмосфера која је просипала мржњу међу људима и довела до братоубиштва. КПЈ је одмах ставила до знања да свако ко јој се не буде покоравао, биће „научен памети“. Овим мјерама нарочито је припријеђено официрима, једном броју виших интелектуалаца и имућнијим људима. Сви су, малтене, проглашени петоколонашима и окупаторским присталицама. Тада се десило и оно најгоре. То је довело до тога, да дојучерашњи пријатељи, кумови, другови, комшије, потегну оружје један на другог. По тадашњој директиви КПЈ, а неки говоре да то и није била директива Партије, него више само иницијативна појединачна да у

⁴ М. Миликић. Мојковац стр. 110. и 116.

име Партије расчишћавају старе рачуне са појединцима, требало је ликвидирати Јована Вуковића, као старог федералисту, у којег се сумњало да сарађује са Италијанима (јер је од њих био постављен за председника Пољске општине) и још неколико виђенијих људи, рачунајући да ће, тада, у селу бити све сређено и ријешено, да ће све остало бити јединствено. Јовану Вуковићу је направљена засједа на Великом Преправу и на Локвицама Ракочевића, да буде ликвидиран при повратку из Колашина. Јован је наишао преко Локвица, на засједу која је пуцала на њега, али га није убила, страдао је само коњ на којему је Јован јахао. Послије неуспјелог убиства, услиједила је потјера за Јованом. Ни она није успјела, опет захваљујући неким партизанима који су били у засједи (прим. Р. В.). И ту је Јован извукао живу главу. Неколико дана касније ухваћен је „на ријеч“ Јованов син Мираш и спроведен у „штаб“, односно сам се пријавио и дошао на преговор са одговорним из Штаба батаљона. Мираш је, умјесто договора спроведен на стријељање. Приликом спровођења Мираш је искористио неспретност патроле која је била задужена да га ликвидира, и своју храброст, те једнога спроводника убио, а другога разоружао и раније и побјегао-прикључио се групи Анђелића у Пољима, одакле су пребјегли и прикључили се Васојевићким четницима. Другог сина Јованова-Милована, који се није слагао са Јованом Мирашом, већ је остао кући, не плашећи се да ће он бити жртва одређене политике, партизанска патрола га је нашла гдје спрема дрва за зиму, пустила му волове из јарма, а њега спровела и убила у Паљешку Гору. Одмах је услиједила и конфискација цјелокупне Јованове имовине, а трећи Јованов син-Вељко, који се налазио код оваца у планини, успио је да побјегне патроли која је требала и њега да ухвати. Тих дана нашао се „неко“ да саопшти Божу Крговићу, да се ни о њему не говори повољно и савјетовао му да се „склони“, што је он и учинио.

Рађ ање четничког покрета

Павле Ђуришић је искористио овакву политику КПЈ која је много људи отјерала у четнике и Италијански блок, бјежећи да спасу главу, па је у току децембра 1941. године и јануара 1942. године, формирао своје јединице, које су биле довољно јаке да задају снажан ударац тада не много јаким и уздрманим партизанским јединицама. Крајем фебруара 1942. године Павле Ђуришић је, са доста јаким снагама напао правце према Штитарици и Сињавини. Том приликом четничким јединицама прикључио се велики број штитаричана, међу којима и један број оних који су, до доласка четника, носили петокраку. То су углавном били бивши припадници Краљевске војске, интелектуалци, учитељи, и браственици Вуковића, Крговића, Томашевића, Балтића, тако да је, том приликом из Штитарице пребјегло у четнике око двадесет и пет људи. Јаке партизанске снаге концентрисале су се у долину Таре и након два, три дана извршиле контра-удар и четничке биваковање на овим просторима елимисале и протјерале их према Колашину. У овим окршајима вођене су жестоке борбе између четника и партизана на Катуничком Брду. У тим борбама, велике губитке претрпјеле су и једна и друга страна, нарочито Језерошарански партизани. По оступници Четника партизанске јединице осјеле су на Велики Препран, а то је био и главни положај према колашинским четницима. Ту је био Липовски и Пољски батаљон. У то вријеме, према породицама људи који су одбјегли у четнике, није се поступало најпримјерније. Куће ових породица свакодневно су претресане, породице малтретиране и саслушаване, вршена конфискација имовине - узимана такозвана реквизиција и сл. Након свих ових репресивних мјера, партизани су донијели одлуку да се све четничке породице протјерају у Колашин, у логор код Четника. Одлука је под хитно извршена, па је десетак породица са дјецом и старчеви-

ма протјеран са својих огњишта, а имовина и покућанство им је уништено.

Четници Павла Ђуришића су се, након „опоравка“ послје првог напада и пораза на Пољима, консолидовали и поново извршили напад према Пољима. У овом нападу били су осветнички расположени и врло груби, ваљда да би одговорили партизанима на њихов поступак и прогон њихових породица, не само да су пљачкали партизанске куће већ су неке и попалили. Кад говоримо о паљевини кућа, да кажемо да је у току рата у Штитарици запаљено око двадесетак кућа, и то: од Италијана двије, од Партизана једна, од Њемаца три, а остале од Четника.

У овом другом четничком походу на Штитарицу и Поља 4. маја 1942. године, погинуо је Радоје Баковић, замјеник командира штитаричке чете, на Препрану. У овом мајском четничком походу на Штитарицу, Поља, Бистрицу и Потарје, најжешће борбе вођене су на Вечериновцу и Катуничком Брду, у којима су учествовали и пролетери Прве пролетерске бригаде и јединице са Ускочко-дробњачког и Језерошаранскога подручја. У тим борбама, и једна и друга страна претрпјела је велике губитке. Нарочито тешке губитке имала је омладинска чета (на Топовима) која је дејствовала у саставу Прве пролетерске бригаде.

Том приликом су борци Прве пролетерске бригаде тешко ранили Ивана Томашевића и запалили су му кућу. То је и једина кућа која је запаљена од стране Партизана у Штитарици.

Деморализација и пораз партизанских јединица

У првом походу Четника на ове просторе заробљени су Стеван Дедејић (стари ратник) и његов син Вукан (Лако) и стријељани у Бистрици, а у мају 1942. године заробљен је и стријељан у Гојаковићима Душан Раосављевић. У борби на Брду Катуничкоме рањен је и Јован Јота Томашевић,

који је, тада и одбјегао у четнике. У мајским борбама између Четника и Партизана на Марковом Брду рањена је и Деса Балтић, борац Батаљона „Алекса Ђилас-Бећо“.

Послије доминације Четника на овим просторима, са јединицама које су се повукле у правцу Босне, из штитаричке чете пошли су: Деса и Иконија Балтић, Вук и Радоје Ракочевих, Јагош Влаових, Божо Дедејић, Перован, Радош и Милован-Мајо Чобељић. Бошко Дедејић и Милић Ракочевих, тада су већ били прекаљени пролетери и борци Прве пролетерске бригаде. Остали борци штитаричке партизанске чете одвојили су се од својих јединица које су се упутиле према Босни и такоређи и обезглављени и деморалисани се вратили, пријавили се четничким властима и предали оружје. Једини, по налогу и задатку Партије и Главног штаба вратили су се у позадину: Новица и Ненад Ракочевих-Комесар и командант батаљона и формирали партизанску герилу. У овом периоду наступила је велика криза и деморализација у партизанским редовима тако да су многи и обесхрабрани и обезглављени напустили своје (партизанске) јединице, међу којима је било и чланова или кандидата КПЈ, као и руководиоца из командног састава. Та деморализација, одлагање оружја и колебљивост за многе се кобно завршила, јер су, многе од њих, четници једна дочекали да им падну шака, да од њих наплате своје „рачуне“.

Штитарички борци-партизани који су остали доследни својим идеалима и непоколебљиво пошли у рат до краја са окупатором, за ослобођење своје земље, на дан формирања Четврте црногорске бригаде у Љубини 17. јуна 1942. године, ступили су у њене редове, и то: у IV батаљон, Прву чету: Петар Ракочевих и Иконија Влаових, у Другу чету распоређени су: Деса Балтић, Јагош Влаових, Вук и Радоје Ракочевих, Радош и Мајо Чобељић и Божо Дедејић (десетар). Перован Чобељић распоређен је у Трећу чету за десетара.

М. Миликић, Мојковац стр. 184.

Ове борце красе сви успеси које је постигла њихова славна бригада на ратном путу до ослобођења, а којих није било мало.

Успостављање четничке власти

Крајем јуна 1942. године подручје среза колашинскога било је „ослобођено“ од Партизана. Истина, сви партизани који нијесу оступили за Босну нијесу се и предали четничким властима. Неки са разлога што то нијесу ни намјеравали, а други што су чекали „погодан“ моменат за то. Али, четници су, несметано приступили формирању своје власти. Прво, формирали су територијално-племенске јединице-батаљоне и чете, у којима су били уписани сви мушкарци од 18 до 60 година старости. Батаљоне су чињеле чете (формиране по селима) а сви батаљони у срезу колашинскоме били су у саставу Колашинске четничке бригаде чији Командант је био Лека Вујисић, капетан I класе. На подручјима којима су доминирали четници формиран је у Полимљу и Колашину Комски четнички корпус, који је дјеловао у саставу Лимско-санџачких одреда. Формиране су и јединице звани „Стални“ четници, које су имале статус регуларне војске. Припадници ових јединица имали су плату од 1000 до 1200 лира мјесечно, као и стално снабдијевање хране и нешто одјеће и обуће. У саставу ових јединица било је и неколико штитаричана: Владимир, Радисав и Вуле Балтић, Душан и Љубо П. Вуковић, сви подофицири војске Краљевине Југославије. По селима су формиране посадне чете, чији задатак је био да одржавају ред и мир у селу, врше потреју за партизанима који се налазе у Герили, да врше и друге послове од интереса четничког покрета. Командир ове чете у Штитарици био је Мираш Вуковић, а састав био је претежно од старијих људи, међу којима је било и оних

⁶ Б. Јовановић, Колашин стр. 454.

који су до доласка четника носили петокраку. Овакав састав утицао је у знатној мјери на активност и ревност посаде при извршавању одређених задатака, прем да се не може рећи да није било и „оштријих“ извршилаца, са девизом: „Ово ти за оно“.

Поред јединица формираних од пунољетних лица, формиране су и јединице од малољетних мушакараца и то јединице под називом „Узданице отаџбине“ узраста од 8 до 15 година, и „Заточници отаџбине“ од 16 до 20 година. И у овим „елитним“ јединицама био је знатан број дјечурлије из Штитарице.

Одмах је успостављена и цивилна власт-извршен избор кметова. У Штитарици прво повјерење су добили: Вид Крговић и Новак Баковић, а нешто касније и Милић Вуковић. „Прорадила“ је и црква. Парох је био поп Саво Вуксановић.

Од штитаричких четника неколицина су добили и одређене положаје у Команди среза, четничком суду и сл. Божо Крговић постављен је прво за замјеника па за команданта мјеста у Колашину, а нешто касније одређен је за команданта мјеста на Жабљаку. У Штабу четничких јединица налазио се Радош Томашевић, док Јован-Јота Томашевић био је у четничком суду у Колашину.

Да би власт функционисала „како треба“ у Колашину је формиран и четнички затвор. „Приручне“ затворе имали су и батаљони и чете. Истина, то су били импровизовани затвори (најчешће у некој штали или изби) али су функционисали.

Као што рекосмо, велики број бораца-партизана пријавио се четницима. Многи од њих, након „провјере“ о свом дјеловању под петокраком, одмах су добили објаве и пуштени на слободно кретање, да би већи број њих, одмах постали и врло активни четници или симпатизери, распоређени по одређеним јединицама и посадама, ангажовани при разним акцијама и потјерама партизана-герилаца и

' Б. Јовановић, Колашин стр. 455

сл. Неки су чак постали и „Јуришлије" и добили командне положаје. Међутим, један број пријављених бивших партизана, пуштен је кући, али под сумњивом објавом - „Укриво ударени штамбиљ на објави", што је значило да је сумњив, али без доказа о кривици. За све оне за које се сазнало да су били чланови СКОЈ-а, кандидати или чланови КПЈ, поготову ако су обављали какву команду дужност, били су ухапшени, стрпани у колашински затвор. Тежи „грешници" били су и ОКОВАНИ. За које ухапшенике се није могла доказати било каква кривица без што су припадали партизанским јединицама, послије малтретирања у четничком затвору, бивали су предати Италијанским властима као доказ о лојалности, па су исти робовали по окупаторским казаматима и на крају стријељани. Ту судбину из Штитарице су доживљели: Милован Балтић, Богдан Новаковић, Радош и Блажо Ракочевић, Шћепан Влаовић. Јагош Ракочевић предат је Њемцима и стријељан у Барама Краљским. Сви су стријељани 1943. године. Међутим „тешки" грешници били су „Андђа Јоковић и Урош Бошковић, па им је судио четнички суд у Колашину и осудио их на смрт-стријељањем и стријељани су на Брезу код Колашина. Оташ Јоковић је, под сумњом да је извршио једно античетничко дјело, стављен под батине од којих је и умро у колашинској четничкој болницијуна 1942. године.

Многи од пријављених партизана и ако су били пуштени кућама имали су ограничено кретање. Међу таквим су били: Мирко Томин Ракочевић, Милун и Видо Ракочевић, Мидо Радојевић, Никола Ракочевић и још неки, са разлогом што су имали некога из фамилије у герили или у партизанским јединицама у Босни. „Сумњивог" понашања били су и Шћепан и Бошко Ракочевић из Граца и Вучета Ракочевић, са Препрана, као и Мато Ракочевић и Божо Чобељић из Горње Штитарице. Након утврђене „сумње" Милун и Бошко Ракочевић били су интелирани у Италијански логор у Бару. Милун је остао у Логору до доласка Партизана из Босне у прољеће 1943. године, а

Бошко је „одрадио“ свој дуг све до капитулације Италије. У Италијански логор је била интелирана и Милунова жена Стануша са једногодишњим сином Ранком, па је и њих двоје остало у Логор све до капитулације Италије. Малтене, за четнике је био опасан и једногодишњи Ранко, па га је требало уклонити.

Видо је, захваљујући случају јануара 1943. године, избјегао четничке хапшење и пребјегао у Герилу. Кроз четнички затвор прошли су још: Гојко, Станија и Роса Бошковић, Радоје Дедејић, Милош Ракочевић.

Штитаричка герила

Када је ријеч о Штитаричкој герили, онда се са сигурношћу може тврдити да је ријеч о најхрабријим ратницима који су поникли на просторима Штитарице. И, ако се то зна, не треба постављати питање како су ти борци остали не ликвидирани од стране бројних четничких потјера, засједа, акција за хватање и уништавање,

Новица Ракочевић,
герилац

Ненад Ракочевић, герилац,
народни херој

опсада и слично. Као што смо напријед рекли, штитаричка герила у саставу: Новица (комесар) и Ненад (командант батаљона) и Видо Ракочевић, добили су партијски и војнички задатак да остану у позадину и да дјелују међу масама у складу са директивом КПЈ и Главног штаба. Уз то, обзиром на њихове функције које су обављали и Партији и Батаљону, јасно им је било, да, ако падну четницима у руке пресуда им је изречена. Поготову Ненаду за чије име је везано доста изречених и извршених пресуда људима који су осумњичени за нелојалност и антикомунистичко дјеловање. Када се све ово знало стим је и све речено: „Све поднијети, али четницима не пасти у руке“.

Штитаричка герила, која је једно вријеме дјеловала у саставу: Буро Меденица, Милика Вујисић, Милован Дожић и Новица и Ненад, спасава је и ауторитет Новице Ракочевића, који је уживао у браству и међу другоплеменцима. Није био замјерен особито ни најокорелијим четницима, а уживао је ауторитет и код великог броја мјештана-четника који су га, такоређи, свакодневно „тражили“. Да је тако, потврђује и случај када им је пећина у којој су се налазили, била опкољена са око 300 четника. У моменту када су били такоређи „печени“ испред четничке патроле, на вратима од пећине дошао је Јован Чобељић, који је био водич потјере и повикао: „Овуда не могу ни виле проћи, а не људи. Враћајте се е је сломоврат.“. Та његова најава „опасности“ о „сломоврату“ одвратила је четнике од готовог „плијена“.

Или други случај, када се герилска група налазила у једној кући у Горњој Штитарици, била је опсадирана од стране четничке потјере. Приликом бјегства герилци су натрчали на засједу у којој су били: Милосав Чобељић, Милинко Вуковић и Велимир Вујисић. У налету, Милинко им се доста гласно јавио: „Милинко је овдје, не бојте се“, и онда су сви тројица пуцали у вис, а герилци

су знали да нема опасности по њих. Уз то, штитаричка герила је имала много симпатизера у које је имала пуно повјерење и то: код свих подорица у Грацу, на Препрану, на Дрђеновици, код скоро свих Горњоштитаричана, нарочито код: Николе, Марка и Мата Ракочевића, Божа Чобелића, Радоја Дедејића. Не мали број породица које су им биле наклоњене и ако им се Герила никада није јавила. Овакву тврдњу потпрепљује и случај Вида Ракочевића, који се неколико дана крије код Пунише Вуковића, четника са четири сина под кокардом, који му је након одласка од њега спремио још и тајин, одакле је побјегао ка Морачи гдје се прикључио тамошњој герилској групи, преко везе код Милене Бакић (Дрљевић).

Кад је ријеч о Герили и људима на чијем повјерењу се ослањао опстанак штитаричке гериле, неопростиво би било не поменути и понашање мајора Божа Крговића, команданта мјеста у Колашину, који је, приликом пријављивања Мирка и Вида Ракочевића, Мида Радојевића и Радоја Дедејића, који су били на списку оних који су „црвени“ од главе до пете, јер су сви имали рођену браћу у герили или партизанским јединицама у Босни, дао им објаве за слободно кретање и пустио их кућама, и ако је знао да су и Мирко и Видо добили задатак да се пријаве ради везе са герилом, што су му и сами признали имајући повјерење у њега да им признање неће злоупотријебити. И нијесу се у то преварили. Виду је још рекао: „Еви ти објава, али немој са њом ићи у Босну да тражиш „цефер-јавор“, јер је тамо „скупа“ грађа.

Након овога бјегства из четничког затвора (избе) Видо је, немајући везу са Новицом и Ненадом пребјегао у Морачу и тамо остао до априла 1943. године, када се повезао са Новицом и Ненадом и са њима вратио на Подручје Поља гдје су дочекали прољеће и пролетере из Босне, без жртава. Том приликом су се прикључили јединицама из Босне на напад на Колашин. Придружили су

⁹ Изјаве Мида Радојевића, Мирка Ракочевића и Вида Ракочевића

им се: Мирко Ракочевић, Вучета Ракочевић, Милоња Чобељић, те и сестре: Јелена и Јелка Милошевић.

Кад говорио о Герилцима, да кажемо да је командир посадне чете у Бистрици био Алекса Вуковић, активно лице војске Краљевине Југославије, који је врло ревносно извршавао сва наређења четничке команде, па је на таквом задатку, у потјери за Бистричким герилцима погинуо у Бистрим водама крајем новембра 1942. године.

Четничко „љето“

Љета 1942. године, може се сматрати периодом успона четничке владавине, а било је обиљежено са пуном сарадњом са Италијанским окупатором. Лојалности Италијанима била је непријекорна. За узврат за вјерност ни Италијани нијесу били „шкрти“. Били су милостиви и дарезљиви. Четницима су у потпуности били отворени Италијански магацини са храном, одјећом, обућом, као и оружјем и муницијом. Тако су Четници добијали знатне количине прехранбених потребштина: брашна, шећера, ориза, макарона и другог и дијелили становништву по селима. Ни Штитарица није остала без дијела. Истина, корисници ових артикала нијесу могли бити они који су били сврстани у „црвене“. За преузимање ових артикала из Колашина били су лично задужени и овлашћени кметови, као и за њихову распоdjелу становништву. Но, овим или оним путем, у мањим или већим количинама, артикли су допирали скоро до сваке куће.

И, како је пролазило вријеме под четничком влашћу, осјећала се све већа опуштеност и смањивање симпатија према њима, и од оних који су у њима својевремено видјели „ослободиоце“.

Осјећала се неправда која је била видна па је то отупљивале наклоност према њима. Једноставно су их прихватили „хладна“ срца.

В. Раковић, Хроника Бистрице стр. 125.

Зима између 1942. и 1943. године, практично је била „ничија“. Осјећала се умуклост, живот замро, страх све више присутан, слутња за тежа времена и страдања-притискали су као мора. приклањало се једно другоме и ако са доста невјерице, са неком неиспољеном жељом за „помирење“. Осјећао се неки обострани дуг и тражење некаквога опраштаја.

Истина, тако нијесу мислили и они који су имали власти и били „жедни“ неке освете.

Павле Ђуришић, на сваки начин је хтио дотући свога непријатеља. Знајући да је циљ Четврте непријатељске офанзиве уништење партизанских јединица и њихових рањеника на Неретви, и сам се постарао да узме дијела у тој акцији. Формирао је своје јединице, бројчано не баш мале, са задатком да помогну Љемцима и Италијанима да се партизанске јединице морају ликвидирати. По његовом плану, за команданта тих одреда био је одређен мајор Божо Крговић. Пошто се Крговић није сложио са тим наименовањем, ни са походом на Неретву, дошло је до оштрог сукоба између њих двојице - Крговића и Ђуришића. Још када му је Крговић ставио до знања, да он тврди да је поход на Неретву само авантура која ће да скупо дошта Четнике, рекавши му: „Ја нећу ићи да помогнем партизанима да што прије дођу у Колашин, а тебе ако се иде, пут под ноге па иди“. Ђуришића је то, до те мјере разљутило, да је Крговића назвао „мајком партизанском и да је он то одавно знао“ и да није било још неколико личности, а међу њима и капетана Радоја Крговића, вјероватно би и оружје „проговорило“. То је био и последњи разговор између Ђуришића и Крговића, којег Крговић није сматрао себи дораслога ни по чину, ни по знању. Тада је напустио Колашин и команду мјеста и отишао у штаб одреда Драже Михаиловића.

У јединицама које су пошле да осујете повратак партизана из Босне и да их „дотуку“, било је и неколико Штитаричана, не само оних који су припадали сталном четничком саставу и били „јуришлије“, већ је било и

оних који су присилно мобилисани. У тим борбама које су вођене на ратишту Неретве, Калиновика и Дрине, у току мјесеца априла 1943. године погинуо је Владимир Балтић, подофицир војске Краљевине Југославије, а Душан Вуковић је рањен и ранама је подлегао.

Предвићања Крговића су се обистинила. Четници су „довели“ партизане и прије времена планиранога за долазак у Црну Гору.

Уз сву радост о доласку партизана, многе породице је тај долазак тешко пао, јер су тек тада сазнали за многе своје, да их никада више неће видјети, да су остали на многим поприштима и бункерима широм Босне и Херцеговине, Далмације, Лике, Кордуна, као за: Божа Дедејића, Јагоша Влаовића, Радоша Чобељића, Вука и Милића Ракочевића и многе друге пролетере.

Одмах, тих дана, тачније 15. маја 1943. године, почела је Пета непријатељска офанзива, која је донијела нове невоље, нове жртве и погибије. У тим борбама на Сутјесци и другим поприштима, из Штитарице су пале и нове жртве. Погинули су; Видо Ракочевић, Милун Ракочевић, Вучета Ракочевић, Ненад Ракочевић, Станка Новаковић.

У Петој непријатељској офанзиви Љемачке јединице нијесу респектовале ни четничке, ни партизанске јединице, за њих су, тада били сви-„побуњеници“ једне поробљене земље које треба немилосрдно кажњавати. Тако су, доласком у Колашин, разоружали све четнике које су тамо затекли, заједно их, са партизанима које су нашли у колашинском затвору, потјерали у истом строју, према Мутешеву, ради интелеирања у Грчке логоре, а један број њих-четника су искористили да им носе ратну опрему преко планина у потјери за партизанским јединицама, на такозваним упртачима - „самарима“. И међу овим јадницима било је Штитаричана. Том приликом Њемачких шака допао је и Јагош Ракочевић, правник, који је био окован у четничком затвору у Колашину, који је На Пецком лугу у Барама Краљским, са неколико партизана покушао бјегство којом приликом је и погинуо од њемачких куршума.

Послије тешке борбе на Сутјесци, многи борци су, бјежећи главом без обзира, изнурени свакодневним борбама, глађу и болешћу, многи под ранама, се вратили својим крајевима и мјестима. Једна таква група бораца доспјела је у Штитарицу, а пошто је међу њима био и један борац - Тапушковић, спас је потражила код Станка Тапушковића и ако је Станко био четник. За њихов долазак сазнала је штитаричка посада. Брзо су се окупили и Станкову кућу са партизанима опколили. Међу тим, захваљујући изузетном моралу и храбрости Тапушковића, који није дозволио, наравно са пуном пушком на вратима од куће, не дозвољавајући да се четници приближе кући, ова група партизана је спасена сигурне смрти. Тапушковић, не само да је своје „госте“ спасио, него их је у току ноћи испратио преко Таре према Бранику. Међу повратницима са Сутјеске било је и Штитаричана. Међу тим повратницима, колико се зна, били су: Радоје Ракочевић и Перован Чобељић, који је, такође био запао у неприлику, али захваљујући Виду Крговићу, остао је неоткривен и спасен. Дакле, на срећу многих, обострано, наступио је период разума, гдје су многи водили рачуна да направе што више добрих и племенитих дјела и гестова, насупрот оним из претходних година када је било право утркивање ко ће кога први „ухватити“ на нишан.

У периоду док се организовао четнички поход на Неретву, као што је познато, Дража Михаиловић се са својим сједиштем Главног штаба налазио на Лисјој Гори у Горњем Липову, одакле је, колико је могао утицати, утицао на развој ситуације и четничког понашања у Црној Гори и Павла Ђуришића, да не дозволе повратак партизана из Босне и затирање им сваког трага. И, ако је био за своје биваковање одабрао баш Горње Липово, ипак није био сасвим сигуран, а што је био сасвим у праву, да му је ту баш најсигурнији опстанак. Поготову не ако пролетери „бану“ из Босне, као што се то и десило, јер им је најкраћи пут према Колашину био баш низ Липово. Зато је, за привремени боравак извршио промје-

ну мјеста - преселио се у Доњу Штитарицу. Пошто у Штитарици није имао безбједнијих објеката за становање који би били на локалитету погодном за лакше обезбеђење, Дражини изасланици су одабрали зграде Милана Томашевића, па је штала преуређена-опшивена даском коју су дотјерали из Липова и Пјешчанице и опремљена за Дражин привремени боравак. Наиме, Дража је сваку ноћ коначио у Штали, а у току дана налазио се у Милановој кући, која је такође била испражњена за њега и његову пратњу. Дражина шира пратња, поред објеката Томашевића била је смјештена и у кући Јована Вуковића на Лавчој Њиви и у згради жандомеријске станице. Дража се повремено знао „изшетати“ и по оближњим ливадама, па се у току шетње могао видјети и по ливадама Папратина, свакако уз пратњу два-три своја ордонаса, који су га ословљавали са „чича Марко“. Дража је у Штитарици доселио негдје крајем фебруара или почетком марта 1943. године, и остао до пред крај априла, када се оселио у правцу Васојевића. Са њим је из Штитарице пошао и мајор Божо Крговић. Његово напуштање овога подручја био је и најбољи вјесник да партизанске снаге јачају, а да четнички покрет слаби.

Интересантно је напоменути да се боравак Драже Михаиловића у Штитарици нигдје не помиње. Чак шта више, тврди се, да је Он из Липова отишао у правцу Берана што апсолутно није тачно.

У току љета 1943. године, партизанске јединице - ударне чете, које су приступиле извођењу оружаних акција против Италијана, имале су негативне последице." Јер, након акције на Умуклом виру Италијани су прибјегли репресалијама, па је у знак одмазде у Колашину стријељано дванаест партизана, међу којима: Вељо Радовић, Гојко Вујисић, Недјељко Видаковић, Блажо Бошковић. Италијани су поубијали партизане-логораше на Цетињу, међу којима су били: Богдан Новаковић, Милован Балтић,

" Б. Јовановић, Колашин стр. 527.

Блажо Ракочевић , Шћепан Влаовић , Радош Ракочевић (у Колашину) и други. У току љета, те године, може се назвати: „Ко кога уграби“.

Тих дана, за ударним четама су трагале и четничке јединице, које су набасале на партизанску групу бораца у Грацу и том приликом убиле старога ратника Тому Јакшова Ракочевића, који је, у моменту напада четника био на стражи. У тој групи био је и Томин син - Мирко. Од осмог септембра 1943. године када је капитулирала Италија, наступили су сасвим други условима живота и понашања на овом подручју.

Дефинитивна доминација партизанских јединица, и ако уз свакодневну борбу са окупатором и четничким јединицама, трајала је све до почетка новембра, када је у Колашину одржан митинг и прослављен Дан октобарске револуције. Но ни тај дан није прошао без жртава. У моменту када је митинг почео, на којему су се појавили: Иван Милутиновић, Блажо Јовановић, Пеко Дапчевић, Митар Бакић и др. налетео је Њемачки бомбардер и бацио бомбе, од којих је рањен Драгиша Ракочевић, тада борац IV Црногорске бригаде и Перо Томић, борац Теренског батаљона.

Капитулација Италије и успостављање партизанске власти у јесен 1943. године

Капитулација Италије која је улиједила 8. септембра 1943. године, није само умањила ратнички потенцијал окупатора, већ је у многоне измијенила лице свеукупне политике и ратне ситуације на црногорском, па и ширем подручју Југославије. Италијани су одложили оружје, а њихови савезници видно ослабили. И најокорелији припадници четничког покрета и политике коју је тај покрет приповиједао, почели су „омекшавати“ и губити наду у било какву побједу. Истина, све четничке јединице на подручју Колашина, нијесу и дефинитивно елиминисане,

али су обезглављене, умањене и разбијене. Међу таквим била је и штитаричка група четника, која се, нарочито после капитулације Италије бројно смањила. Многи су се пријавили новоформираној партизанској власти - Команди мјеста у Пољима и остали кућама, а знатан број је, са истим из четника донесеним оружјем распоређено у Посадну чету, или директно упућен у партизанске јединице.

Међу првима који је из Четника прешао у Партизане био је Гојко Бошковић, и одмах, одлуком Среског комитета КПЈ постављен за команданта мјеста у Пољима.

У Штитарици су изабрани и одборници народне власти. Први одборник био је Јанко Влаовић из Горње и Пуниша Вуковић из Доње Штитарице, који је на тој дужности остао врло кратко вријеме. Мјесто њега изабран је Миливоје Вуковић, који је, такође био мало времена па је своје мјесто уступио Милинку Вуковићу. Одборници у Штитарици били су још: Новица М. Ракочевић и Лека Ракочевић, које прати и пјесма:

*„ Ђе је Јанко и Милинко
ту не треба више нико,
Ђе је Лека и Новица
ту требају још двојица“.*

(Аутор пјесме је Стака Милошевић.)

Ова пјесма их прати из разлога што су Јанко и Милинко били много ревносни и строгих „критеријума“ нарочито према „неподобним“ породицама приликом одређивања реквизиције, док Новица и Лека су били много разборитији и савјесније прилазили сваком питању, која су, као одборници решавали. Касније је проширивана одборничка лист, па су за одборнике бирани још: Новак Баковић, Мидо Радојевић, Недјељко Влаовић. Њима се касније придружио и Ђорђије Ракочевић, по повратку из V Црногорске бригаде, из које је упућен за рад у позадину.

Тих дана је, у Штитарици, формиран Актив УСА-ОЈ-а, Омладинска чета и Пионирски одред. За предсједника Актива омладине изабран је Светозар Б. Вуковић, ђак. За командира чете изабран је Батрић Вуковић, а за комесара Владимир Ракочевић, оба гимназијалци. За Начелника пионирског одреда изабран је Раде Вујисић, такође ђак.

У Штитарици је формирана и организација жена - АФЖ. Задатак ове организације био је веома деликатан. Оне су учествовале у прикупљању прилога, плетњу неопходних опјевних предмета за рањенике и борце, спремању хране, многе од њих учествовале су у многим радним акцијама, у преносу рањеника.

Прва предсједница АФЖ-а у Штитарици била је Јелица Бошковић и Ружица Ракочевић, а нешто касније и Милица Радојевић, Бојана Вујисић и Ђулка Влаовић.¹²

Слични задаци су били, и Актива омладине, Радне чете и Пионирског одреда - да учествују у акције, испомоћ незбринутим породицама, прикупљање добровољних прилога за фронт и рањенике, за пренос рањеника, обављање курирских послоа, организовање културно-Забавног живота на селу, и много других активности неопходних и корисних за рад у позадини.

Сви органи и организације врло активно и полетно су дјеловале - свака на свом плану рада. Село је практично ожвјело, препородило се.

И, зима 1943-1944. може се назвати једном од најактивнијих ратних зима. Зима која се у многочему разликовала од предходних и по међуљудским односима (што је било и најбитније) и у сваком другом погледу. Смањене су и ратне тензије. Повјерење је почело да провејава и код, до тада преплашених грађана, што је у многоме допринијело да се стекне повјерење па и међу до тада страначки неподношљивим грађанима, што ће рећи, после капитулације Италије, доласком Партизана (једини-

¹² Ј. Бошковић . Влаовић . сјећање

ца из Босне), Ослобођење Колашина и успостављањем нове власти на овом подручју, народ је сасвим „другим“ очима гледао на развој догађаја, и тек почео да примјећује расплет политичких опредјељења и догађаја, те у склопу тих виђења и да се политички свјесније опредјељује.

Велики број људи који су, до тада, с мањим или већим симпатијама, припадали четничком покрету, напуштали су четничке редове и прелазили на страну партизанских јединица.

Из Штитарице је велики број бораца пошао у Четврту црногорску бригаду, са великим поносом што ће постати пролетери, и то у прослављеној Четвртој бригади, и то: Миладин Ракочевић, Крсто Ракочевић, Драгиша Ракочевић, Велимир-Веко Ристић, Миле Балтић, Радош, Миливоје, Новица и Мираш Влаовић, Милосав и Божић Чобелић.

Многи борци из Штитарице, прво су „регрутовани“ у посадну чету, затим „прошли“ кроз теренски батаљон, да би из тих јединица били распоређивани и упућивани у бригаде већ формиране или новоформиране.

Кад већ говоримо о Допунском батаљону, да кажемо да је он формиран од посадних јединица и новомобилисаних бораца. Командант тога батаљона био је Гојко Бошковић, а комесар Миле Раковић. У овом батаљону било је десетак Штитаричана: Велимир Вујисић, Лакић Вуковић, Јагош Вуковић, Ђорђије Ракочевић, Милорад Вуковић, Петар Томић, Блажо Новаковић, да би касније, из тог батаљона били распоређени у друге бригаде. Гојко је, на челу тога батаљона био тешко рањен у Коњусима у борби са балистима и четницима, одакле је, као тешки рањеник био упућен у Италију, на лијечење. Након расформирања овог батаљона, из њега су у бригаде пошли: у Другу далматинску бригаду упућени су: Лакић Вуковић, Петар Томић, Милорад Вуковић и Јагош Вуковић. У Другу пролетерску бригаду упућен је Блажо Новаковић. У Осму црногорску бригаду упућени су: Велимир Вујисић

и Миладин Балтић . У Пету Црногорску бригаду упућени су: Ђорђије Ракочевић и Влајко Вујисић , а нешто касније у Пету бригаду дошли су и Велимир Вујисић , Лакић Вуковић и Радомир Крговић , да би крајем новембра 1944. године, Влајко Вујисић из те бригаде пребјегао у четнике. У Шесту црногорску бригаду упућени су: Милисав Ракочевић , Милорад Ракочевић , Блажо Влаовић , Светозар М. Вуковић , Блажо и Божо П. Вуковић , да би Блажо и Божо Вуковић , након кратког времена пребјегли из Шесте бригаде у четнике. У Седму омладинску бригаду били су: Владимир Ракочевић , Раде Зиндовић и Милован Вуковић . У Девету црногорску бригаду био је Ратко Зиндовић .

Јуна мјесеца 1944. године, формирана је и Црногорска бригада ОЗНЕ односно КНОЈ-а. У овој бригади био је знатан број Штитаричана. Радоје Ракочевић био је командант батаљона, и борци: Милоња Чобелић , Јован Зиндовић , Бошко Ракочевић , Милош Ракочевић .

Као што се види, из Штитарице је, кроз партизанске јединице прошао инпозантан број бораца и команднога кадра, а што је још карактеристичније штитаричких бораца било је у свим црногорским бригадама. Учествовали су, па и доказали на свим поприштима гдје су њихове бригаде водиле борбу са непријатељом, што бројком исказао износи око шездесет бораца, од којих је њих 35 дало животе у борбама широм Југославије.

У јунаштву бораца из Штитарице довољно говори податак да је велики број њих био на врло одговорним командним дужностима у ратним јединицама, и то: Бошко Дедејић био је командант Словеначке бригаде у којој је и погинуо 1944. године у Идрији, односно, био је рањен, па је као рањеник отрован од стране непријатеља који се налазио у истој - његовој бригади, у санитету. Бошко је проглашен за Народног хероја. Ненад Ракочевић , био је командант батаљона „Алекса Ђилас-Бећ о". Проглашен је за Народног хероја. Новица М. Ракочевић , био је комесар батаљона „Алекса Ђилас-Бећ о" и комесар Опупномоћства ОЗН-е за Округ Никшић . Радоје Ракочевић

био је командант батаљона и Црногорској бригади ОЗН-е. Гојко Бошковић био је командант Допунског батаљона и Командант Мјеста у Пољима, Деса Балтић била је замјеник комесара батаљона, Милован Чобељић, био је командир чете у Бригади КНОЈ-а, Радоје Баковић, био је замјеник командира чете, Миладин Ракочевић био је командант дивизиона у Другом Корпусу, Божо Дедејић, био је комесар чете, Јагош Ракочевић, био је командир чете и итедант батаљона, Јагош Влаовић, Вук Ракочевић и Радош Чобељић, били су командири водова у IV Пролетерској бригади, Милован Балтић, био је замјеник комесара чете. Сви ови борци били су на овим дужностима у току рата и 1944. године.

Од Штитаричких бораца, многи су своју каријеру завршили као активни припадници оружаних снага војске Југославије у високим чиновима, и то: Гојко Бошковић, са чином потпуковника, Велимир-Веко Ристић са чином потпуковника, Јован-Јоле Зиндовић, са чином потпуковника, Радош Влаовић, са чином потпуковника, Миливоје-Шуја Влаовић, са чином потпуковника, Новица Влаовић, са чином потпуковника, Новица М. Ракочевић, са чином потпуковника, Радоје Ракочевић, са чином потпуковника, Деса Балтић, у чину мајора, Милоња Чобељић, у чину мајора, Милорад Вуковић, у чину мајора, Перо Томић, у чину мајора, Миладин Ракочевић у чину мајора, Крсто Ракочевић у чину капетана I класе, Милисав Ракочевић у чину капетана I класе, Миле Балтић у чину капетана I класе, Драгиша Ракочевић у чину капетана I класе, Блажо Влаовић у чину капетана, Светозар М. Вуковић у чину капетана, Ратко Зиндовић у чину капетана, Радомир Крговић у чину мајора Руске војске,¹³ Милован Чобељић у чину капетана I класе, Иконија Влаовић, капетан I класе.

¹³ Радомир Крговић, послат је из ЈНА у Руску академију у чину п.поручника, па је остале чинове до мајора добио у руској Армији гдје је и остао до краја.

Поратни официри-академци су: Раде Јоковић, потпуковник, Перо Матов Ракочевић, пуковник, Влатко Вуковић, мајор, Вуксан Вуковић, мајор-пилот, Саша Балтић, капетан I класе-пилот, Душан Баковић, капетан, Борис Вуковић, поручник-пилот.

Могуће је да је још неки од бораца из Штитарице, у току рата био на неким војнополитичким дужностима, али ми нијесмо били у могућности да за свакога дођемо до тачних података.

Последњи четнички трзаји

Период септембар-новембар 1943. године, може се сматрати као период борби вођених око Колашина између јединица Другог ударног корпуса и удружених четничко-италијанских снага лоцираних на овом подручју, а нешто касније и њемачких јединица, тј. 118-те Ловачке дивизије, која је наступила од Подгорице ка Колашину и 297-ме Пјешадијске дивизије која је надирала од Пећи преко Берана у правцу Колашина, којима су се од Плава и Рожаја, придружиле и албанске квислиншке снаге.

Након пораза удружених њемачко, италијанско-четничких и албанских снага у борбама око Колашина и на другим просторима на којима су борбе вођене, четничке јединице и групе, а међу њима и четници из Штитарице, морали су потражити спас у бјегству из Штитарице. Тако, једна група је побјегла у њемачки блок у Подгорицу, а друга се пребацила на подручје Србије и зиму 1943/44. године, боравила на подручју Прибоја, Бијелих Брда, Пријепоља, Добруна и кружила око Златибора. У борбама које су вођене од стране четника са партизанским јединицама на овим просторима, погинули су: Благоје Дедејић и Вуксан Вуковић.

У прољеће, априла 1944. године, након зимског „одмора“ Недићеве, Љотићеве и Дражине јединице, са Павловим четницима, свакако, кренуле су на „чишћење“

Санџака од партизана. У тим борбама које су вођене на десној обали Таре и око Мојковца, у Лепенцу је заробљен и стријељан Милинко Милошевић из Штитарице. Након ове непријатељске офанзиве, како је названа, четници из Штитарице који су зимовали на подручју Србије, као и они из блока подгоричкога, љето су провели у Штитарици доста илегално, истина у надмоћности у односу на партизанску власт која се била повукла у илегалу и врло опрезно се понашала. Истина, ратна жестина и на једној и на другој страни, била је у блажој форми. То потврђује сазнање, да су се, у току љета 1944. године, два три пута, четничке и партизанске патроле сретале и у доста опрезном мимоилажењу поздрављале, без инцидента. Истина је да су се тих случајности клонили и једни и други, јер је повјерење ипак било осутно. Четничке понашање ипак је било дрскије. То потврђује податак о њиховој агресивности и случају прављења засједе једном омладинцу-партизану Петричићу из Подбишћа, који је наишао кроз Штитарицу, којег су четници, из засједе тешко ранили које није преживио. Последња нада четничка и последњи „Сјеверни јуриш“ који је изведен од стране четничких снага августа 1944. године, који се уклапао у њемачку операцију звану „РИБЕЦАЛ“, када су се надали да ће им партизани „све наједно платити“, пропала је.

Ту наду, на јуриш, разбили су борци Пете црногорске бригаде, која је, половином септембра разбила четнике и Њемце у Мојковцу, промаршила кроз Штитарицу и напала на Колашин и прогнала према Подгорици све што се „крстило“. Том приликом су и штитарички четници потражили склониште у Подгорици, док један број дотадашњих четника, који нијесу били „врућ и“ ни за једну ни за другу страну, остао је и пријавио се партизанским властима и баталио даље ратовање, јер им је то гарантовало и њихово понашање док су били оперативни четници, да се могу слободно пријавити, без последица. Од даљег четниковања одустао је и Јован Вуковић, којег су партизанске власти већ биле огласиле за НАРОДНОГ

НЕПРИЈАТЕЉА, али се он није хтио предати, јер му је пресуда већ била изречена, па је извршио самоубиство у својој кући. Партизанске власти нијесу дозволиле да се Јован Вуковић сахрани у сеоско гробље, већ је морао бити укопан ван гробља.

Приликом повлачења четника из Штитарице према Подгорици, они су, захваљујући пропаганди у коју се могло лако повјеровати, са собом одвели и једну групу младића, наводно да их спасу од мобилизације од стране партизана. Пропаганда је била, да партизани куда наићу мобилишу све младиће преко четрнаест година, и да их шаљу у своје јединице, што је било дјелимично тачно, а који неће, да га на лицу мјеста стријељају, што није било тачно.

Након повлачења четника из Подгорице и одласка у „сусрет краљу“, из Штитарице је оступило двадесет људи, и то: Радоје Крговић, Драго Крговић, Мираш Вуковић, Жарко Вуковић, Блажо Вуковић, Божо Вуковић, Љубо Вуковић, Милија Милошевић, Станко Тапушковић, Сава Ристић, Влајко Вујисић, Радисав Балтић и још шест младића.

Са овога узалуднога путовања нијесу се сви кући вратили. Радоје и Драго Крговић, још у априлу 1945. године, прикључили су се јединицама Драже Михаиловића и ту им се губи сваки траг. Блажо и Светозар Вуковић заробљени су на Мотајици од стране партизана, па се ни њима, од тада не зна за судбину. Мираш Вуковић, је рањен на Мотајици и пребачен у болницу у Загреб гдје је и нестао. Радисав Балтић, Милија Милошевић, Станко Тапушковић, Сава Ристић, заробљени су на границу Аустрије, доведени у Марибор гдје су и ликвидирани од стране партизанских јединица, док остали „ратници“ четничког покрета из Штитарице, овим или оним путем, након два, три или више мјесеци, дошли су својим кућама, гдје су наставили да живе животом осталих грађаја. Истина, са нешто мањим (и ако не јавно саопштеним) грађанским правима, али ипак толерантним у односу на ратне заслуге.

Са овим ратним походом у „сусрет краљу“ је и затворен штитарички четнички досије, бар на јавној сцени.

ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ И ПАРТИЈЕ У ШТИТАРИЦИ

Прве политичке групације (или партије) евидентно су дјеловале одмах након ослобођења Црне Горе, последице Првога светскога рата. Ове политичке струје још у вријеме краља Николе објелодањене су као Бјелаши и Зеленаши. Наиме, Бјелаши су били присталице безусловног присаједињења Црне Горе Србији и њиховог равноправног уласка са осталим покрајинама у нову државу - Југославији. Зеленаши су се и оружјем успротивили идејама Бјелаша, па је, крајем децембра, тј. почетком јануара 1919. године, организована оружана побуна која је, у току јануара исте године и угушена. Истина, ове побуне у Штитарици није било, јер се већина људи определијелила за политику Бјелаша, тј. за уједињење.

Уочи избора за уставотворну скупштину 1920. године, приступило се стварању грађанских партија. Прво је створена Радилна партија (септембра 1920). Међутим, та је Партија имала занемарљив број присталица. Ни Демократска партија није имала осјетнију предност, али јесте нешто повољнију него партија Радикала. Са бројем гласова на изборима најмасовније су се „гласнули“ Комунисти, тако да је, од укупног броја гласова, за Комунисте гласало преко 53%. За Демократе гласало је око 35%, док за Радикале једва нешто око 10%. Тада је за комунистичког посланика из Поља (и Штитарице) изабран Павле Жижих, учитељ из Поља.

Пошто се Комунистичка партија појавила пуним замахом на политичкој сцени и „припријетила“ политичком доминацијом, краљ Александар је одмах 1920. године, донио „Обзнану“, а у августу 1921. године, и Закон о Заштити државе, чим је КПЈ стављена ван закона. Истим законом укинута је и Радикална и Демократска партија.

Но, и ако је рад КПЈ био строго забрањен, воља народа је остала непромијењена, па је, на изборима 1933. године, за предсједника општине Поља изабран Милован Анђелић и ако се знало да је он комунистички кандидат. Као комунистички кандидата¹ за предсједника општине Поља на изборима 1938. године изабран је Милан Видаковић.

Комунистичке идеје у Пољима је донио и почео приповиједати Марксизам Павле Жижић, учитељ, још 1914. године. Он се са својим револуционарним опредјељењем огласио у Београду априла 1919. године, стварањем Социјалистичке радничке партије Југославије, да би следеће 1920. године, у Вуковару, на Другом конгресу СРПЈ био и главни тумач комунистичких идеја, на којем је СРПЈ добила ново име КПЈ. У тим данима стварања КПЈ, међу једномишљеницима помиње се и име Секула Ракочевића, а Мијајло Вуковић, већ је био евидентиран у списковима симпатизера КПЈ, па је као такав и добио „васпитне савјете“ од стране Бошка Бошковића, тада режимског начелника среза колашинскога.

Формирање првих партијских ћелија

Први члан КПЈ из Штитарице био је Јагош Ракочевић, правник, тада студент у Београду 1935. године. У врло строгој конспиративи, нарочито студенти, ревносно су извршавали партијске задатке, а да нијесу знали, или да нијесу ни били чланови КП. Тако је Новица Ракоче-

¹ М. Миликић. Мојковац, стр. 44.

вић, одређен 1936. године, за члана Мјесног комитета КПЈ у Колашину, а сам је тврдио да је у Партији примљен тек 1938. године.

Прву партијску ћелију у Штитарици основао је Јагош Ракочевић и Новића Ракођевић 1938. године. Они су, тада у Партију примили Ненада Ракочевића и Божа Дедејића, јер Ђелија није могла бити формирана, ако није имала најмање три члана. За секретара Ђелије изабран је Ненад Ракочевић, а чињели су је: Ненад, Новица и Божо. У току

Јагош Ракочевић, формирао Прву партијску ћелију 1938. године, у Штитарици. Погинуо од Немаца 1943. године у Барама Ктаљском

1939. године, у партију су примљени још: Милун и Блажо Ракочевић и Милован Балтић. Тада је у Партију примљен

и Милош Ракочевић, који одмах, наредне године (1940) био „заобиђен”. Те године у штитаричку Ђелију су примљени и Лазар Анђелић, Ђуза Меденица, Душан Ракочевић и Војин Јовановић.²

Активност чланова КПЈ у Штитарици у предратном периоду, осјећала се од случаја до случаја. Прва јавка била је Првог маја 1940. године, истицањем црвеног барјака на Јарчев Крш на Говедарима. Било је и других мањих чарки и провоцирања жандара, нарочито за вријеме сијела и игранки пјевањем пјесама са којима се величала Русија и КПБ, шпанска револуција и њени добровољци који су пошли у Шпанију „ђе се двије војске бију”, играњем стиснуте песнице и ношењем одјевних предмета црвене боје, као: црвени џемпер, шал, марамица и сл.

Након капитулације Краљевине Југославије КПЈ је почела припреме за оружани устанак против окупатора/Први задатак за Комунисте био је прикупљање оружја и муниције и друге опреме. Први задатак за Комунисте био је прикупљање оружја и муниције и друге опреме. Овај задатак добио је Ненад Ракочевић и Божо Дедејић. У склопу припрема за оружани устанак формиране су и такозване Ударне групе. У Штитарици Ударна група бројала је 25 бораца (чланови партије и симпатизери). Руководилац групе био је Ненад Ракочевић, тада секретар Ђелије КПЈ, са задатком извођења оружаних акција против окупатора.

На Петров дан 1941. године, одржан је састанак партијске Ђелије на којој је саопштена директива ПК и ЦК КШ о почетку устанка. На том састанку саопштено је да је формиран и Општински војни комитет, који ће руководити свим акцијама у којем је изабран и Новица Ракочевић. Истога дана, на Петров дан одржан је и народни збор на Маргити (на Сињарини), где су били присутни бројни

² М. Миликић, Мојковац, стр. 55. и 58.

³ М. Миликић, Мојковац, стр. 79. и 80.

грађани из Штитарице и Липова. На збору је говорио Мојсије Вујисић, правник из Липова, о престојећим активностима и задацима народа у борби са окупатором. Народ је одушевљено прихватио позив на устанак. Истога дана Ударне групе из Подбишћа, Бјелојевића и Штитарице пошле су на први устаначки задатак на Врлоступ.

Крајем септембра 1941. године, на Сремској конференцији за срез колашински, која је одржана на Сињавину у Требаљевском катуну, анализирани су дотадашње активности чланова партије. Оцијењено је да поједини чланови партије и руководиоци, дјелују самовољно и да иду из грешке у грешку. Због тих грешака смијењен је са функције секретара бироа челије општине Поља Вуко Ковијанић, а мјесто њега изабран Новица Ракочевић. Том приликом смијењен је и секретар Мјесног комитета КПЈ за Колашин Вукман Крушчић.

Ако се у било ком контексту говори о КПЈ у Штитарици, ту, и ако се не помене име, зна се, да су у питању Новица и Ненад Ракочевић. Јер, за Штитарицу они су били „Алфа“ и „Омега“. Штитаричку герилу они су сачињавали. Они су добили задатак, и војни и политички, да се врате из Ккежевића. Новица је још тада одређен за секретара бироа КПЈ за Поља. Он је, и ако под сталном потјером, редовно одржавао везу и са илегалом и са симпатизерима Партије. И у најтежим моментима знао је да буде mudar, стрпљив, да процијени ситуацију и да се одреди како реаговати. Знао је, а то је и чинио, да обузда, у више наврата, своје сараднике од намјера, од осветољубља, од непристојности у политичком дјеловању и односима према људима - неистомишљеницима. Зато је остао оно што је увијек био - омиљени Ноле. Такав став и мудрост, људскост и доследност су га и спасили да не буде жртва својих „злодјела“. Не, то се њему није могло рећи. Зато је могао слободно свратити, да буде радо примљен у свакој кући у Штитарици, да буде угошћен и свесрдо испраћен, па и из кућа најогорченијих противника. Он је био спас и за оне који су се са њим дружили.

Као врло вјешт ратник и скусни политичар и руководицац Новица је враћен са Сутјеске, са задатком да буде члан Окружног комитета КШ у Колашину, да ојача рад на терену, да каже народу шта му ваља чинити и коме се приклонити. А уз то, и да буде строга контрола над онима који нијесу умјели са народом баш тако успостављати односе и привољети их да заволе партију и покрет.

У Штитарици је, захваљујући Новици и његовом ауторитету, постојао Актив СКОЈ-а. Истина, непосредни задатак за формирање актив СКОЈ-а у Штитарици добио је Војо Шћепановић, који је у Среском комитету и имао тај задатак, али му тај задатак није било тешко извршити, јер је тамо имао већ зреле омладинце, који су сазријевали уз Новицу. Шћепановић је овај задатак извршио петог августа 1943. године и формирао актив. За секретара Актива изабран је Мирко Ракочевић, а чланови су били: Деса и Станка Јанкетић, Јован, Владимир, Милисав, Лјепосава и Милорад Ракочевић, Милоња и Божидар Чобелић.

Нешто касније за секретара Актива изабран је Деса Јанкетић.

И не много касније, већ у току новембра и децембра исте године, око ове групе СКОЈ-оваца окупио се велики број врло активних омладинаца, који ни по чему нијесу заостајали, а многи су били и зрелији од ових што су се већ налазили у Активу СКОЈ-а.

Да је тако потврђује и податак да је у току јесени 1943. године, и почетком 1944. отишао велики број омладинаца у црногорске и друге пролетерске бригаде-њих преко тридесетак, од којих су, њих скоро двадесетак завршили своју војну каријеру у чиновима: потпуковника, мајора, капетана.

Формирање актива УСАОЈ-а

У току октобра или почетком новембра 1943. године, у Штитарици је формиран и Актив УСАОЈ-а, који је

бројао око педесетак чланова. Први секретар овога Ак-
тива био је Светозар Б. Вуковић, гимназијалац. Омладина
Штитарице била је заступљена и на Првом и на Другом
конгресу УСАОЈ-а, тј. на Првом који је одржан 25. и 26.
новембра 1943. године у Колашину, када је АФОЦГ преи-
менован у ОСаОЈ Црне Горе, и на II конгресу који је
одржан крајем децембра односно почетком јануара 1945.
године на Цетињу.

⁴ Петар Ј. Влаовић, ратни активиста - Сјећања.

ПОГИНУЛИ ИЛИ УМРЛИ РАТНИЦИ ИЗ
ШТИТАРИЦЕ

У ТОКУ ТУРСКОГА РАТА, БАЛКАНСКИХ РАТОВА
И ПРВОГА СВЈЕТСКОГА РАТА ОД 1912. ДО 1918.
ГОДИНЕ

1. Бјелић Милинко, погинуо на Скадру 1912. године,
2. Бошковић Благоје, умро у Мађарској 1917. године,
3. Вујисић Саео, погинуо као комита 1918. године у Санцаку,
4. Влаовић Алексије, умро у Мађарској 1917. године,
5. Влаовић Димитрије, умро у Мађарској, 1917. године,
6. Вуковић Милан, умро у Мађарској 1917. године,
7. Баковић Вучета, погинуо 1914. године на Дрини,
8. Дедејић Војин, умро у Мађарској 1917. године,
9. Ђоговић Јован, погинуо на Мостинама 1912. године,
10. Кршикапа Блажо, поручник, погинуо на Скадру 1912. године,
11. Милошевић Петко, умро у Мађарској 1917. године,
12. Јоковић Никола, умро у Мађарској 1917. године,
13. Рубежић Пуниша, умро у Мађарској 1917. године,
14. Ракочевић Миливоје, погинуо као комита код Пљеваља 1918. године,
15. Ракочевић Душан-Дука, погинуо на Челебићу 1914. године,

16. *Ракочевић Вид*, погинуо на Челебићу 1914. године,
17. *Ракочевић Вучета*, погинуо на Гласинцу 1914. године,
18. *Ракочевић Крсто*, умро у Маћарској 1917. године,
19. *Ракочевић Милан*, ком. вида, умро у Маћарској 1917. године,
20. *Радојевић Божо*, умро (као војник) у Штитарици 1915. године,
21. *Рудић Мигуд*, погинуо на Мостине 1912. године,
22. *Симоновић Радуле*, умро у Маћарској 1917. године,
23. *Чобелић Блажо*, погинуо на Гласинцу 1914. године,
24. *Чобелић Милош*, умро као војник у Штитарици, 1915. године.

Нијесмо могли сазнати да ли је још неко од Штитаричких ратника погинуо или умро као војник у овој периоду.¹

ПОГИНУЛИ ШТИТАРИЧАНИ У ДРУГОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ

У Југословенској војсци

1. *Вуковић М. Богућ*, погинуо на Скадру у 38. пјеш. пуку 1941. године,
2. *Чобелић П. Радован*, активно војно лице, интелеиран 1941. године од Њемаца,
3. *Бошковић М. Љубомир*, професор, интелеиран од Италијана 1941. године нестало,
4. *Бошковић М. Илија*, матурант, интелеиран од Италијана 1941. и нестало.

¹ М. Миликић, Мојковац, стр. 329.

Погинули у партизанима

Из Доње Штитарице

1. *Бошковић В. Урош*, стријељан од четника у Колашину 1942. године,
2. *Балтић Р. Милован*, стријељан од Италијана на Цетињу 1943. године,
3. *Балтић Миладин*, погинуо код Вишеграда 1944. године,
4. *Вујисић М. Велимир*, погинуо на Трнову 1945. године,
5. *Вуковић М. Лакић*, погинуо на Трнову 1945. године,
6. *Новаковић Богдан*, стријељан на Цетињу од Италијана 1943. године,
7. *Новаковић Б. Блажо*, погинуо на Горњем Милановцу 1944. године,
8. *Новаковић Б. Станка*, погинула на Сутјесци 1943. године,
9. *Јоковић М. Оташ*, умро у Колашину, од четничких батина 1942. године,
10. *Јоковић А. Анђа*, стријељана у Колашину од четника 1942. године,
11. *Ракочевић Ј. Тома*, погинуо у Грацу од четника 1943. године,
12. *Ракочевић Т. Вук*, ком.вода, погинуо на Купресу 1942. године,
13. *Чобелић П. Радош*, погинуо као ком.вида на Сутјесци 1943. године,
14. *Шуковић Милисав*, рањен на Превини, а подлегао ранама у Липову 1942. године

Из Горње Штитарице

1. *Баковић Радоје*, замјеник ком. чете, погинуо на Препрану 1942. године,

2. *Влаовић С. Јагош*, ком. вода, погинуо на Купресу 1942. године,
3. *Влаовић М. Шћепан*, стријељан на Цетињу од Италијана 1943. године,
4. *Дедејић Стеван*, погинуо од четника у Бистрици 1942. године,
5. *Дедејић С. Вукан*, погинуо од четника у Бистрици 1942. године,
6. *Дедејић С. Божо*, замј. комесара чете погинуо на Купресу 1942. године
7. *Дедејић Бошко*, народни херој, ком. бригаде, погинуо у Идрији 1944. године
8. *Зиндовић М Раде*, погинуо код Берана 1944 године,
9. *Раосављевић М. Душан*, погинуо од Четника у Гојаковић има 1942. године,
10. *Ракочевић Р. Јагош*, стријељан од Њемаца у Барама Краљским 1943. године
11. *Ракочевић Вучета*, погинуо на Сутјесци 1943. године,
12. *Ракочевић Д. Блажо*, стријељан од Италијана на Цетињу 1943. године,
13. *Ракочевић В. Радош*, стријељан од Италијана у Колашину 1943. године,
14. *Ракочевић М. Владимир*, погинуо код Бијелог Поља 1944. године,
15. *Ракочевић М. Видо*, погинуо на Сутјесци 1943. године,
16. *Ракочевић М. Милић*, погинуо код Котор-Вароши 1942. године,
17. *Ракочевић М. Милун*, погинуо на Сутјесци 1943. године,
18. *Ракочевић В. Ненад*, народни херој, погинуо на Сутјесци 1943. године,
19. *Чобелић Ђуро*, погинуо од Њемаца на Студенцима 1943. године,
20. *Чобелић Б. Божидар*, погинуо код Ужица 1944. године,

21. *Чобелић Ђ. Милосав*, погинуо код Краљева 1944. године.

Погинули у четницима

Из Д. Штитарице

1. *Бошковић Мирко*, Марибор 1945. године,
2. *Балтић Р. Владимир*, наредник-водник, на Неретви 1943. године,
3. *Балтић М. Вуле*, наредник, у Подгорици 1944. године,
4. *Балтић М. Радисав*, наредник-водник, у Марибору, 1945. године,
5. *Вуковић П. Душан*, подлегао ранама у Колашину 1943. године,
6. *Вуковић Р. Алекса*, наредник-водник, ком.чете, погинуо у Бистрици 1942. године
7. *Вуковић Ј. Милован*, убијен у Паљешкој Гори, 1941. године,
8. *Вуковић Н. Вуксан*, погинуо на Црни Врх 1944. године,
9. *Вуковић Ј. Вељко*, стријељан у Беранама 1944. године,
10. *Вуковић М. Јован*, извршио самоубиство у Штитарици 1944. године,
11. *Вуковић Ј. Мираш*, убијен у Загребу, 1945. године,
12. *Вуковић П. Блажо*, погинуо у Босни 1945. године,
13. *Вуковић Б. Светозар*, погинуо у Босни 1945. године,
14. *Јоковић М. Зарија*, жандарм, погинуо 1942. године,
15. *Крговић М. Божо*, погинуо 1945. године (п.пуковник краљевске војске)
16. *Крговић Ф. Радоје*, погинуо у Босни 1945. године (капетан - учитељ)

17. *Крговић В. Драгомир*, фотограф, погинуо на Дрини 1945. године,
18. *Милошевић Ј. Милија*, учитељ, убијен у Марибору 1945. године,
19. *Милошевић Ј. Милинко*, погинуо у Лепенцу 1944. године,
20. *Пејовић Урош*, погинуо у Србији 1944. године,
21. *Тапушковић Станко*, убијен у Марибору, 1945. године,
22. *Томашевић Ј. Иван*, погинуо у Штитарици 1942. године,
23. *Томашевић И. Радош*, правник, погинуо 1945. године,
24. *Риспић Саеа*, убијен у Марибору 1945. године,

Из Г. Шишарице

1. *Дедејић В. Благоје*, чиновник, погинуо код Прибоја 1944. године,
2. *Чобелић Б. Јован*, погинуо у Штитарици 1944. године,

Као Што се види, тужна бројка каже, да је из Штитарице, у току Другог свјетског рата, погинуо 65 људи-бораца, што на једној, што на другој политичкој страни.

НОСИОЦИ ОДЛИЧЈА, РАТНИ ОФИЦИРИ И РУКОВОДИОЦИ

НОСИОЦИ ОБИЛИЋА МЕДАЉЕ

Указом Краља Александра од 28. јуна 1926. године, „За заслуге стечене у Црногорско; војсци“, из Штитаричке чете одликовани су следећи ратници, и то:

Златном Обилић а медаљом

1. *Крговић Планоја Мирко,*
2. *Вуковић Илије Периша,* командир вода,
3. *Влаовић Милана Симеун,* командир вода,
4. *Чобелић Марка Буро*

Сребреном медаљом за храброст

1. *Баковић Божо,*
2. *Балтић Милета,*
3. *Влаовић Ристо,*
4. *Вуковић Марко,*
5. *Вуковић Миливоје,*
6. *Вуковић Јован,*
7. *Вуковић Пунишала,*
8. *Вуковић Новица,*

9. *Милошевић Јован*
10. *Рубежић Милован,*
11. *Симовић Симо,*
12. *Ракочевић Б. Мато,*
13. *Ракочевић М. Мато,*
14. *Ракочевић Милосав,*
15. *Томашевић Ристо,*
16. *Ракочевић Вид.*

Поред поменутих бораца који су одликовани Указом краља Александра, поуздано се зна, да је из Штитарице било још ратника који су одликовани од владе Црне Горе и непосредно од краља Николе, па чак и Златном Обилића наградом. Но, нажалост, до тих податка нијесмо могли доћи.

НАРОДНИ ХЕРОЈИ РОЂЕНИ У ШТИТАРИЦИ

Штитарица је изњедрила ТРИ народна хероја:

Дедејић Стевана Бошко, командант XVIII Словеначке бригаде. Погинуо (отрован) код Идрије у Словенији 1944. године. За народног хероја проглашен 10. 07. 1953. године.

Ракочевић Вида Ненад, био командант батаљона „Алекса Билас-Бећо“. Погинуо на Сутјесци 1943. године, као борац IV Црногорске пролетерске бригаде. За народног хероја проглашен 20. 12. 1951. године.

Ракочевић Јоца Радомир, погинуо као командант Златарског батаљона на Каменој Гори 1944. године. За народног хероја проглашен 13. 07. 1953. године.

НОСИОЦИ ПАРТИЗАНСКЕ СПОМЕНИЦЕ 1941. ГОДИНЕ

Од четрнаест бораца из Штитарице који су од тринаестојулског устанка били у пролетерским јединицама и са

пушком у руци учествовали у свим биткама које су Пролетери водили широм земље са непријатељским формацијама, рат су преживјели и добили заслужене Партизанске споменице, њих Ш Е С Т:

1. *Баталић Деса*, мајор-комесар батаљона,
2. *Влаовић Иконија*, капетан I класе у санитетској служби, *
3. *Ракочевић Новица*, мајор - начелник ОЗНЕ у округ Никшић,
4. *Ракочевић Радоје*, п. пуковник, командант батаљона,
5. *Чобелић Перован*, предсједник МНО Требаљево,
6. *Чобелић Милован-Мајо*, капетан I класе, начелник Војног округа.

РАТНИ ОФИЦИРИ ИЗ ШТИТАРИЦЕ

Још 1. маја 1943. године, у НОБ уведени су официрски и подофицирски чиновни.

Тим првим Указом, из Штитарице произведени су у чин потпоручника *Бошко Дедејић*, у чин заставника *Чобелић Радош* и *Ракочевић Радоје*.

Указом од 1. 11. 1943. године, у чин капетана произведен је (потпоручник) *Дедејић Бошко* и *Ракочевић Петар*, а у чин п.поручника *Гојко Бошковић*.

Указом од 1.9. 1944. године, у чин п.поручника унапређен је (заставник) *Радоје Ракочевић*.

Не много касније, у чин мајора унапређени су: *Ноџица Ракочевић* и (капетан) *Петар Ракочевић*.

* Зборник П-12-336.

У ТОКУ НОБ-а НА РУКОВОДЕЋИМ
ДУЖНОСТИМА БИЛИ СУ:

1. *Дедејић Бошко*, командант бригаде,
2. *Ракочевић Ненад*, командант батаљона,
3. *Ракочевић Новица*, комесар војног подручја,
4. *Ракочевић Радоје*, командант батаљона,
5. *Ракочевић Миладин*, командант дивизиона,
6. *Бошковић Гојко*, командант батаљона,
7. *Балтић Деса*, комесар батаљона,

На дужностима у четама:

1. *Чобелић Милован*, командир чете,
2. *Дедејић Божо*, комесар чете,
3. *Чобелић Радош*, комесар чете,
4. *Бошковић Бошко*, комесар чете,
5. *Баковић Радоје*, замј. командира чете,
6. *Балтић Милован*, замјеник комесара чете,
7. *Влаовић Јагош*, командир вода,
8. *Ракочевић Вук*, командир вода,
9. *Чобелић Милоња*, командир чете у КНОЈУ.

Капетански чин имали су сви комесари батаљона, а комесари чета имали су чин поручника. Чин заставника имали су делегати водова.

РАЗВОЈ ШКОЛСТВА

О развоју школства и просвјећивању села можда се говорити само од 1897. године. До овог датума са сигурношћу се може тврдити да у Штитарици није било писмених људи, осим малог броја самоуких, међу којима је био и Радосав Вуковић, који је и основао прву приватну школу 1897/98. године, у својој кући и био учитељ. Ову школу су похађале двије генерације ученика. Женска дјеца нису похађала наставу. О школском програму сувишно је било говорити. Наставу је изводио човјек који је и сам био самоук. Али у то вријеме, довољно је било научити азбуку и знати потписати се. Колико се зна у први разред било је уписано око 25 ученика. О годинама старости није се водило рачуна, па је међу „првацима“ било и дјечака и преко 15 година.

Приватна школа радила је двије школске године. Због немања материјалних услова није радила десет година. Уз то, ни родитељи нијесу били заинтересовани за описмењавање дјеце и њиховог просвјећивања. Међу тим, знатан број дјечака који су били започели школовање у Штитарици, не желећи да остану без основног образовања, наставили су школовање у Пољима.

Повољност за упис у Пољанској школи била је, опет, у том ешто ни у тој школи нијесу постављали питање колико тај ученик има година, па су школу похађали чак и старији под оружјем.

Поред сви немогућности, а код неких и схватања да им школа није потребна, Штитаричани су школске 1907/8.

године, оцијенили да је велика штета бројну омладину села оставити „слијепо код очију“. Одлучили су да поново, отворе школу и да почну изградњу школске зграде.

Зграда школе у Штитарици изграђена 1909/10. године

Школа је смјештена у кућу Радула Вуковића, а школски инвентар (таблу, скамлије и др.) сами направили. За учитеља су поставили Сава Бурзана, учитеља из Дражевине код Подгорице. Већ прве године у школу је уписано 49 ученика међу којима и двије дјевојчице (Бојана и Станојка Крговић).'

Локација за изградњу школске зграде одређена је у Доњој Штитарици, у непосредној близини цркве, на званом мјесту Палучак који су мјештани купили од Нова и Мата Ракочевића. За подизање зграде, улог су грађани давали у новцу и радној снази, али је то било недовољно

'Р. Вујисић - „Просвјетни рад“ бр. 2 и 4/1987. годину.

да би се зграда завршила, а помоћ и није било са стране, па су мјештани одлучили да свим домаћинствима одреде једнак износ учешћа у новцу за школу, а за протувриједност давали су грађанима по рало или два земље, или шуме из сеоског добра - комунице, на мјесту које је даваоцу прилога одговарало, које је истина остајало у трајно власништво. Посао око изградње школе био је повјерен Школском одбору који је бројар шест чланова: Аго Симовић, Јосо Крговић, Радосав Вуковић, Милован Вујисић, Мато Б. Ракочевић, Милија Раосављевић.²

Изградња школе трајала је двије године. Настава у њој почела је школске 1909/10. године. Школа је радила све до Првог свјетског рата, када је престала са радом и била знатно оштећена од експлозије граната и муниције Источног одреда црногорске војске која је била смјештена у непосредној близини школе.

Одмах по оступници Аустроугарске војске 1918. године, зграда школе је реновирана и школске 1919/20. године, опет почела са радом. Први учитељ био је Глигорије Ракочевић, из Сјерогошта, затим Блажо Вујисић, из Језераца код Колашина и Видак Калезић, из Бјелопавлића.

У периоду између I и II свјетског рата школа у Штитарици спадала је у ред угледно-огледних школа у срезу (округу) Колашинском. Нарочито је била запажена њена библиотека која је располагала са фондом књига од преко 1350 књига, а која је основана 1930. године. Библиотека је 1936. године награђена од стране Српске књижевне задруге из Београда са 250 књига, а поклон је примио тадашњи управитељ школе Велимир Ћетковић, који је и заслужан за успјех библиотеке и читаонице у Штитарици.³

Ова библиотека потпуно је уништена у току Другог свјетског рата.

² Ђ. Ракочевић - сјећања, по казивањима старијих.

³ Др Н. Ракочевић, Колашин, стр. 236.

На фотографији су ђаци школске 1936/37. године

МИЛИЋ БАКИЋ, учитељ
I и II разреда

/ разред:

Вуковић Миладин
Дедејић Ката
Рубежић Радован
Ракочевеић Вељко
Ракочевеић Коса
Ђетковић Деса

// разред:

Бошковић Стојка
Вујисић Раде
Вуковић Батрић
Вуковић Милорад
Вуковић Стеван
Вуковић Јела
Вуковић Јелка
Вуковић Зорка
Зиндовић Радмила
Марковић Бошко
Ракочевеић Владимир
Ракочевеић Урош
Ракочевеић Милија
Томашевеић Граница
Чобелић Даринка

ВЕЛИМИР ЂЕТКОВИЋ,
управитељ школе и учитељ
III и IV разреда

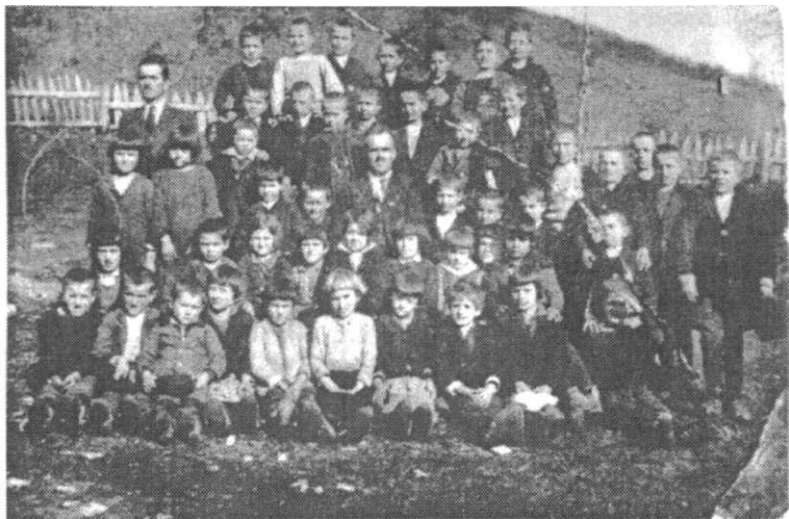
/// разред:

Бојић Жарко
Вуковић Н. Миладин
Вуковић М. Јанко
Вуковић Коса
Зиндовић Раде
Крговић Александар
Мацгаљ Савета
Марковић Милорад
Новаковић Батрић
Ракочевеић Милисав
Ракочевеић Миљко
Ракочевеић Милка
Рубежић Јелисавета
Рубежић Олга

IV разред:

Анђелић Милорад
Вујисић Владимир
Баковић Милош
Бојић Милосава
Вуковић Б. Светозар
Вуковић М. Светозар
Вуковић Ј. Јанко
Крговић Јованка
Крговић Радомир
Томашевеић Никола
Вуковић Бранко

Списак ученика направљен је према фотографији, па нијесмо сигурни да ли су сви ученици те школске године и на фотографији.

Ђаци школске 1936/37. године у Штитарици

У периоду између I и II свјетског рата у Штитарици, били су учитељи: Глигорије Ракочевић из Сјерогошта, Блажо Вујисић, из Језераца код Колашина, Видак Качеџић из Бјелопавлица, Станисава Милачић из Брскута, Велимир Ђетковић из Баковића, Милић Бакић из Мораче, Ана Буквић из Берана, Радомир Шћепановић, из Колашина.

Зграда школе у Другом свјетском рату знатно је била оштећена, али су дјеца наставила са школоањем у приватној згради. Организација наставе извршена је јануара 1945. године. Прва поратна учитељица била је Јованка Крговић, гимназијалка и Бојана Вељовић учитељица из Поља. У поратном периоду у Штитарици се измијењао велики број учитеља: Велимир Ђетковић, из Баковића, Тадиша Ракочевић из Прекобрђа, Мица Ђетковић, из

Колашина, Милика Ракочевић, из Мораче, Душан Ковачевић, из Липова, Вељко Бојић, из Сјерогошта, Петар I. Ракочевић, из Требаљева, Паун Ницовић, из Колашина, Милутин Тодоровић, из Липова, Коста Вуковић, из Липова, Милан Рашчанин, из Липова, Максим Бошковић, из Требаљева, Никола Томашевић, из Штитарице, Милојица Бошковић, из Штитарице, Нада Поповић, из Липова, Драгоје Радовић, из Мораче, Милисав Шуковић, из Баковића, Божидар Анђелић, из Требаљева, Михаило Анђелић, из Требаљева, Пуниша Режић, из Плане, Божидар Шћепановић, из Липова, Веселин Булатовић, из Липова, Милорад Анђелић, из Сјерогошта, који је школске 1961/62. године организовао и продужно одјељење V-тог разреда основне школе које је радило двије школске године, Марко Чобељић, из Штитарице, Радоје Бошковић, из Штитарице, Јованка Бошковић, из Штитарице, Милева Томашевић, из Штитарице, Мара Љекочевић, из Поља, Милош-Бајо Ракочевић, из Требаљева, Мила Шуковић-Вуковић из Штитарице, и др.

У досадашњем периоду Школа у Штитарици постигла је максимални успон на плану образовања, васпитања и просвјетивања села. Са сигурношћу се може тврдити да је неписменост елиминисана из свих домова. Уз то, у овој школи основно образовање стекли су бројни грађани, међу којима има и десетак магистара и доктора наука: Томаш Томашевић, први марвени доктор, из бивше Зетске бановине, и први доктор ветеринарских наука у Црној Гори, Милан Т. Томашевић, доктор машинства, Владо Баковић, доктор математичких наука, Томислав Вуковић, доктор економских наука, Тодор Баковић доктор медицине наука, Милорад Крговић, доктор технолошких наука, Милоје Чобељић, доктор медицине наука, Ракочевић Мира Живко, доктор правних наука, Вујисић Благоје, магистар филолошких наука, Шулe Ракочевић, магистар машинских наука, Баковић Вања, маг. пољопр. наука.

У периоду између I и II свјетскога рата у Штитарици је било око двадесетак интелектуалаца. Први доктор

медицине у срезу (округу) Колашин био је Милован (Душан) Томашевић, затим Божо Крговић, инжињер хемије, и ђенерштабни мајор војске Краљевине Југославије, Урош Томашевић, ђенералштабни капетан I класе војске Краљевине Југославије и дипломирани инжињер геологије, Љубомир Бошковић, професор ликовне умјетности, Новица, Петар и Јагош Ракочевић, правници, Јован и Радош Томашевић, правници, Радоје Крговић, учитељ, Милија Милошевић, учитељ, Јоковић Миливојек, агроном. Затим: Радисав, Владимир и Вуле Балтић, Војин и Алекса Вуковић, Радован Чобелић и Вук Ракочевић, сви активна војна лица војске Краљевине Југославије, затим Благоје Дедејић и Недјељко Балтић, државни чиновници. Уочи II свјетскога рата из Штитарице је било дванаест ђака-гимназијалаца, што није занемарљив податак обзиром на период времена и услова под којима се развијало школство у тадашњој држави. Поготову када се зна да је био велики број села, па и општина које нијесу имале ни једног свршеног средњошколаца.

Послије II свјетскога рата, када је била и интенција да нико не остане неписмен Школа броји преко педесет ученика. У школи су стално радила по два учитеља. Затим је услиједио и Закон о обавезном школовању дјецe, па, не само што су четвороразредним школовањем обухваћена сва дјецa, него су била обавезна стећи и осмогодишње образовање. По завршетку основне школе знатан број ученика наставио је даље школовање у средњим школама и занатима (Школа ученика у привреди) или како се то касније звало-средње усмјерено образовање III и IV степена. Многи ученици ове школе, као што смо истакли су доктори наука, из области медицине, хемије, геологије, машинства, економије и других научних дисциплина. (О њима је већ било ријечи).

Кад већ говоримо о броју школованих људи из овог села, да се мало послужимо и статистичким показатељима, који кажу:

- трећ и степен школске спреме стекло је 87 грађана,

- четврти степен - средњу стручну спрему стекло је 142 грађана,
- вишу школску спрему стекло је 18 грађана,
- факултетску спрему стекло је 67 грађана. (У овај број рачунати су и доктори наука и магистри).

Затим, они који су стекли образовање кроз војне школе:

- капетана I класе 8 грађана,
- мајора 8 грађана,
- потпуковника 9 грађана,
- пуковника 1 грађанин.

По неким подацима (5) уочи II свјетскога рата на подручју Пољске општине (капетаније) било је нешто више од 50% неписмених мушкараца и 97% жена. Може се тврдити да овај податак одговара писмености и у Штитарици, још када се зна да су у том периоду школу похађале само двије ученице из овога села. У току развоја школства све више је овладавало увјерење да и женску дјецу треба школовати, па је касније - уочи Другога свјетскога рата то увјерење знатно допринијело да је мали број женске дјеце остао неушколован. Послије Другога свјетскога рата, захваљујући закону о обавезном школовању и женска дјеца су похађала школу, тако да је 1948. године у Штитарици била и прва средњошколка-гимназијалка Јованка Крговић, а прва дјевојка која је стекла факултетско образовање била је Миланка-Рада Крговић, дипломирани правник.

Интересантно је истаћи да је из Штитарице, или су њихови родитељи из Штитарице, десет студената завршило медицински факултет, што је својеврсни феномен.

Школа је увијек била носилац и организатор културно-забавног живота, које активности су организовали учитељ уз помоћ активнијих и талентованијих грађана који су учествовали у представама и програмима.

Библиотека у Школи је врло успјешно радила у периоду између два рата. Имала је и своје чланова. Књиге на читање издаване су сваке недјеље. Чланарина наплаћива-

на од чланова служила је за обнављање књижног фонда. Библиотеком је управљао Одбор библиотеке и читаонице на чијем челу је био управитељ школе.

Школа је имала своју славу - Савин дан. За тај школски празник организован је културно-забавни програм у чијем извођењу су учествовали ученици. Програм се састојао од малих скечева и декламација (рецитација) посвећених, углавном школском празнику - Светом Сави. Тај школски празник имао је и својега „домаћина“, који је биран из реда најугледнијих грађана. Улога „домаћина“ била је да помогне управи Школе да тај школски празник, протекне у што свечанијој атмосфери. Домаћин је за тај дан, за све ученике, обезбјеђивао и пригодне поклоне, који су се састојали у свескама, оловкама, гумицама и другим школским прибором, а врло често, неки „домаћини“ су ученицима куповали и колаче (слаткише), симите и сл. На тај школски празник окупљали су се, не само родитељи већ и остали грађани, гдје је организовано народно весеље. Овај начин обиљежавања школског празника - Светога Саве, поштован је и неколико година после Другог свјетског рата, да би касније, негдје 1947. године, био „осуђен“ од закона и државе као религиозан чин и елиминисан из школског програма, а дјеца лишена своје школске славе.

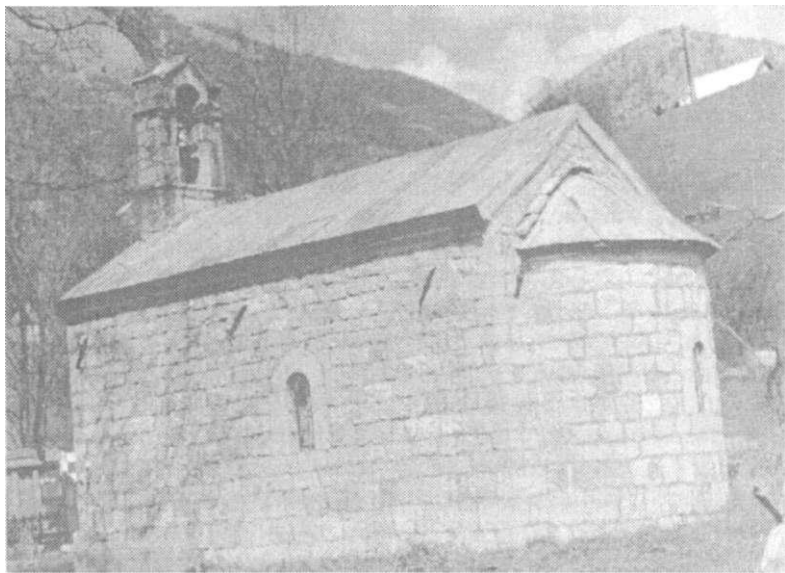
⁴ М. Миликић, Мојковац, стр. 52.

ИЗГРАДЊА ЦРКВЕ

Крајем марта 1886. године, Штитарица је ослобођена од Турака. Цослије овога датума у Штитарици није остала ни једна Турска породица. Све су оселиле преко Таре. На дан ослобођења у Штитарици је било неколико српских породица које су живјеле под Турцима, а велики број их је доселио након ослобођења, из Мораче, Роваца, Липова, Требаљева, Ускока и других мјеста и настанио се на напуштена Турска имања, међу којима је био и знатан број врло храбрих ратника и угледних племеника.

Поред велике несташнице у свим животним потреб-стинама, први договор штитаричана био је: подигнути цркву, да обиљеже село као чисто - православно, да подигну себи задужбину, да очувају себе и вјеру прадједовску, да им крст и крсно име не потамни. Да им се у кућу уноси крст и света водица. Да им у кућу виси кандило и тамјан мирише. Да се помиње име божје. Знали су они да је „Човјек без вјере, човјек без наде, а човјек без наде мртав човјек“. Тако је 1892. године почела изградња цркве. Камен су мјештани доносили на рукама, далеко око три километра - из Брежја. У тој акцији биле су укључене и мајке које су имале дјецу - припрсчад. Градња цркве је завршена и освјештана 8. јула 1896. године. Пошто је у то вријеме у Штитарици живио највећи број житеља поријеклом из Мораче који су славили крсну славу Аранђелов дан, одлучили су да црква носи име њихове крсне славе и цркву назову ХРАМ СВЕТОГА АРХАНГЕЛА МИХАИЛА, а њено

освештење¹ обавио је лично митрополит црногорски Митрофан Бан.

Црква у Штитарици изграђена 1896. године

Међу тадашњим првацима села, који су били иницијатори за изградњу цркве, били су: Аго Ђоков Симовић, Јосо Радојев Крговић, Милован Радосављевић Вујисић, Перо Раков Ракочевић, Јакшо Драгићев Ракочевић, Радосав Јованов Вуковић, Милинко Илин Вуковић, Милинко Вучићев Рубежић, Милија Раосављевић и др.

Да би црква могла да обавља службу божју, штитарици су се потрудили и путем прилога обезбиједили средства за набавку звона, кандила и прибора за причешћивање. Сребрени крст цркви поклонио је Јосо Крговић, а стубе за излазак на звоник Пуле Вујисић. Унутрашња фасада цркве била је украшена црквеним иконама и

¹ Р. Вујисић, „Огледало“ стр. 3.

фрескама међу којима се налази и слика Св. Василија Острошког, коју је цркви поклонио Јагош Ристов Ракочевић, правник и члан КПЈ. Црква је посједовала и знатан број црквених књига, међу којима и Свето писмо, Јеванђеље, већи број молитвеника и других књига неопходних за богослужење, као и административно - парохијске књиге и регистре (рођених, вјенчаних и умрлих), које су у току свих ратова очуване, осим црквено - административних, које су још 1947. године, избачене из службене употребе и не зна се да ли негде још постоје, или су и физички уништене. Разлог за уклањање црквених књига из употребе и непризнавање црквених евиденција (за грађанска права) био је тај што је држава одбацила цркву, оставила је без заштите и лишила је своје намјене.

Црква је, захваљујући одређеним околностима „преживјела“ Турски рат, Балканске ратове, као и Први свјетски рат, неоштећена. Њу је и окупатор уважавао, није је хтио скрнавити. Она је била поштеђена од скрнављења и у току Другог свјетског рата, истина уз мања оштећења, али по рату није служила својој намјени. Ријетко кад се огласило звоно, и то код ријетких сахрана неких старијих особа, по жељи покојника. Била је бојкотована, не од стране власти директном наредбом, него од стране извјесних људи који су, у име власти и Партије цркву и скрнавали. Истина, Власт је штитила починиоце вандализма и умјесто да је кажњавала вандале који су скрнавали тај културно - историјски споменик и богомољу, кажњавала је, и то затвором, људе који су покушавали да је спасу од пропадања. За такав „гријех“ власти су казнили Мијаила Милинкова Вуковића затвором, док, истих дана није ни покушала да упозори једну групу вандала, који су оскрнавили цркву, рушећи јој стуобе да се не би могло користити ни звоно као обавештајно средство. Но Вуковић је, након доласка из затвора ипак успио, са групом људи који су знали да цијене цркву и као богомољу, и као историјски споменик који су им преци подигли, и цркву прекрио, замијенио јој дотрајалу стола-

рију и спасио је од пропадања. „Грешници” који су учествовали у оправци цркве били су: Милорад Вуковић, Стеван Вуковић, Љака Вуковић и Иван Вуковић. Но, сада

Мијашло Вуковић, реновирао цркву и због тога осуђиван затвором

је најважније што се народ враћа своме коријену, својој вјери, враћа се цркви. Ове промјене услиједиле су већ почетком 1988. године. У народу се осјећа побожност и дуг према прецима, ствара се један нови друштвени однос, и враћа Христу и цркви. „Црква је огледало села. Ко руши цркву срушио је своју кућу”.

Побожност

Вјеровање у Бога и Христа било је јако присутно у Штитарици све до Другог свјетског рата. Нарочито старије особе вјеровале су у Бога и његову моћ, а вјеровале су и у моћ божих угодника и цркве. Молили су се богу,

палили свијеће о задушницима и другим за то пригодама, причешћивали се, постили, светковали сваки датум који је у Календару би прописан и црвеним словима обиљежен.

Старије особе нијесу пришле ни за један оброк, а да се нијесу прекрстиле, као ни завршиле са обједом да то исто нијесу поновиле. Пред спавање код старијих је обавезно услиједила молитва за своју душу и здравље укућана. Дани поста били су у сриједу и петак, а били су једнодневни и вишедневни - како су их називали: мали и велики пости: Божићни пости, Госпођини пости, Петровски пости, Велики пости, као и једнодневни: Крстов дан, Богојављење, Свети Јован Крститељ, Крстов дан (у зиму), а знали су и за такозване Трапаве седмице.

Када су у питању пости, не само да се није смјела спремати мрсна храна, него су и судови из којих се јело, морали бити врућом водом опрани. За вријеме поста за храну (присмоку) је припреман купус кисјели и расо, лук, а врло често, нарочито старице, гулиле су лук бијели, тукле га, и од њега правиле присмоку за вријеме поста. Храна се могла спремати једино на уљу. Од меса се могла користити једино риба, спремљена на води или испечена. Послије Другог свјетског рата, одумирањем старијих особа, побожност је почела да „нестаје”. Наиме, старији су нестајали, а млађи нијесу прихватили традиционалну и вјерску обавезу. Овом забораву допринијела је и политика власти која је донијела закон о одвајању цркве од државе, па је тумачено као забрана вршења вјерских обреда и вјеровања у Бога и божју силу. У задњих педесетак година у штитаричкој цркви није обављено ни једно крштење или богослужење, осим за један краћи период за вријеме Четника, нити је црква била у могућности да обави ни један црквени обред, тако да све те вјерске обреде хришћанске традиције обавио је вео заборав, а крст и вјера су, слободно се може рећи потиснути из живота мјештана Штитарице, као у осталом, свугдје у нашој земљи све до последњих година, када су се

друштвене и политичке прилике измијениле, и народ вратио својој вјери.

Не зна се, поуздано који је парох обављао службу у штитаричкој цркви у периоду од изградње до краја Првог свјетског рата. Послије свјетског рата службу је вршио поп Милорад Кнежевић, све до 1932. или 1933. године, јер је у исто вријеме обављао службу у цркви у Пољима. По његовом одласку у Штитарицу је дошао поп Савић Поповић, из Бјелопавлица и остао све до рата 1941. године. За вријеме Другог свјетског рата - четничке владавине, службу у штитаричкој цркви обављао је поп Саво Вуксановић, из Требаљева.

Црквени (попов) ђак за вријеме богослужења био је Иван Томашевић.

Црквеној општини Штитарица припадала су и села: Подбишће и Сјерогоште.

ОБИЧАЈИ

Славе - крсно име

Најлепши дан у години, који се са изузетном радошћу и поштовањем дочекивао и слаио у свакој кући, био је Крсно име (слава). Овај радосни дан много је значио и за кућу и за породицу. За тај дан морао је имати, све што треба за дочек гостију и највећи сиромаш. Уочи славе у свакој кући владало је велико спремање. Уређивање и куће и око куће. Прање постеља, рибање и кречење соба, чишћење дворишта, печење „љебова“, пригање приганица, спремање за дочек попа да прекади славу, да преломи славски колаћ и слично.

Свако браство имало је своју славу. Сви који су поријеклом Морачани славили Аранђелов дан. Ровчани славе Лучин дан, а неки и Аранђелов дан (Вуковићи). У Штитарицу се још славе: Ђурђев дан, Дмитров дан, Микољ дан, Шћепан дан, Ђирилов дан, Петков дан. Сваки слављеник има своје госте - званице и строго се води рачуна да се званичнство не прекине, јер, ако би се то догодило сматрало се да се једна страна - она што прва прекине, наљутила на другу страну, да су нешто поремећени међусобни односи.

На дан славе гости - званице би рано долазиле (око девет сати) и читав да би сједјели (пјевали и пуцали), пили и мезили. За пиће је обично служена ракија - шљивовица, а за мезу је послуживано: месо пржено и кувано, суво, сир, приганице, касније и разни колачи. Пита је послужи-

вана по ручку и била је најпопуларнија понуда на слави. За ручак се спремало обично супа од кромпира, са месом, а ручак је обављан при крају дана. При поласку, послје ручка, ракија се не би пила, „ракија и супа не иду заједно“, а кувана је „сиктер“ кава, након које су се гости разилазили.

У току славе гости би полако пили и домаћину на- здрављали. Уз здравицу су се рећале молитве и говори. Уз здравице и изразе жеља које су упућиване домаћину би се говорило: „Здрав си домаћине, у чији смо дом, помого му Бог, све му сретљо и честито било. Све ти се у кући веселило, Кућа ти се китила мушком дјецом, њива родом, а башта плодом, Овце ти се иљадиле. Вазда имао, славу Божју славио и госте стимао. Ко ти о злу мислио о клину ти висио. Здрав си, а поможи боже“, и тако редом.

Раније је био обичај да се слави по три дана, али тај обичај је био много „скуп“ - економски је исврпљивао слављеника, а и велико вријеме је ишло у дангубу, па је након Даниловога Закона (књаза Данила Петровића), то славско вријеме ограничено на један дан. Од негдје 1950 - тих година слава је у великој већини напуштена, јер је сматрано да ко слави није пријатељ режима, па су многи, и ако на индиректан начин доживљавали одређене санкције, тако да се на крсно име скоро и заборавило, осим по неко, и то потајно. Нема званица, нема попа, нема прекађивања.

Женидба и удадба

Када је у питању женидба и удадба у Штитарици, ту су, углавном одлучивали обичаји. Било је и одступања, „прекршаја“ али не у великом броју. Знао се редослед у поступку. Прије вијек и раније, лјуди када би сазнали да се у кући тој и тој родио син или кћер, а чијег оца би сматрали равнога себи по угледу и домаћинству, тражили би да се пријатеље и да бебу „заруче“ (обиљеже) у

колијевци. Дјеца би расла и стасавала, а постигнути договор би се морао отпоштовати. Касније је улиједио другачији начин женидбе и удадбе, други обичаји. Бригу око женидбе сина, опет су преузимали родитељи. Када син сташе за женидбу, родитељи би се интересовали, ако такви нијесу имали у близини, гдје има дјевојка која би одговарала њиховој вољи, и била за „њихове куће“. То се понајвише радило посредством пријатеља - проваџија. Када би дошли на „траг“ дјевојци по својој вољи, спремали би се просци, врло често и не најављени, и одлазили да просе ту дјевојку. Ту би одлазио, у првом реду отац младожење, момак, и по још два, три угледнија човјека из племена и ближњих својти. Просци би, свакако, са собом понијели и здравицу, да у колико успију са просидбом наздраве пријатељима и честитају међусобно пријатељство. По доласку у кућу изабранице, у кући би се прво водио неки споредни разговор и питања о свему и свачему, па би се након дугих прича и полемике прешло на ствар, да просци кажу што што су дошли. Домаћин просце није ничим покушавао да части, све док не заврше посао о којему је ријеч. И, ако би се сложили да просцима дају дјевојку, улиједила би ракија и кава, као и мезетлук, а и просци би „потегли“ своју здравицу и наздравили будућем пријатељу, ако не, просци би, незавршена посла и нечашчени одлазили.

Након утаначења главнога посла, прешло би се на прстеновање будуће снахе. Дјевојку би прстенovali бурмом, а дали би јој и „паре“. Затим би се договорили, прво шта ће ко купити од одјеће младој, ко ће обезбиједити цкрињу (ковчег, бајун) за прћију младе, договорили би се о трошковима (поготову ако је једна страна слабијег имовног стања), када ће заказати свадбу и колико ће бити сватова, те и око других детаља везаних за свадбени дан.

При поласку просци би добили дарове од младе. То су бивале обично чарапе (назубице). Просци би чарапе стављали у џеп од капута да се види, што је био знак да се враћају завршенога посла.

Кога ће у сватове звати била је ствар младожењиних. Сватови су имали: старога свата, војводу, барјактара, кума, дјевере, јењђибулу чауше, коморцију, муштулугције и других, у зависности од броја сватова, по договору.

Стари сват је био глава сватова. Код њега би се сватови окупили прије поласка за младу, ручали би и одлазили. Барјактар би носио барјак. Дјевери су били дужни да преузму младу и да о њој брину у путу, а јењђа се старала о младој, да јој буде при „руци“. Муштулугчије су имале задатак, кад буду прилазили ка кући пријатеља, да тамо стигну прије сватова са здравицама и да ухвате муштулук да сватови долазе, док посао коморжије је био да преузме прчију, да је натовари на коња и да иде са комором, не чекајући сватове. Чауш је био задужен да обавезно мора убити пијевца и при поласку га везати коњу око врата.

Након доласка сватова и поздрављања са пријатељима, приступило би се пићу и мезетлуку, уз пјесму и пуцање. Уочи ручка, дјевери су морали извести младу и увести је међу сватове. Прије тога, мајка и остале задужене жене за то, младу би увеле у посебну одају (камару) и невјестиле је. Невјеста је морала имати свилену кошуљу са златним ошвицама, затим златне долактице и бити заневјештена са велом (фелом). Затим би дјевери младу извели, али су у том послу наилазили на „барикаду“. Неколико дјевојака би покушавало да је „неда“, па би им врата заклапале, све до онда док дјевери не би извадили повише „ситниша“ - новца да проспу у дјевојачку собу, пјевајући им „дај злато за злато“. По негдје би дјевери морали и врата одваљивати да би ушли да невјесту преузму. Затим би невјесту уводили међу сватове, потом би усlijедио и ручак, а невјеста је морала стојећи да предвори сватове док они једу.

Приликом кретања сватова, родбина дјевојке би даривала сватове. Дарови су обично били кошуље или чарапе, а понегдје само по варцулет (марамница). Сватови би кошуље везивали коњима око врата. Приликом кретања

дјевери би младу поставили између себе, а по неко од родбине, обично брат, би из свега гласа, по имену, звао младу да се окрене. Вјеровало се да ако се млада окрене када је брат зовне, да ће јој дјеца налицати на род (ујчевину). Дјевери би покушавали да оспоре младој да се не окрене, а понегдје су јој и пријетили да се несмије окренути. Било је случајева да је дјевер напуштао снаху ако га није послушала. Долазак сватова и на једној и на другој страни би се оглашавао пуцањем из пиштоља и пушака.

Када сватови дођу са невјестом, свадбари би их сретали пред кућом. Свекрва би изнијела сито и додала би га младој да га баци преко куће. То би, по вјеровању требало да значи да година буде родна. Затим би невјести додали накоњче (дијете од 3 - 4 године) да га два - три пута окрене испред себе, ради бољег порода. Сватови би мало посједели, попили по каву и ракију и разишли се, да би сјутрадан опет наставили свадбу и весеље. Ту прву ноћ млада би преспавала међу дјеверима. На крају свадбе и весеља дјевери би купили полијевну (поклоне у новцу) од сватова и свадбара, и то би даровали невјесту.

Послије неколико дана (10 - 15 или више), услиједили би првичи. Родбина би долазила у првиче ћерки, тј. сестри, а она би са њима одлазила неколико дана (колико се пријатељи договоре) у род. Након тога би се одвијала нормална посјета међу пријатељима.

Но, у последње вријеме, женидбено - удадбени послови се обављају на другачији, краћ и начин. Просци када дјевојку испросе они је и одведу, без сватова. Није риједак случај да се момак и дјевојка договоре, и без знања родитеља и тај посао обаве. Раније је бивало случајева да дјевојка побјегне (то у случајевима када су родитељи бранили дјевојци да се уда за онога ко им није по вољи) сама и након тога је долазило и до великих свађа, а по негдје и до туче међу родбином момка и дјевојке.

Примјетно је да се стари, добри обичаји све више напуштају и остају само да се помињу. Остала је и народна изрека, која гласи: „Подај дјевојку ономе ко има и ред

у воденици". А изрека Мијајла Вуковића је: „Ко се жени и удаје, на лутрију меће, од стотину један погоди-ти неће”.

Гардероба и „знаци распознавања”

У много случајева у XIX и XX вијеку, гардероба је бивала и обиљежје обичаја. Начином одијевања и појединим дјеловима одјеће или других ствари које су биле у примјени, давале су видне ознаке код распознавања дјевојке која је вјерена (заручена) и која није, као и разлику између дјевојке и невјесте, код момка „слободног” и „зарученог” и сл.

Као прво: све дјевојке су сплетале косу у плетенице, као што су радиле и жене, наравно. Разлика је била у томе што су дјевојке „укрштале” плетенице иза потиљка, док невјесте и жене су „укрштале” плетенице поврх чела. Затим, дјевојке су обавезно носиле мараме, и то бијеле боје, али и у бојама (шарене) док невјесте су носиле црне крпе и марама затвореније боје, а старије жене носиле су црне мараме - решњаче. Дјевојке су носиле црне мараме само ако су биле у короти. У том случају црне мараме су ношене само годину дана по смрти покојника. Мушкарци су короту обиљежавали тако што су, до недавно носили црни флор (копрену) око лијеве руке, док у скорије вријеме, те ознаке жалости носе се на реверу.

Дјевојке су, истина доста стидљиво, носиле и бурму. Бурму су носиле на прстима од лијеве руке. Јер која је носила прстен на прстима од десне руке, био је знак да је заручена (вјерена) или је удата. Као што је био порок видјети дјевојку без крпе (мараме) био је и видјети момка без капе, па су и момци до негдје педесетих година, а можда и нешто касније, носили капе. На момке који су први почели ићи без капе гледало се доста подругљиво, замјерано им је.

Приликом сусрета млађих са старијим особама и сродницима, млађи су старије обавезно љубили у руку. Дјевојкама и невјестама се не би могло опростити када би, приликом руковања са старијим или својтама пропустили да га не пољубе у руку.

Невјесте су биле обавезна да мужеве родитеље зову - ословљавају са „тата" и „мама". У нешто раније вријеме снахе су свекра и свекрву звале „бабо", а свекрву „наја", „лила" и сл. Снахе су и дјеверима морале да тепају, тако што их ни случајно нијесу звале именом, но су их звале, на примјер: „брато", „злато", „благо", „дјешо", „господин", „златић" и сл. Снахе су и заовама тепале: „дивна", „златка", „сека", „нека", „вила" и сл. Јетрве су се и међусобно уважавале и звале именима: „госпођинка", „она" и сл. Није био риједак случај да жена ни свога муже не зове именом. Једноставно није му име помињала ни кад он чује нити у његовом одсуству. Име му је замјењивала са „он".

Међутим, у последње вријеме, све се драстично измило. Нема тепања, нити умиљатих имена. Нема љубљења у руку. Многи обичаји и обиљешја из живота су нестали и земијењени другачијим облицима живљења и односима међу житељима и укућанима.

Старатељ

За вријеме честих ратова, када су старјешине кућа гинули, или природном смрћу нестајали, водило се рачуна од стране најближих сродника, да та породица буде заштићена и да буде неко ко ће се о њој свесрдно бринути. Посебно се водило рачуна о породици у којој, након смрти старјешине домаћинства нема пунољетног мушкарца. Таквој породици је, одмах након сахране главе куће постављан старатељ. Старатеља су бирали покојникови племеници и рођаци. За старатеља је биран угледан човјек и бољи домаћин, јер би то била гаранција да ће

такав човјек знати да управља (старуши) породицом којој се поставља за старатеља, којег су, понегдје звали и тотор.

Дужност старатеља била је да стално води надзор над породицом. Да води рачуна о имовини да се не распиа, да се штеди, да се не смије ништа продати или купити без његовог одобрења, поготову да се непокретна имовина несмије отуђити, и ако је нешто и продато да контролише гдје су средства утрошена, је ли што од средстава остали итд.

Са постављањем старатеља хтјела се постићи контрола над располагањем имовине, да не би дошло до расипништва, нарочито у случајевима гдје су дјеца била малољетна, а мајка млада и неискусна, поготову гдје су сумњало, да ће се, можда мајка преудати, што није био риједак случај, да прије но што се муж и „охлади“ мајка се преуда и остави незбринуту дјецу, оде за другога.

Сваки човјек који би се прихватио тога чина, који није био баш лак, овом послу прилазио је веома озбиљно и одговорно и трудио се да поклони више бриге повјереној му породици него својој, јер се радило о повјерењу и ауторитету који је требало достојанствено очувати. Старатељ се старао да, ако је повјереној породици требало прикупљати неку материјалну помоћ у храни или неким другим потребштинама, или радној снази путем мобида, то буде на вријеме обављено и у праве сврхе утрошено, чувано као светиња.

Породица којој је био постављен старатељ занала је да старатељ мора слушати и цијенити, па се тако и понашала. Старатељ је имао и „СТАРАТЕЉСКУ КАПУ“, који би, чим би дошао код повјерене му породице, ставио на главу и тада се знало да је то упозорење да хоће да врши контролу, да нешто нареди и да је у том моменту, када му је Капа на глави он „глава куће“. Ова капа стално је висила на чивији у прочељу куће. Могао је користити само старатељ. И тај обичај је превазиђен.

Последње старатељство у Штитарици обавио је Ристо Томашевић над породицом Петка Милошевића.

Испомоћ

Увијек је било људи на селу који, из којекаквих разлога, нијесу били у могућности да обављају своје послове на имовини без туђе помоћи. Зато су прибјегавали, на разне начине да што лакше позавршавају те послове.

Први вид те испомоћи био је организовање људи путем моби у времену када су најтежи послови на њиви, на ливади, када се гради кућа и слично. Моба је посебно била погодан вид помоћи што се мобеницима није плаћала накнада за рад. Мобе су посебно организоване када је требало пружати помоћ инокосним лицима, сирочадима, старим и изнемоглим, човјеку који страда од пожара или неке друге елементарне незгоде, а понекад моба је радила и код имућнијих људи који су били у оскудици са радном

Косачи на моби, детаљ из Штитарице

снагом, а предходно су својим добротворством задужили комшије, који су се трудили да дотичном одуже у вријеме кад му је њихова помоћ најпотребнија.

Испомоћ међу комшијама вршена је и на начин што су се „заређивали“ - прво су обављали одређене послове код једног (копали, пластили, жњели и сл.), па онда код другог или трећег. На тај начин лакше су подносили умор у раду и лакше завршавали те послове.

Инокосне породице, које су имале понавиш стоке, вршиле су супаше. Један од супашника би обезбеђивао чобанина за чување на примјер оваца, а други за чување јагњади, и сл.

Ко није ни на тај начин могао обезбиједити ваљано држање стоке због недостатка радне снаге, давао би стоку на офрут или мљекарину, или чобанију. Офрут је подразумијевао чување туђе стоке и рад око мрса за одређени износ мрса који је чобанин морао обезбиједити газди по музеној овци или крави, а чобанија се обављала гдје се наплаћивао читав рад у новцу, а читав сакупљени мрс - сир и скоруп би се предавао газди стоке. Офрут или мљекарина се уговарала тако што је по музеној овци чобанин био дужан да да по 3 килограма скорупа или 5 - 6 килограма сира, а код крава 20 - 25 килограма скорупа или 50 - 60 килограма сира. За јаловињу би се плаћала посебна накнада за чобанију.

Имућнији људи су држали најамнике ради испомоћи. Најамници су обично узимани из сиромашнијих породица, за период од шест мјесеци, тј. од Дмитрова до Ђурђевог дана. Ређе у току зиме. Њихова накнада за најамнину је исплаћивана у природи или у новцу, уз накнаду у вешу, обући или одјећи. За најамнике су обично узимане дјеца између 13 и 18 година, због послушности.

Ради испомоћи на имању и око других повремених послова људи су узимали надничаре, гдје се за дневницу уговарала цијена у зависности од посла који се обавља и радника како их обавља. Вриједност једне

обичне дневнице се кретала око 5 килограма жита до двије дневнице (косачке) за једно јагње осредње тежине. Битан утицај за вриједност дневнице је имала и нужда газде да је плати скупље или надничара да ради јевтиније. Најскупље су биле косачке дневнице. Но, увијек је владала изрека: „Добар радник не може се скупо платити“.

МЕЋУЉУДСКИ ОДНОСИ

Изостави ли се прва половина Другог свјетског рада у Штитарици мјештани су били блиски једни другима што и данас то чине. Помажу једни друге, међукомшијски односи су, углавном добри. Прогоном Турска из Штитарице, било је свакако простора за све мјештане, па није ни било разлога за несугласице, око земље, на примјер, јер је то на вријеме омеђено и код оних који су ту живјели под Турцима, и код оних који су се доселили и на „пушке“ добили своје посједе. Поред свих „рашчишћених“ рачуна, ни невоље које су их притискале, нијесу им дозвољавале да имају када стварати било какве размирице и неслагања. Јер, услиједили су ратови, прво Турски, па одмах, Балкански ратови. Тек што су ови прошли, услиједио је Први свјетски рат, па за њим робство, болест - Шпањолка, и тако, све невоља за невољом, да се није знало која је од које тежа, тако да није било ни времена, а ни разлога за било каква „черупања“, већ су ове муке, напротив, зближавале људе, ради лакшег савладавања тешкоћа које су их заједно погађале.

У периоду између Првог и Другог свјетског рата, односи су, опет били добри. Ако се и десила, гдје каква чарка и свађа између комшија у селу, она је брзо превазилажена, завађене стране су се брзо мириле и свађу бацале у заборав. Оваквим односима доприносили су и угледнији људи, којих је у Штитарици увијек било, (а истини за вољу, било је и „кукоља), који су настојали да се евентуални сукоби брзо „изгладе“ и комшије измире.

До гласнијих расправа међу племеницима најчешће је долазило за вријеме избора за сеоске кметове. Тада су сви жељели да „њихов“ браственик буде тај кога треба бирати. Но и ти спорови су брзо превазилежени. Знало се, да ако је ријеч о кмету из Горње Штитарице да то мјесто припада Агу или Крсту Симовићу, у првом реду, или из Доње Штитарице Мирку Крговићу или Миловану Вујисићу, касније Секули Ракочевићу или Виду Крговићу, или Милети Балтићу, Новаку Баковићу, и тако редом. Дакле, за ове људе није се гледало из којег су села, за њих су били сви грађани, јер се радило о људима од великог ауторитета. И такви су увијек бирани од мјештана Штитарице, прем да се водило рачуна да редом буду заступљена села, због мира у „кући“.

Одмах у поратном периоду избори су били пука формалност, јер је кандидате за одборнике предлагала и верификовала Партија, па није ни било разлога за било какве изборне сукобе. Дочим, нешто касније, опет је оживио агитациони и изборни сукоб и загриженост на тој релацији. Опет је био на сцени глас: „Ми из Горње, или ми из Доње Штитарице“! Ратне заслуге су биле у предности над осталим квалитетима човјека о коме је била ријеч за кандидатуру. Но, на крају, ипак је преовладала околност да буду бирани људи од ауторитета, као: Милован Рубежић, Мидо Радојевић, Крсто Влаовић, Никола Ракочевић, а дешавало се, да дође и до надгласавања и изборног ината, па да се повјерење укаже и неком ко то, својим квалитетима, не заслужи. Но, ти сезонски „немири“ односа брзо су заборављани, па су комшински односи опет бивали на завидном нивоу.

Омладина је, углавном, увијек била јединствена. Никада није играла „раздвојено“ коло. Јест, да се, одмах по рату знала упутити по која „жаока“ незаслужној омладици, што је био знак да се мора покоравати „заслужној“, али и таква схватања брзо су напуштана и „вјетрила“ и постајала безазлена и понашања су се кориговала и што је најважније хомогеност је бивала из дана у дан све

виднија. У том дијелу, млади су ипак могли служити за примјери с

Међуљудски односи у Штитарици, са изузетком мањих, или боље речено занемарљивих мимоилажења на релацији заслуга из рата, су очувани у мјери пристојности, без обзира гдје ко био, и којој је ратној страни припадао.

Морам истаћи „ултиматум“ Маре Видове Ракочевић, мајке Радоша и Ненада Ракочевића, који су погинули у НОБ-у, да у њеном присуству нико НЕ СМИЈЕ „ни партизане хвалити, ни четнике кудити, да само треба клети проклети рат, који је многе мајке, као и њу, у црно завио и на једној и на другој страни“. Њој је крвник био само рат. Али мало је било таквих мајки као што је била Мара Ракочевић.

ИСЕЉАВАЊЕ И ПЕЧАЛБАРЕЊЕ

Из Штитарице, као и из свих других крајеве Округа колашинскога, селили су се становници, а многи су одлазили на рад у друга мјеста, у печалбу. Разлог је био првенствено лоши услови живота, заправо, голо сиромаштво, па се ишло „трбухом за крухом“, тражила се „срећ нија“ земља, а срећ нијом се сматрала она на којој се могло зарадити хљеб барем за годину дана.

Тај талас исељавања био је крајем деветнаестог и почетком двадесетог вијека најизраженији. Неколико породица „одигло“ је у Србију, у Тимочку крајину и око Лесковца. Највише породица из Штитарице одселило се између Првог и Другог светског рата и настанило на подручју бјелопољског среза, између ријеке Таре и Лима и то: у Жарима, Равној Ријеци, Крушеву, Павином Пољу, Чокрлијама, Чеочу, Селима, Јабучини, Слатини и др. Најмасовније исељавање обављено је између 1923. и 1926. године. У том периоду из Штитарице су оселиле породице: Симовић и, Сточинић и, Ракочевећ и, Вујисић и, Рубежић и, Бошковић и, Горчиновић и, Баковић и, Влаовић и, Чобељић и, Вуковић и и др.

Исељавања је било и после Другога свјетскога рата. Неколико породица из Штитарице је оселило у Војводину, путем колонизације. У то вријеме могле су се селити само привилеговане породице, а имовина на коју се насељавали добијали су бесплатно. Међу тим породицама биле су породице: Ракочевећа из Граца, Препрана и из Горње Штитарице: Баковић и, Влаовић и, Чобељић и, Ра-

кочевии и, Дедејићи и, док породице које су оселиле после Првог светског рата до посједа су долазиле путем купопродаје, а посједи су понајчешће бивали исељених Муслимана.

Неколико породица иселило се у Метохију. Пећки и Баковички срез (Рубежићи и Милошевићи).

Из Штитарице је био знатан број људи који су ишли за зарадом у више Европских земаља, а највише у Америку. Први радник који је отишао за зарадом у Америку био је Радосав Јованов Вуковић, затим, Милија и Милисав Вуковић, Саво Вујисић, Илија Вуковић, Новак Вуковић, Милета Балтић, Перо Милошевић, Ристо, Милија и Новак Ракочевић, Милован Влаовић, Божо Чобељић и др. Вјероватно да је овај број и већи, али ми нијесмо могли сазнати да ли је још неко ишао у печалбу ван наших граница. Радници су у Америку остајали пет, десет, па и више година, а има их који се никада са тог пута нијесу ни вратили, међу којима су: Перо Милошевић, Милисав Вуковић. Као добровољци у црногорским ратовима вратили су се: Саво Вујисић 1914. године и Илија Вуковић 1918. године, добровољац на Солунском фронту. Милија Вуковић вратио се тек 1924. године.

Тог печалбарења било је и после Другог свјетског рата, додуше тек негдје после 1970. године, многи су пошли на зараду у западне земље: Њемачку, Француску, Аустрију, Швајцарску, Шведску, међу којима има и Штитаричана. Сви иду са девизом: „Ни једна земља није туђа, нити далеко, у којој се може зарадити за пристојан живот“.

КУЛТУРНОЗАБАВНИ ЖИВОТ

Дуге зимске ноћи и жеља за сусретима младих, за игром и пјесмом, условљавале су честе скупове и сједиљке (игранке). На тим сједиљкама остајало су до дуго у ноћ. Старији људи би причали о својим доживљајима и ратовима, нешто млађи би организовали играње „прстена“ или карата, или нека друга надметања, старе жене би преле или плеле, а дјевојке би плеле или везле, па би врло често знале и организовати такмичења која од дјевојака најбрже плете-поплетале би се.

На оваквим сједиљкама врло често су организоване и игранке. Млади су играли разна, тада позната кола, као: танац, маглицу, босанчицу, каломпер, јусуфа, лободе, а касније и „брза“ кола као што су: кукуњеш, шестерац, чачак, полку, моравац, жикино коло, козарачко коло, а врхунац свих кола свакако је било Црногорско коло. Нешто касније, када је музика „продрла“ у село, играна су и „лагана“ кола као: танго, валцер, слофокстро, и др.

Игра „прстена“ (коза) била је, а и данас, омиљена игра. Гусле су увијек биле гдје им је и мјето-у прочељу свих забава. Посијела су најчешће организована у странијим кућама, јер до недавно, није било заједничких просторија и домова за окупљање и организовање забавног живота.

Сједници и скупови су увијек организовани празничким данима, свечаностима код школе или цркве, или на неко погодно мјесто гдје се могу млади бројније окупити, гдје би, поред пјесме и игре дошле до изражаја и витешке

Играње „прстена“ (коза) детаљ из Штитарице

игре и надметања, као: бацање копља, бацање камена с рамена, дизање терета, скакање из мјеста и изатрке, рвање, превлачење тојаге, и друге.

На посиделима су пјеване многе пригодне, већином љубавне пјесме. Момци и дјевојке су се надпјевавали ко ће љепше запјевати, или љепшу пјесму одпјевати, а бивало је да се кроз пјесму пусти по нека „жаока“ упућена другој страни, па је понекад знало доћи и до љутње међу младима.

Млади су организовали и друге видове игара, тзв. мушке игре као: „Ђе цура прстен“, „јежева“, „грчиврата“, „Вучење кличка“, „превлачење тојаге“, „ломљења руку“, „дизање с кољена“, „узимање прстена зубима“ и многе друге.

Познато је и бирање „краљице“, тј. избор најљепше дјевојке у селу. За избор „краљице“ морали су гласати сви присутни на сијелу путем слика-разгледница за ту

сврху припремљених. Била би изабрана она дјевојка која би добила највише писама-разгледница, и била би проглашена за „краљицу“ љепоте.

На скуповима су препричаване многе приче које се односе на празновјерја о ђаволима, вилама, змајевима, вјештицама, здувачима, и многе друге, које су прихватане као стварност и препричаване, па су за то и назване „приче са сијела“.

Народни дом у Штитарици

Електрификацијом села, употребом радио апарата, телевизора, обичаји у селу су у многоме измијењени. Они су у пуној мјери заборави. Заборављене су све те старинске, древне игре и пјесме, витешка надметања. Замијенио их је другачији начин живљења и односи међу људима, а поготову међу младима, тако да се традиционални обичаји полако потискују у прошлост и заборав и у Штитарици, у осталом као и свугдје у Црној Гори. Телевизори су

СВОЈОМ примјеном довели до тога да се више ни комшије не познају, јер се не посјећују.

Дуго времена, у Штитарици је био и проблем како, и гдје обезбиједити погодне просторије за организовање културно-забавног живота и других активности грађана села. Тај проблем је, захваљујући друштвено-политичкој заједници Мојковца, 1976. године ријешен. Изграђена је зграда - Народни дом, у којем је, поред простране сале за организовање културно забавног живота и окупљање грађана за друге активности, изграђена и просторија за сеоску амбуланту, за продавницу и просторије за рад и активност друштвено политичких организација.

НАДГОРЊАВАЊА И ХВАЛИСАЊА

Интересантно је нагласити и један за ово подручје врло карактеристичан податак, и нијесам сигуран да ли је игдје изражен као на подручју гдје живе становници који воде поријекло из Мораче, Роваца и Ускока.

Код ових људи, без обзира на родбинске везе и комшинске односе, постоји један вид такозваног натлаисавања и надгорњавања ко ће у чему бити бољи.

Сви се труде, по сваку цијену, да у свему буду први, да држе „баку“, да све њихово буде признато као најбоље, најљепше, најгласитије. Вођени оваквим, правоређи и каприцом, људи се међусобно, као што рекох, горњају и до тога: чији пијевац љепше пјева, чији се даље чује. Па, чији пас боље и гласовитије лаје, чији је љући. И волови, наравно учествују у овим доказивањима за нај-нај: чији во боље и љепше риче, чији се боље бије с туђим воловима, чије љепше ради у ралу, у вучи, чији умије да вуче у „обје“ руке итд. Коњи су и те како изазовни за хвалу и доказивања, па се доказује чији коњ је бржи, чији је боља товарија, чији има љепши раван када се јаше, чији љепши

ход, па до тога чији љепше држи страник док му се друга страна натовари. Затим, слиједи: ко може више ускопати, узорати, покосити, осјећи букава, покресати стабала листа за један дан, урадити било који посао. Слиједе доказивања; ко може боље скочити из мјеста, ко из затрке, ко у вис. Ко је бржи, ко даље баци камена, дићи терета, превући и „тогаје“, повући и „кличка“, ко се боље пловкати, „гуцати“ и тако у недоглед, ко боље, ко љепше, ко, ко, ко! И на крају свака ова „дисциплина“ има свога „јунака“ који држи „баку“ и о њему се дуго прича као о шампиону из одређене дисциплине. Међутим, понајвише се памте двије дисциплине и помиљу њихови „јунаци“ и то Косачи и бацачи камена. Имена најбољих косача памте се и преко сто година. Напримјер, у Штитарици се помиње име чувених косача који су држали „баку“ у косидби и прије преко осамдесет година. Ту се помиње име Мирка Крговића, Нова Дуњића-Ракочевића, Ива Вујисића. Њихова смјена на косишту су: Муто Балтић, Драгиша и Мијаило Вуковић. Следеће „поставе“ су Миле Балтић, Милинко Милошевић, Велимир Вујисић, да би њихово сладбеници били: Стево и Милорад Вуковић, Никола Томашевић. Свака ова „постава“ има свој период од двадесетак и више година када је у овој дисциплини неприкословена. Сада су на сцени нови „јунаци“-косачи.

На сваком скупу-вашару, пред игре и пјесме обавезна су натјечања и у витешким надметањима. Зна се, ту је бацање камена с рамена, скакање, па се и ту, и те како одабирају прваци, а њихова имена, зна се, за дуго памте. Тако је име Филипа Крговића, из краја XIX и почетка XX вијека, запамћено и до данашњих дана, по томе што је био најбољи скакач у колашинској бригади и да је скакао дванаест „војничких чизама“. О Таши Баковићу говори се као о диву, јер је, кажу, могао понијети бреме сијена од триста килограма, или брвно (балван) или било какво друго дрво које није могао повући ни осредни јарам (пар) волова. „Баку“ за бацање камена деценијама је „држао“ Муто Балтић.

Ова надгорњавања нијесу била изражена само код људи. И жене и дјевојке су се такмичиле: која ће брже исплести чарапу, спрести штиљегу, навести ошвице, јаг-лук. Своје „учинке“ су мјериле поплетањем и другим мјерилима која су казивала која је у тој дисциплини „побједница“. Дуго се говорило и о женама-ткаљама, која је најбоље и најљепше радила „натру“. Говорило се да Станојка Драгишина Вуковић, нема премца у овом послу, и када би се сакупиле све њене „натре“ што је изаткала, говорило се да би могле прекрити пола села, колико је изаткала.

Многе ове дисциплине нестају, па ће то учинити да ће и овај такмичарски дух полако нестати.

„МАЛА ИНДУСТРИЈА“

Воденице

Захваљујући богаству воде у Штитарици изграђен је био знатан број воденица које су мјеле жито редовницима, а и власници су узимали- знатан такозвани ујам за мељаву жита другоме.

Одмах по насељавању Штитарице (послије Турака) биле су редовничке воденице. Једна од њих била је и воденица Вуковића, на Пражића Потоку, испод Лазина. У њој су мјели: Вуковићи, Томашевићи, Тапушковићи, Бошковићи, а уступали су своје „редиве“ и другим грађанима. Она је радила све до 1934/35. године. У то вријеме радила је и воденица Вуковића (Јованова) на ријечи код Луга, а биле су и воденице Чобељића у Горњој Штитарици, те редовничка на Воденичишту у којој је велики број грађана млио жито. Била је и воденица Милете Ракочевића на Фрбљаку. Препраћани су једно вријеме имали своју редовничку воденицу на Буковашу, а Грачани су били изградили воденицу на уставу. Воденицу су имали, истина доста раније Јоковићи и Пејовићи која се налазила у Потоку Пражића, испод Вулетића.

Нешто касније, послје педесетих година, изграђена је и воденица на Ријечи испод цркве чији власник је био прво Мијаило Вуковић, а касније Јагош Вуковић, па Стака Милошевић. И ова воденица је порушена прије десетину година. Највише је селу служила воденица Пунише Вуковића која је радила око тридесетак година.

Дакле, у Штитарици је, (некад са краћим, некад са дужим временом) радило девет воденица. Десетак воденица у Штитарици, чији камен се још окреће је Љуба Вуковића, малог капацитета је и служи само за његову личну употребу.

Све воденице, које нијесу биле редовничке, мјеле су жито под ујам. Ујам се наплаћивао углавном по пет килограма од сто кила самљевеног жита. Капацитет воденица је био у просјеку сто килограма за једну полуредицу (дан или ноћ).

Штитаричке воденице нијесу служиле само за потребе грађана села. У њима су мјели и становници Требаљева, Сјерогошта, Подбишћа, Поља, па и из Лепенца. Са штитаричким воденицама служили су се и Брђани који су љетовани на катунима Сињавине. Сада од десетак некадашњих воденица остала су само воденичишта. Још се несхвата да село не може без воденице.

Ваљалице

Ваљалица је дрвена направа која се монтира на водени погон, а служи за ваљање вунених тканина-сукна, поњава, губереа и другог за потребе сеоског домаћинства.

С обзиром да су до прије двије-три деценије, главни одјевни предмети прављени од вуне (ткање сукна), водило се рачуна да сукно буде што квалитетније, да се од њега могу правити одијела што љепшега изгледа и да буду дуготрајнија. То се није могло постићи и без ваљања (збијања) вунених тканина.

Тај посао се обављао врло примитивно. Прављено је (копано од дрвета) велико корито, на тим коритима су били постављени велики дрвени маљеви (батови) који су били монтирани на једно дрвено коло које је било постављено под удар млаза воде која је долазила кроз дрвену цијев (бадањ) и под ударом воде (млаза) коло које је покретало дрвене батове се окретало, а батови су ударали у вунене тканине које су се налазиле у корито.

Након одређеног времена, обично након двадесет и четири сата ваљања, сукно је узимано из корита и растезано на какво стабло, да се истегне послије прања и ваљања и осуши. Након овог посла сукно је било припремљено за шивење одијела.

Ваљалицу у Штитарици имао је само Божо Чобелић, којом није вршио услугу само штитаричанима већ и грађанима из околних села, јер у Пољској капетанији постојала је само још једна ваљалица у Гојаковићима.

Но, како је индустријска тканина потиснула из употребе ручне тканине (сукна) престала је потреба и за овом древном направом, па је и Божова ваљалица порушена одмах негдје послије Другога свјетскога рата и остала само за сјећање.

Пилане

Након досељења у Штитарицу, услови живота су се почели мијењати. Тежња становника је била да се стварају што бољи услови за живљење, па су у том циљу определијелили за изградњу кућа пристојних и удобнијих за становање. Ријешили су да се напусте савардаци као стамбени објекти, затим, ни брвнаре нијесу задовољавале жељу грађана, а да би изградили „нешто“ савременије није се могло направити односно врло тешко и sporo, само са сјекиром и ручном тестером. При овакој жељи и потреби, прибјегло се шагању даске тестером - „на натри“, ручно на „балвану“. Пила је уграђивана на такозвану „натру“. Са том „натром“ морала су радити најмање три човјека (један на балвану, а два испод балвана). Посао је био тежак, а учинак мали. Три радника једва да би могли у току дана изрезати четири-пет „конаца“ даске. За резаном грађом била је све већа потреба. Требала је даска, не само за столарију, већ и за патосе и друге потребштине, тако што је и тзв. шашовац замијењен шуетом.

Један од промућарнијих сељака - Мирко Перов Ракочевић, видио је пилану на водени погон, па је и он конструисао на исти начин. Наиме, главни мајстор (конструктор) био је Душан и Ристо Бојовић из Липова. Пилана је направљена око 1923. и 1924. године. Конструисана је тако што је вода долазила кроз дрвени бадањ, испод бадња било је постављено коло у које је вода „ударала“ корз ципун од бадња и окретала га, а на колу је била монтирана пила уграђена у тзв. гатер и помоћу једнога преноса покретала горе-доље и шегала постављени балван на одговарајуће димензије, које су, помоћу „чапа“ одређиване. Ова пилана била је први изум (новоторство) у Штитарици и спас за сељаке јер и је „ослободила“ ручног рашегавања балвана. Уз то, на овом гатеру могло се изрезати и по 3-4 кубика обловине у зависности од димензија. Пилана је у многоме допринијела изградњу кућа у селу и других објеката. Нарочито допринос пилане је био у послератном периоду, гдје је требало бројне куће обновити након паљевине. Након рата пилану су наслиједили грађани путем откупа од Миркових следбеника. Иста је коришћена на тај начин што је изнајмљивана од „села“ (одбора који је њом руководио) - узимана под закуп, па је са истом радило више грађана - мајстора, са обавезом, уз одређену накнаду да врше услуге селу. Пилана је радила све до, негдје 1970-тих година, када је, под притиском општинских власти и Шумског газдинства затворена, да би се, наводно шуме спасиле од „шумокрадица“. Главни мајстори који су са њом руковали, били су: МИјаило Вуковић, Јокан Ракочевић, Спасоје Ракочевић и Леко Крговић.

Кречане

Након стицања услова за побољшање стамбених услова, напуштањем савардака као стамбених објеката и кућа-брвнара и израда кућа-чакмара, касније зиданих

зграда за становање, указала се потреба и за спремање одговарајућег грађевинског материјала. Указала се потреба за набавком креча као средства за зидање и малтерисање новоизграђених објеката, који се, једино могао добавити прављењем кречена (клагина). То је био доста тежак и ризичан посао. Јер за изградњу клагине требао је врло, врло вјешт мајстор, који ће је, по „пропису“ знати озидати, сволтати и „натоварити“.

За клагину је био потребан камен-кречњак. Кречане су прављене, у зависности од потребе за количином креча, од три до пет и више „лаката“ (лакат је био мјера за величину кречане, а дужина лакта је 67 центиметара). Мајстори су тачно знали колико треба дубине ископати „казан“, а колико оплести висину надземног дијела - коша. Након зидања „казана“ најтежи је био дио волтања полукружног свода - волта, на који је требало „натоварити“ кречану. Око товара постављана је тзв. кошуљица (уситњени камен - шодер), а између кошуљице и плота „набија се“ земља, која има намјену да изолује плот од ватре која продире кроз „товар“ - камен, него да ватра буде усмјерена да се „креће“ кроз натоварени камен у „товару“.

За кречану је потребно обезбиједити велику количину дрва, што зависи од величине кречане, али у сваком случају од тридесет до педесет кубних метара. Кречана је морала горјети најмање пет полуредица (три дана и двије ноћи) ако је величина ње била три лакта, односно за сваки лакат величине потребно је да кречана гори једну полуредицу. Кречану од три лакта давала је око тридесет до четрдесет товара креча, док кречана од, на примјер, пет лаката, давала је и преко десет тона, тј. преко сто товара креча. Сваки товар „живог“ креча даје три пута више загашенога. Тако су људи за себе обезбеђивали и ради зараде, гдје су остваривали врло лијепу корист.

Познати мајстори за волтање кречана били су: Микоња Вуковић, Миле Вујисић и Вукашин Бошковић. Нешто

касније, овај занат „испекли“ су и многи други. У последњих неколико деценија, са овим послом се више ријетко и бави, јер се креч набавља путем трговине, купује се индустријски креч, па и ако је скупљи од „домаћег“ производа.

ПОРАТНИ ПЕРИОД

Радне акције

Одмах, након ослобођења земље и ратних разарања, живот је захтијевао, да се, под хитно, приђе уклањању рушевина од ратног разарања, да се изврши оправка оштећених зграда и да се приступи изградњи нових инфраструктурних објеката: задружних домова, отварање рудника, дрвних комбината, пилана, изградња локалних путева, водопоја, железничких пруга, путева од ширег друштвеног интереса, изградња жељезара, хидросистема. Једном ријечју - изградња свега онога што човјеку и његовом развоју живот значи.

Добровољност је била прва ударна нада. Но, гдје она није била заступљена, ту је, зна се, услиједила и мобилна ангажованост на „добровољној“ основи. Акције су узеле широки мах - од сеоских до савезних радних акција. Углавном, те акције трајале су 5-6 година. Омладина Штитарице, са својом активношћу, па и добровољношћу се може похвалити. Скоро да није било ни једне организоване радне акције, било републичког или савезног карактера, на којој она није учествовала. И не само учествовала да се „раздужи“ него је на свим била међу најбољим градитељима. Да неке од тих акција и наведемо. Прва радна акција изведена је на путу Беране-Рожаје. Затим, изградња задружног дома у Пољима 1948. године, пилане „Вукман Крушчић“ на Јабуци код Матешева, пруге Никшић-Подгорица, која је трајала пуне двије године, изградња бране

на Скадарском језеру, пут Подгорица-Платије-Колашин, изградња Железаре у Никшићу, рудника у Пљевљима, електрана у Ријечи Мушовића, затим изградња пруге Шамац-Сарајево, па Ауто-пута „Браство-Јединство“ Београд-Загреб, која је такође трајала двије године, па Доброј-Бања Лука и многе друге. И на свим овим акцијама били су млади Штитарице и дали видан допринос. Било је омладинаца који су и по три, четири па и пет пута били акцијаши-добровољци. Многи су похваљени, а доста њих је било са највишим признањима. Проглашени су УДАРНИЦИМА. Међу њима су: Миљко Ракочевић, са пруге Шамац-Сарајево, Батрић Новаковић (командир чете) са пруге Никшић -Титоград, затим: Момо Вуковић, Божо Вуковић, Александар Крговић, Никола Томашевић, Милојка Ракочевић, Владо Ристић, са изградње пута Беране-Рожаје, Петар Л. Влаовић (командир чете) са изградње Ауто-пута Београд-Загреб, Стеван Вуковић, са изградње Ауто-пута Београд-Загреб, Раде Вујисић, са пруге Никшић-Титоград, и двоструки ударник са Ауто-пута Београд-Загреб, Драго Баковић, учесник омладинских радних акција и, неколико пута проглашаван за ударника.

Поред омладинаца који су, углавном били добровољци на свим акцијама, на акцијама су учествовали и „фронтовци“, међу којима: Мијаило Вуковић, Муто Балтић, Спасоје Ракочевић, Милица Радојевић, Петар Чобелић, Милутин и Манојле Вуковић, Лука и Иван Влаовић, Ратко Зиндовић, Радоје Дедејић, и многи други. Истина у „фронтовским“ бригадама је плаћан рад. Радне акције су трајале по два, два и по, а неке по три мјесеца, а било је акција које су трајале по један мјесец, и то акције које су организоване више импровизано, ради настављања неке акцијашке традиције у периоду после 1955.године и касније.

Препород села

Све до 1960. године живот житеља у Штитарици био је тежак. Оскудно се живјело. Њиве су оране ралом и

воловима. Сав терет преношен је на коњима. Сви ливадски приноси сијена са планина пребацивали су, људи на љеђима све до изградње пута село - планина 1985. године. Куће су биле приземне, чакмаре над избом или брвнаре старинскога типа са једном собом и оцаком. Савардаци су били у употреби скоро до 1960. године. О бијелој техници и кучним апаратима се није могло ни сањати. Није се знало шта је то. За осветљење кућних просторија коришћен је гас, па и у њему се доста оскудијевало. Постеља је коришћена на дрвеним креветима, а до испред Другог свјетског рата у употреби су биле и тзв. штуре (простирке направљене од ражане сламе). Постељина је бил асаткана од вуне и то: сламарице, простирачи (ирами), поњаве (губери) и др. Сламадице су „пуњене“ са сламом или шужбином од кукуруза.

Душека, јоргана и платнене постељине мало је гдје било у поратном периоду. И шпорети тзв. „босанци“ касно су „потиснули“ сантраче, упрете и фуруне. Вунене тканине потиснуте су из употребе негдје послје 1950. године, не само што је стандард порастао, него што се осјетио и недостатак вуне, а и ткаља вунених предмета и постељине. Први радио апарат - транзистор (на батерије) у Штитарици је „пропјевао“ 1955. године, и то је додијељен од Општине Подружанци ССРН.

О водоводима, купатилима у кућама нико није ни размишљао, јер за то није било довољно ни материјалних услова, и ако се зна да је код многих домаћинстава питање снабдијевања водом био веома изражен проблем и оскудица са водом. О тим насушним потребама мјештани су почели да размишљају тек негдје око 1970. године, или нешто касније. Истина у Штитарици је постојао један водовод изграђен 1934/35. године. Крајем 1970-тих година у Штитарици је дошло до наглог препорода и побољшања животног стандарда грађана. У том периоду село је електрифицирано што је условило да дође до набавке и инсталирања електроуређаја: бојлера, веш-машина, замрзивача, фрижидера, електричних шпорета, радио апарата, те-

левизора, усисивача и других електроуређаја неопходних за домаћинство, тако да се може поудано тврдити, да данас у Штитарици има преко 50% домаћинства све електро уређаје и бијелу технику.

За овај велики успјех за социјализацију села и побољшање животног стандарда људи, велика је заслуга друштвене заједнице, у првом реду Електродистрибуције из Мојковца.

Изградња пута кроз Штитарицу

Године 1960. Шумско индустријски комбинат „Вукман Крушић“ из Мојковца, захваљујући потреби за сировинама и шумама које су се налазиле на штитаричком подручју, ради експлоатације дрвне масе, изградио је шумски пут за превоз дрвета за Комбинат. Пут је већ 1962. године изграђен и пуштен у саобраћај. Отварањем овог пута село је практично повезано са свијетом, тј. са главним саобраћајницама према Мојковцу и Колашину. Мјештани су, такође одмах почели са изградњом путева кроз село. Путна мрежа у Штитарици била је све већа, а са тим растао је број моторних возила, па и луксузних аута. 1983. године, пут кроз Штитарицу је и асвалтиран захваљујући друштвеној заједници, а мање грађанима села. Овај пут је 1988. године продужен према Сиљавини и планинским катуницама и ливадама на Студенцима и Коћацима и планина практично „спуштена“ у село, опет више захваљујући друштвеној заједници, јер су грађани - кописници пута и у овој акцији затајили.

Путна мрежа, колико год је на једној страни имала дјелотворност, на другој страни је за собом оставила веома велике последице и то у дијелу пустошења шумских комплекса, и друго што је прошла кроз многа порозна подручја која леже на подбарним теренима и клизиштима, па је „повријеђени“ терен код првих поплава попустио и дошло је до великих одрона и клизишта већих

размјера. То је потврдио и случај 1992. године, те су тим створене велике материјалне штете појединим домаћинствима гдје су поплаве уништиле велике комплексе друштвених и приватних посједа, порушиле путеве и мостове и направиле праву пустош. Отварањем пута до Штитаричког јеља условио је и непланску сјечу што је створило, од некада богатог шумског комплекса крчевину и голет на многим просторима.

КОЛЕКТИВИЗАЦИЈА СЕЛА

Политика колективизације села и период стварања сељачких радних задруга 1948. године, поставља времје које је оставило ожиљак са несагледивим последицама на село и сеоски живот, и угрозило му стандард да су те последице видне и сада - након више од четири и по деценије. Уништен је сточни фонд. Законом о забрани држања коза, поготову у пасивним крајевима, дошло је до наглог сиромашења становништва.

Оваквом политиком, не само што је сточни фонд десеткован, него су и сељаци - сточари, оставши без својих стада, напустили село и пошли да траже ухљебљење у индустрији. Напустили су куће и окућнице, тако да се послје неколико година нијесу имали гдје вратити и све када би хтјели. Њиве су огољеле и зарасле у коров, а ливаде у трње и шибље, а куће пропале и порушене. То је довело до тога да је сада заиста село расељено и изумрло.

Истина, овај талас колективизације Штитарицу је само „начео“ али је није, као друга села потчинио овој крајње несавјесној и штетној политици власти и друштва. Јер, у Штитарици, када је била највећа акција и притисак на сељаке да се одрекну своје имовине и упишу у Задругу, нико од вићенијих људи из Штитарице то није прихватио.

Акцију колективизације су прихватили једино неколико младића који су требали, да у току године пођу у Армију или милицију, као и неколико службеника и официра који су то морали прихватити и „служити примјером” и своју имовину дати у Задругу. Оваква политика условила је многе подјеле у породицама, гдје је долазило и до сукоба око уписа у СРЗ. И у току љета 1949. године, младићи и - „задругари” су, као и претходних љета, путем мобе, покосили скоро, све ливаде у селу. Али, пошто су скоро сви - њих десетак, напустили село, пошл и у Армију и милицију, много сијена зазимило је у навиљцима и пластовима по ливадама, а многе ливаде су остале под откосима. И ако је у овим „трудоданима” учествовало и неколико официра, који су своје годишње одморе провели да „послуже примјером”, пропали су и Задруга никада није формирана. Томе је допринијело и сазнање да су Задруге и у другим мјестима показале да је то лудост што актуелна власти и Партија хоће и да се ради о неопростивој грешки. Због оваквог неуспјеха на плану формирања Задруге и колективизације села и Штитарица је цех платио тада седамдесетогодишњи ратни војни инвалид из Првог свјетског рата Новак Вуковић. Ухапшен је од стране УДБ-е и одлежао двије године административно-поправног рада, због тога што му је стављено на терет да је био „кочничар” формирања задруге у Штитарици. Срећом на њега се збило .

РЕЗОЛУЦИЈА ИНФОРМБИРОА И ЊЕНЕ ЖРТВЕ

Да би ситуација била још тежа и драматичнија, да се ратне ране не зацијеле, 1948. године, као што је познато, донијела је тешке судбоносне дане и у Штитарици. Резолуција ИНФОРМБИРОА није мимоишла ни многе угледне људе и официре из Штитарице. Први „грешник” овакве политике био је Новица М. Ракочевић, дипломирани

правник, првоборац, тада помоћник министра за Унутрашње послове у влади Црне Горе. Почињени „гријех“ је испаштао на злогласном Голом Отоку. Нијесу боље прошли ни његови рођаци: Миладин и Миро Ракочевић, мајори ЈА. И они су 1949. године, осуђени и спроведени на Голи Оток, да би тако заборавили на „мајку“ Русију, Стаљина и КПБ. Жртве ИНФОРМБИРО-а били су: Божидар Рубежић, наставник, Батрић Вуковић, гимназијалац, Радомир Крговић, питомац Војне академије у Русији, Милорад Ракочевић РВИ, Маријан Бошковић, радник

Радомир Крговић, мајор Руске војске, жртва политике ИНФОРМБИРО-а

¹ Радомир Крговић, као потпоручник ЈА, послат је у Војну академију у Совјетски савез. Након избијања Резолуције, он није био ни обавештен за политику која је у игри. Стим је и закаснио да се на вријеме врати у Југославију. па је за њега исхитрена осуда да је прихватио Политику која се води против Југославије и оглашен ИНФОРМБИРОВЦЕМ. што је морао прихватити и ако није био тај.

УДБ-е,² Миладин-Мујо Вуковић, резервни поручник,³ Милутин Тодоровић, учитељ из Штитарице.

Добро је познат терор и репресалије које су вршене на невине људе само да би се дошло - изнудило признање да је за Стаљина и Русију, да би потом, не само био удаљен са посла него и затворен. Такве „васпитне“ мјере примјењиване су и на Милована-Маја Чобелића, првоборца, једног од најелитнијих бораца IV Црногорске пролетерске бригаде, тешког ратног војног инвалида, капетана I класе ЈА и тада начелника војног Округа на Цетињу, да би, пошто није изнуђена никаква кривица био демобилисан и отпуштен са радног мјеста. Горчину ове политике окусили су још многи у Штитарици.

ШТИТАРИЦА И КАДРОВИ

Послије Другог свјетског рата Штитарица је дала знатан број привредника и друштвено-политичких радника, који су бирани на најодговорније функције у органима власти од општинских до савезних форума, у привредним организацијама, друштвено-политичким и друштвеним организацијама, такође у општинским, републичким и савезним форумима.

Међу њима били су: БОЖО ЧОБЕЉИЋ, вијечник ЗАВНО Црне Горе 1943. године. Биран је и за првог предсједника НОО у Пољима 1943. године. ПЕРОВАН ЧОБЕЉИЋ, првоборац, изабран је за предсједника МНО

² Маријан Бошковић, није био хапшен, само је суспендован са посла.

³ Миладин Вуковић, био је у Албанији. Приликом саслушања признао је да је дошао по задатку УДБ-е, па је као такав и стријељан 1951. године. Ове податке дао је Милорад Бакоч, који се тада налазио у Албанију. Вуковић је за вријеме бјегства у Албанију био позван на војну вјежбу као резервни официр.

у Требаљеву 1947. године. РАДОМИР РАКОЧЕВИЋ, дипломирани економиста, био је предсједник Скупштине општине Мојковац 1973. године, и на тој функцији остао четири године.

Један број људи из Штитарице биран је на најодговорније функције у привредним предузећима и другим радним организацијама:

- Мирко Ракочевећ, за директора Пољопривредног добра у Сјерогошту 1948. године,

- Др Тодор Баковић, био је директор Дома здравља у Мојковцу и Даниловграду,

- Радомир Ракочевећ, дипл. ецц. биран је за генералног директора Комбината индустрије дрвета „Вукман Крушчић“ у Мојковцу 1963. године,

- Радоје Бошковић, дипломирани политолог, за генералног директора Комбината индустрије дрвета „Вукман Крушчић“ у Мојковцу крајем 1978. године, затим за директора РО „Кооперација“ у Мојковцу,

- Др Милорад Крговић, дипломирани инжењер хемије, биран је за директора РО „Белишће“ у Осијеку,

- Србољуб Милошевић, дипломирани инжењер агрономије, биран је за директора Издавачког предузећа „НОЛИТ“ у Београду,

- Др Томислав Вуковић, дипломирани економиста, биран је за замјеника генералног директора Рударскометалушког комбината у Зеници и за директора Инвестиционе банке РМК у Зеници,

- Мр Благоје Вујисић, професор, биран је за директора Основне школе „Душан Кораћ“ у Бијелом Пољу,

- Др Томаш Томашевић, ветеринар, биран је за директора ветеринарске службе Црне Горе и за главног ветеринарскога инспектора Црне Горе,

- Батрић Вуковић, дипломирани правник, биран је за директора Завода за социјално осигурање у Бијелом Пољу,

- Михаило Чобељић, дипломирани инжењер грађевине, биран је за директора Грађевинског предузећа у Сарајеву,

- Станко Чобелић, дипломирани ецц, биран је за директора инвестиционе банке у Мојковцу,
  - Јованка Крговић-Минић, економиста, бирана је за директора Инвестиционе банке у Колашину,
  - Радун Вуковић, дипломирани ецц, биран је за директора банке девизних послова Црне Горе и Главног девизног инспектора Црне Горе,
  - Урош Томашевић, дипломирани инжињер геологије, биран је за Начелника геолошког завода Србије,
  - Др Милан Томашевић, дипломирани машински инжињер, биран је за Декана на Машинском факултету у Београду,
  - Батрић Ракочевевић, дипломирани ецц, биран је за директора Транспортног предузећа „Ракета“ у Бијелом Пољу,
  - Драго Балтић, ВКВ возач, биран је за директора Комуналног предузећа „Градац“ у Мојковцу,
  - Недјељко Вуковић, дипломирани правник, постављен је за Начелника СУП у Београду,
  - Новица М. Ракочевевић, првоборац, постављен је за помоћника министра за Унутрашње послове у Влади Црне Горе,
  - Др Тодор Баковић, доктор неуропсихијатрије, постављен је за министра за Здравље у влади Црне Горе, као и за директора Савезног завода за здравство у Београду,
  - Миливоје Јоковић, дипломирани ецц, биран је више пута у више радних организација и предузећа за генералног директора у Сарајеву.
- У друштвено-политичким организацијама, кадрови из Штитарице су, такође бирани на врло одговорним функцијама.
- Др Тодор Баковић, биран је за предсједника ОК СК Мојковца, члана ЦК СКЦГ, предсједника Статутарне комисије ЦК СКЈ и члана ЦК СКЈ, као и за члана Главног одбора ДПС и члана Секретаријата ДО Демократске партије социјалиста Црне Горе,

- Радоје Бошковић, биран је за предсједника ОК ССО Мојковца, члана ЦК ССО Црне Горе, члана ЦК ССО Југославије, за предсједника и секретара Општинског комитета СК Црне Горе и члана ЦК СК Црне Горе,

- Момир Влаовић, КВ радник, биран је за предсједника Вијећа савеза синдиката општине Мојковац, за члана ЦК СК Црне Горе и члана Вијећа синдиката Црне Горе,

- Раде Вујисић, економиста, биран је за предсједника предсједништва Општинске конференције СРВО Мојковца, и за члана РК Црне Горе.

За народне посланике и делегате у Републичкој скупштини бирани су:

- Баковић др Тодор
- Вуковић Батрић
- Вуковић Душанка и
- Ракочевић Радомир.

За изузетни допринос на пољу науке из области ветерине, највеће Републичко признање „Тринаестојулску награду“ добио је др Томаш Томашевић, дипломирали ветеринар.

СЛУТЊЕ И ВЈЕРОВАЊА

Без обзира на мјесто живљења, услове живота, писменост и просвјешћеност, народ је, бојећи се „више силе“ мног чему вјеровао и ослушкивао шта га може снаћи ако се нешто несвакидашње деси. Народ пратио и памтио шта се дешава. Упоредивао је та збивања, тражећи одговор шта би могло да га снађе у животу ако се „то и то“ деси. Отуда је доста убједљиво усвајао неке слутње, поготову ако је то чуо од неког увиђанијег племеника, да то што наслућује мора му се и догодити. У то је у многеме и вјеровао не и само у вријеме давне прошлости и потпуне

непросвећености, већ и дан-данас таква вјеровања су присутна у народу. Многа вјеровања и толковања преносена су с кољена на кољено, па су и сада одомаћена у свакодневном животу и преносе се, да, ако се деси то и то, догодиће се опет то и то. Па, као примјер тих слутњи и вјеровања наводимо неколико у народу заживјелих толковања, за које се може рећи да су неизбрисиве из сјећања и вјеровања људи, поготову не оних старијих доба и оскудне писмености и просвећености.

- Кад пијевац пјева на прагу слуги гостима,
- Кад пијевац пјева по већери слуги лупежу у село,
- Кад дијете брбуска слуги киши,
- Кад свиња купи сламу и носи у сувоту слуги лошем времену,
- Кад пас кра слуги штети,
- Кад се мачка „умива“ (лиже) слуги југовини,
- Кад се овце бију на торини слуге хладноћи (сјеверу),
- Кад сврби длан слуги добитку,
- Кад сврбе уста слуге љубљењу,
- Када се птице јате слуге времену,
- Кад пас завија слуги штети,
- Кад зукве добро роде слуге оштрој зими,
- Кад пијевац пјева чим се испење на сједало слуги промјени времена,
- Кад се вода промијени на извору, буде топлија слуги мртвацу у селу,
- Кад уво запјева слуги гласу,
- Кад нос сврби слуги љутњи,
- Кад зец прескочи преко пута баксузан је,
- Кад змија пређе преко пута батли је,
- Кад змија на сану уједе слуги неком великом болу,
- Кад на сану имаш дугу косу слуги великој бригаи,
- Кад кукавица закука прије зеленог листа слуги неродној годи,
- Кад на сану си без косе бићеш безбрижан,
- Кад сањаш рибу десиће ти се нека непријатност,

- Кад на сану пијеш ракију надај се некој сваћи, љутњи,
- Плакати на сану ваља очекивати пријатну вијест,
- Сањати велику ватру слути болести,
- Сањати да јашеш на коњу значи да ћеш добити миоглас,
- Сањати да путујеш уз брдо значи да ћеш пребродити тешкоће,
- Сањати да вадиш зуб слути смртном случају у породици,
- Сањати да ти се руши кућа слути губитку кућног старјешине,
- Женити се на сану слути тешкој болести,
- Дружење са мртвима на сану слути кишовитом времену,
- Носити бреме на сану слути ти некој великој тежи,
- Сањати да си изгубио око слути да ћеш остати без брата,
- У суботу не ваља прекривати кућу, због пожара,
- У уторак не ваља преграђивати тор за стоку, због штете,
- На велики четвртак не ваља мутити воду, због града,
- Прут којим тјераш стоку не ваља зубима гулити, слути вукоједини,
- Нокте не ваља сјећи у кући, слути сваћи,
- Хљеб не ваља начињати са два краја, слути диоби породице,
- Краве не ваља ударати држалицом, хоће да поваћају,
- Кад хљеб оћеш да запрећеш да се пече ватру не ваља разгртати на два краја слути растурању породице,
- Кад тор преградиш на стругу треба поставити коријер да стока не ломи ноге,
- Сметљиште не ваља избацити по заласку сунца да оро не носи кокошке,
- Стоку не ваља бројити једнијем прстом, због уједа змије,
- На бадњи дан се не ваља ударати, хоће да скачу чирови по тијелу,

- Кад жена обуће преврнуту сукњу, слуги да ће остати удовица,
- Ако на Спасов дан забодеш крст у њиву, биће род заштићен од але и града,
- Кад кокошке рано лијежу слуге раној зими,
- Кад се птице јате слуге скором времену,
- Пјевати на сану слуги непријатном гласу,
- Вериге на ватри не ваља љуљати, хоће краве да се гицају кад се музу,
- Немио гост кад ти оде од куће, баци за њим камен да ти више не долази,
- Кад на сану имаш дугу косу, имаћеш велику бригу,
- Сањати мед слуги некој непријатности, тежи,
- Сањати злато слуги неком терету, непријатности,
- Сањати вашке слуги новцу, неком добитку,
- Сањати да си био го, слуги сиромаштини,
- Сањати да вучеш дрва (балване) слуги некој великој тешкоћи у породици,
- Кад ти скочи јаштерица (пифица) на језик, неко је нешто налагао на тебе,
- Кад те на сану неко рани, слуги радосној вијести, милом гласу.

ПОРОЦИ И ДЕЛИКТИ

Убиства

И ако су, у периоду о којем је ријеч у овој књизи, у многим мјестима убиства, без обзира на мотив, била врло честа, нарочито у првим деценијама двадесетог вијека, Штитарица је имала срећу да су убиства у њој било занемарљив број када се ради о периоду од пуних десет деценија. Наиме, колико је познато, десила су се два случаја убиства, и то једно из користољубља, а друго због

спора око потре (харања ливаде). Прво убиство, остало је, наводно нерасвијетљено и ако су у народу познати и убице и мотив убиства, док други случај није ни скриван, убица је био добро познат. Породица убице, због бојазни освете, напустила је Штитарицу и оселила се у друго мјесто да живи.

Самоубиства

На подручју Штитарице догодила су се бројна самоубиства. Самоубиство су извршавале особе повучене у себе, мирне и које се нијесу истицале у друштву. Од десетак случајева, колико се зна, само за један случај остала је прича у народу: „Морало је тако бити“, јер се радило о лицу које је већ било осуђено на смрт од „некога“, па је исто одлучило да ту „пресуду“ над собом радије лично изврши, него да то ради неко други. Други случај је познат по томе, да је један момак из породице Раосављевића, сазнавши да су му отац и два брата погинула у једном боју са Турцима, од велике жалости за њима, одузео себи живот. Сви остали случајеви десили су се а да су у народу остали не разјашњени.

Разводи бракова

У периоду о којем је ријеч у овој књизи, било је - колико се зна, близу педесетак разведених бракова, без обзира на вријеме колико је тај брак трајао, и то: у породици Новаковића 1, у породици Вуковића 5, у породици Баковића 1, у породици Рубежића 2, у породици Вујисића 2, у породици Милошевића 3, у породици Томашевића 1, у породици Вуковића (Фатића) 7, у породици Балтића 2, у породици Бошковића 1, у породици Крговића 2, у породици Чобелића 4, у породици Влаовића 4, у

породици Ракочевић 6, у породици Зиндовића 1, и у породици Раосављевића 1.

Приликом прикупљања ових података, нијесмо се упуштали у разлоге који су условљавали разводе, као ни колико је који брак трајао, нити нам је била намјера да се бавимо тиме.

БРАТСТВА И ПОРИЈЕКЛО

*„ Ђе се добар човјек роди
ђе га прије било није
од њега се треба бојат
прађедовску нарав крије”*

Краљ Никола

БАЛТИЋИ

Балтићи, браћа Малиша и Јевђен, доселили су се из Смољена у Штитарицу 1887. године. Разлог напуштања завичаја био је сукоб са другоплеменицима, гдје је дошло и до убиства, што је приморало претке Балтића да се покрену са својега огњишта. Селидбени пут Балтића био је од Роваца до Ивањеце (у Србију), одакле су се вратили и населили у Блишково, у Потарју. СУкоби су опет услиједили, па су се из Блишкова морали преселити на другу страну Таре - на подручје Дурмитора, у Смољен. Колико су живљели на Гомилама Шаранским није познато, али се зна, да су се одмах, и на овом подручју, огласили као храбри ратници. Истицали су се у многим сукобима са Турцима у Потарју као и напросторима Сињавине. Били су познати и као добри домаћини и велики сточари. Након ослобођења Штитарице од Турака, браћа Малиша и Јевђен доселили су се у Штитарицу и добили војничке дјелове од краља. Никлоле на Побрњице и Сјенокосе, гдје су се настанили. Касније, путем купопродаје земље знатно су проширили свој посјед и постали веома узорни пољопривредници и сточари.¹

Јевђен је имао три сина: Марка, Лабуда и Грујицу. Марко није имао синова. Лабуд је напустио Штитарицу још 1916. године, када је Аустроугарска окупирала Црну Гору и пребјегао у Италију. Тамо је формирао породицу и има четири сина. Ни Грујица није имао мушке дјеце.

¹ Милорад Малтић - по казивању оца му Милете.

Имао је ћерку Десу која заслужује да буде поменута. Она је, као петнаестогодишња дјевојчица ступила у партизанае, у борбене редове Четврте црногорске бригаде и рат завршила као комесар Медецинско санитетског батаљона у чину мајора.

Малиша је у Штитарицу доселио са пет синова: Павле, Радосав, Милета, Микаило и Милосав. Сви Малишини синови били су угледни грађани и добри домаћини, храбри ратници и учесници у Турском, Балканским, и Првом свјетском рату.

Павле је имао три сина: Илију, Недјељка и Владимира. Илија звани Муто био је врло цијењен мјештанин и браственик. Нарочито је био познат као косач и није му било равног у Штитарици. Истицао се и у бацању камена с рамена. Из обадвије ове дисциплине држао је „баку“ у Штитарици. Имао је сина Вукомана који је страдао у саобраћају. Није оставио наследника по мушкој линији.

Недјељко је био врло угледан интелектуалац. Био је финансијски (државни) службеник. Има синове: Мома и Бранка. Живе у Србији.

Радосав је имао два сина: Васиља и Милована. Васиљ је имао четири сина: Слободана, Радомана, Радојицу и Мркоја. Слободан има сина Дејана. Радојица има синове: Сашу и Синишу, а Мркоје сина Милована. Радоман још нема мушке дјеце.

Милован је био члан КПЈ од 1939. године. У току рата био је замјеник комесара чете. Био је врло угледан и цијењен и као грађанин и браственик и као борац и руководиолац. Стријељан је на Цетињу 1943. године, од стране Италијана.

Владимир је био активно војно лице војске Краљевине Југославије. Погинуо је на Неретви 1943. године, као командир чете у четничким јединицама.

Милосав је био наредник Црногорске војске и учесник у Турском, балканским и И свјетском рату. Запажен је као врло храбар ратник. Имао је пет синова: Радисава, Мила, Вула, Миладина и Милоша. Радисав је био наред-

ник - водник у војсци Краљевине Југославије. У Другом свјетском рату припадао је четничком покрету, па је као четник заробљен и ликвидирао у Марибору 1945. године. Вуле је, такође био активно војно лице краљевске војске.

Милован Балтић, комесар чете у батаљону „Алекса Ђилас - Бећо“, стријељан од Италијана 1943. године на Цетињу

И он је припадао четничком покрету. Умро је у Подгорици, у Блоку 1944. године. Миле је, на супрот својој браћи, био одређен за НОБ. Био је борац и руководиоца у Четвртој црногорској бригади и своју каријеру завршио као активно војно лице - капетан I класе. Носилац је бројних ратних одликовања. Има синове: Миодрага, Бата и Цала. Сви тројица су интелектуалци. Миладин је такође

припадао НОП-у. Одмах по формирању Осме црногорске бригаде ступио је у њене редове, и као Скојевац погинуо код Вишеграда 1944. године.

Милош је радио у ресору унутрашњих послова. Има два сина: Сашу и Жељка. Саша је ваздухопловни капетан I класе - пилот и важи за врло угледног војног старјешину. Жељко је дипломирани правник.

Михаило је такође био ратник црногорске војске. Није оставио мушко потомство.

Миле Балтић, капетан I класе ЈНА и борац IV пролетерске црногорске бригаде

Радисав Балтић, потпоручник војске Краљевине Југославије, погинуо као четник 1945. године

Милета (умро у стотој години) био је врло цијењен и уважен грађанин у селу. Дobar домаћин. 1904.године, пошао је у Америку и чим су избили ратови у Црној Гори, он се вратио и као добровољац учествовао у Турском, Балканским и Првом свјетском рату. За храброст и ратне заслуге одликован је Сребреном Обилића медаљом. Био је дугогодишњи Главни кмет у селу. Има четири сина: Видака, Момира, Драга и Милорада. Видак има синове: Веселина и Велишу. Момир има синове: Недјељка и Милету. Драго има: Николу и Радојка, а Милорад сина Јована.

Родослов Балтића: Јован-Милорад-Милета-Малиша-Илија-Васиљ и даље према Ровцима, коријену и претку Срезоју.

Презиме су добили по претку Балти након осељења у Србију. Балтићи славе крсно име Светога Луку (Лучин дан).

БОШКОВИЋИ

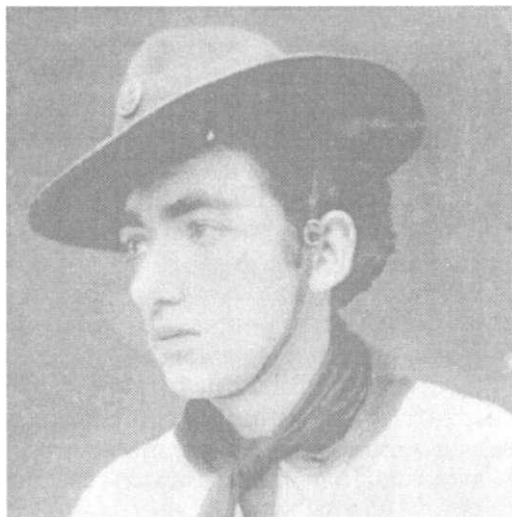
Негдје одмах, по ослобођењу Штитарице од Турака, доселиле су се двије породице Бошковића. Једна је дошла из Поља 1886. године, а друга из Требаљева 1887. године. Ове двије породице су од истог претка.

Из Поља (Потарје) је доселио Милан Драгов Бошковић са пет синова: Јосом, Миливојем, Планојем, Благојем и Бошком. Настанили су се на Малом Препрану, на комуници. Пошто је породица била бројна, а посјед мали, морали су тражити земљишни посјед на другом мјесту гдје би се могли комотније кућити. Тако је Јосо са синовима - Божом и Богданом оселио у Жари, а Миливоје, који је први школовани занатлија - столар из ових краљева, оселио у Подгорицу и тамо се запослио као занатлија.

Миливоје је имао четири сина: Драга, Душана, Љубомира и Илију. Љубомир је био професор ликовне умјетности и радио је у подгоричкој гимназији све до 1941. године, када су га Италијани, са братом Илијом, матурантом, интелирали. Од тада им се губи сваки траг. Планоје је оселио из Штитарице 1920. године. Имао је сина Милутина који је једно вријеме живио у Жарима, а касније - од 1952. године у околини Мојковца. Од Милутина је остало семаг синова: Милован, Веселин, Драгић, Драгомир, Миливоје и Милета.

Бошко није оставио порода.

Благоје је умро 1917. године у заробљеништву у Надмеђеру. Био је војник Црногорске војске и учесник у Турском, балканским и Првом свјетском рату. Остао је запамћен као врло храбар и поуздан војник. Имао је синове: Петра и Мирка. Мирко је био угоститељски радник. Припадао је четничком покрету и као четник је заробљен и ликвидирао у Марибору 1945. године, од стране партизанских јединица.

Љубомир Бошковић, професор ликвидирао у Италијанском логору 1941. године

Петар је остао да живи на очевини. Имао је два сина: Милића и Бранка. Милић је био активно војно лице војске Југославије. Има сина Миодрага. Сада живи у Подгорици. И Бранко је напустио Мали Препран али га није отуђио. Врло је угледан грађанин. Има сина Милисава.

Поријекло ове породице води од Роваца, од браства Шћепановића. Доселили су се из Роваца почетком деветнаестог вијека и настанили у Потарје, затим у Барице, па

послије неког сукоба пребјегли су у Поља Колашинска, а које године, то наследници не знају.

Пасови ове породице су: Милисав-Бранко-Петар-Благоје-Милан-Драго и даље према Ровцима и претку Гојаку.

Друга породица Бошковића има сасвим други пут кретања. Она се доселила из Требаљева 1887. године. И она је поријеклом из Роваца, од Гојака. Не зна се тачна година када је породица - Милосава Бошковића преселила из Роваца у Обод, а предпоставља се да је то било крајем прве половине деветнаестог вијека. Бошковићи су у Ободу дошли у сукоб са Турцима кој су злурадо гледали на бројну породицу Бошковића, и дошли у кућу Бошковића са намјером да им осујете обиљежавање крсног имена - Светога Луке.

Након тог сукоба, у којем су Бошковићи поубијали неколико Турских силника у својој кући, били су приморани да бјеже, да избјегну Турску освету и тако су се (породица од 25 чланова) нашла на Ивановним Коритима недалеко од Цетиња. По ослобођењу Колашина, 1879. године вратили су се у Требаљево и населили на посјед који су добили од Краља Николе.

Године 1887. Периша Бошковић нпушта Требаљево и пресељава се у Штитарицу на војнички дио који је добио на Диречини. Он је имао три сина: Шпира, Вукашина и Јагоша. Шпиро је рођен на Ивановим Коритима, Вукашин у Требаљеву а Јагош у Штитарици. Шпиро је оселио из Штитарице 1916. године и населио се у Жари. Јагош се такође преселио из Штитарице у Жари 1924. године. Био је војник црногорске војске у свим ратовима, запамћен као врло храба и примјеран не само као војник него и као грађанин. Имао је два сина: Батрића и Бранислава. И они имају мушко потомство.

Вукашин је остао са својом породицом да живи у Штитарици. Био је ратник у Труском, балканским и Пр-

¹ Зора Бошковић - Поповић - Сјећања по казивању родитеља

вом свјетском рату. Дао је знатан допринос и у Другом свјетском рату. Имао је пет синова: Уроша, Милоша, Бошка, Гојка и Маријана. Милош је умро млад. Имао је сина Данила који је умро као дијете. Бошка је посинио стриц Шпиро, па и он живи у Жарима. Урош је био добар војник. 1941. године, определијелио се за НОП и био врло ревносан на извршавању свих задатака које је, као партизан добио. Предао се четницима 1942. године, након чега је ухапшен, осуђен од Четничког суда и стријељан на Брзи код Колашина 1942. године. Има сина Милојицу који је завршио факултет ОНО. И Милојица има сина који је завршио факултет.

Гојко је у Краљевини Југославије био жандарм, а у току Другог свјетског рата определијелио се за НОП. Пов-

Гојко Бошковић, потпуковник ЈНА и ратни командант

јераване су му многе дужности од командира чете, команданта Мјеста у Пољима до команданта батаљона у Комском одреду. Запажен је као врло храбар ратник и врстан

командант. За своју храброст одликован је са бројним ратним одликовањем. Пензионисан је у чину потпуковника ЈНА. Гојко има сина Уроша. За Бошка да кажемо да је и он припадао НОП. У току рата био је комесар чете, да би последице рата одробијао на Голом Отоку као ИНФОРМБИРОАЦ. Има шест синова. Најмлађи му је завршио економски факултет.

Најмлађи Вукашинов син - Маријан остао је да живи на очевини, након „грешке“ коју му је УДБ-а „открила“ и отпустила га из својих редова. Има три сина: Радоја, Радојка и Радомана. Радоје је један од најугледнијих грађана Мојковца. Завршио је факултет политичких наука и покривао врло високе привредне и политичке функције у Општини. Резервни је капетан I класе. Има сина Влада који је студент. Радојко је активно војно лице-потпуковник Војске Југославије и има сина Александра. Радоман има синове: Бојана и Бориса. Радоман живи и ради у Подгорици.

Пасови су: Владо-Радоје-Маријан-Вукашин-Периша-Милисав-Маријан-Радоје- и даље према коријену, Шћепановићина и Гораку.

Бошковић и славе Лучин дан.

БАКОВИЋИ

Баковић и су се доселили у Штитарици из Сировца (Ускока) негде 1888. или 1889. године и то двије породице: Станиша Драгов (боље познат под именом Таша) са синовима: Новицом и Јовицом и Лука Вукин са сином Јаковом.

И ако су доселили из Ускока, они су поријеклом Кучи, по лози Дрекаловићи, односно потомци Марка Ивановића. По сродству су им најближи Томовићи из Поља. Марко је имао три сина: Ђура, Бака и Тома. Бако

је имао Лаза који је узео презиме по очевом имену Баку - Баковић и. Није познато када су се Баковић и и Томовић доселили у околину Колашина (у Плану и Баковиће) ни да ли се село Баковић код Колашина назвало по Баку (Баковић и) или по Турчину Баху (Баховић и) који је такође живио у овом колашинском селу.

Из околине Колашина, Баковић и су, негдје крајем XVIII вијека преселили у Горњу Морачу, али се поуздано зна да су били добри домаћини и храбри ратници. Њихов предак Лазо Баковић је и у пјесми опјеван као гласити јунак и четовођа, кој је, са војводом Мином Радовић ем, за Турке био страх и трепет.

Миле Баковић, ратни командант и потпуковник ЈНА

Баковић и су из Горње Моаче преселили у Сировац, гдје су остали све до краја XIX вијека.

Јаков је имао седам синова: Петра, Вучету, Божа, Радована, Нова и Новељу. Петар је умро млад и није оставио порода. Вучета је погинуо на Дрини 1914. године. Имао је сина Мила, који је учесник НОР и запажен као храбар ратник и командант. Био је активно лице ЈНА у чину потпуковника. Има сина Вучету, а Вучета синове: Радоја и Мила.

Божо, Радован, Ново и Новеља напустили су Штитарицу негдје око 1925. године и преселили се у Вранешку долину, да би се Новеља поново вратио са породицом да живи у Штитарицу. Новеља (Мујо) има три сина: Владимира, Саву и Војислава. Владо је био један од најистакнутијих младих научника из области природноматематичких наука у Црној Гори. Докторирао је у Москви, а држао је катедру на факултету у Никшићу и Подгорици. Умро је у четрдесетој години живота. Има сина Божа. Сава је наставник математике. Има сина Владимира, а Војислав је дипломирани правник, има синове: Новељу и Марка. Милија је имао сина Милоша, а Милош синове: Луку, Лазак, Дуку и Милију.

Јаковљеви потомци су врло угледи људи, не само синови, међу којима је и Божо, носилац сребрене Обилића медаље, већ и њихови синови, гдје посебно треба истаћи потпуковника Мила и доктора Влада.

Јовица Ташин имао је синове: Спасоја и Војина. Они нијесу оставили наследство по мушкој линији.

Новица је имао два сина и то: Новака и Радоја. Новак је био добар црногорски војник. Учесник је у свим црногорским ратовима као и у Другом свјетском рату. Као грађанин био је врло популаран и уважен. Биран је више пута за главног кмета у селу, а касније и за одборника. Новак је имао шест синова: Драга, Драгољуба, Петра, Миливоја, Павла и Милића. Павле и Милић су умрли као дјеца. Драго има сина Новицу, Петар има сина Андрију, а Драгољуб синове: Душана који је капетан у војсци Југославије, Зорана, Горана, Стојана и Новака. Зоран има сина Милана.

Радоје је био врло угледан грађанин. Омиљен и цијењен. Учесник је тринаестојулског устанка. Запажен као врло храбар борац постављен је за замјеника командира штитаричке чете. Погинуо је на Препрену 1942. године у борби са четницима. Радоје има три сина: Тодора, Тофила и Гојка. Тодор је завршио медицински факултет и докторирао на тему из области медицине. Припада плејади најугледнијих личности и из струке и политике на нову Црне Горе. Има сина Небојшу који је студент.

Радоје Баковић, командир чете, погинуо на Препрану 1942. године од четника

Тофил има два сина: Радоја и Светозара, а Светозар сина Славка.

Гојко је просвјетни радник-наставник. Изузтно је популаран и цијењен у својој струци и међу колегама, Као и међу грађанима и ученицима. Има сина Велибора (ђака).

У браству Баковића има и чувених ратника, високих официра и уважених научника.

Родослов: Велибор-Гојко-Радоје-Новица-Станиша-Драго-Лазо-Бако-Марко-(Ивановић) и даље према Дрекаловић има и Кучима.

Баковић и, као и сви Кучи, славе славу Светога Николу.

БЈЕЛИЋИ

Као и многи други Морачани, у Штитарицу се доселио и Радисав Бјелић из Осредака, из ДОње Мораче. Добио је земљу у Вечериновцу, па се тај простор и данас зове Вечериновац Бјелића. Радисав није дуго остао на добијеној земљи. Вратио се у Морачу одакле је и доселио, али земљу није отуђио, пре да је иста запуштена и прерасла у комуницу и испашу. Није нам познато кога је имао у породици и ко су његови потомци. Зна се да је славио Никољ дан. Извор који се налази непосредно поред помануте имовине зове се „Радисављев извор“.

ПЕЈОВИЋИ

У засеоку званом Тегови, који се налази у подножју Брда Катуничкога и Цкаре, живио је Јаков Пејовић. Он је доселио из Поља, а по сродству припада Пејовићима који живе у Пољима и Подбишћу. У Тегове се населио крајем друге половине XIX вијека. Ово мјесто је одабрао као погодно за узгој сточарства, јер има испуст и везано је са комуном-планинском испашом.

Јаков је имао једног сина: Уроша, а Урош синове: Ђорђија и Радоја. Ђорђије има једног сина и живи у Подгорици, а Радоје живи у Сарајеву. Тегове су напустили негдје 1960. године, када су напустили и Штитарицу.

Славили су Ђурђев дан.

ТАПУШКОВИЋИ

У Штитарици је живјела само једна породица Тапушковића. Вукашин (Кујо) Тапушковић, поријеклом од веома угледног браства Тапушковића из Роваца деселио се у Штитарицу након прогоран Турака и оженио ћерком Милије Стеванова Милошевића, званом Зека. Имао је сина Станка који је, као четник ликвидан у Марибору 1945. године. Имовина коју су посједовали у Крушевљу и Пољама, путем наследства, затим купопродаје, постала је власништво других браственика.

Тапушковић и су славили Лучин дан.

НОВАКОВИЋИ

Породица Новаковића у Штитарице се доселила 1919. године. Наиме, Богдан Бећов Новаковић, из Требаљева оженио се из Штитарице и остао да живи на тазбинско имање. Поријекло ове породице води из Требаљева, а Новаковић и од породице Јовановића, а њихов родоначелник је Новак Максимов из Роваца (Међуријечја), који се преселио у Горње Липово негде после Граховске битке око 1858. године, када је Липово припало Црној Гори. Из Липова се једна породица преселила у Требаљево када је Колашин ослобђен од Турана 1878. године.

Из овог братства било је истакнутих јунака и ратника познатих из боја на Морачи 1877. године, боја на Вучјем, Долу, Пољима, Стожеру и другим. Богданов прадак Никола за војничку храброст и јунаштво, поред бројних других одликовања носилац је и Даниловог крста.

Богдан је погинуо у НОБ-у (стријељан је од Италијана) на Цетињу 1943. године. Имао је три сина: Бошка, Блажа и Батрића. Блажо је био борац Друге пролетерске бригаде и погинуо на Горњем Милановцу 1944. године.

Није био жењен. Бошко није имао мушке дјеце. Батрић је био учесник НОБ-а и резервни војни старјешина. Има три сина: Новака, Богдана и Веселина. Новак је наставник. Има сина Петра.

Богдан Новаковић, стријељан од Италијана на Цетињу 1943. године

Богдан је имао и ћерку Станку која је погинула као борац IV Црногорске бригаде на Сутјесци 1943. године.

Родослов: Петар-Нова-Батрић -Богдан-Бечо-Новак (Новаковић)-Максим-Мигуд-Јован-Павић -Ненеза.

Новаковић и славе Лучин Дан.

РУДИЋИ

У Штитарици је живјела и једна породица Рудића. Нијепознато одакле је доселила, ни када је доселила. Све

што се о овој породици зна јесте, да је Мигуж Рудић, био војник Штитаричке чете, и да је погинуо од Турака 1912. године на Мостинама (караули). Зна се да у Крушеву, код Бијелог Поља има Рудића, али се не зна да ли су то ови из Штитарице или неки други. Такође, се не зна када су одселили из Штитарице и у ком правцу. Породицу помињемо због Мигуда-борца Штитаричке чете.

ВУЛЕТИЋИ

У Штитарици живјела је и породица Вулетића. Своје домове имали су на локалитету данашњих Вулетића које је по овој породици и добило такав назив. Када је та породица доселила и одакле, и куда је и када оселила, или је изумрла, није познато. О постојању ове породице у Штитарици говори података ДОБРИЛОВИНСКОГ КАТАСТИГА, гдје се помиње ово презиме и каже да потиче из села Кулизића. Али гдје је то село било и како се данас зове остало је неразјашњено. Једино се може наслутити да се налазило на подручју Добриловинског катастига.¹

ОРОВИЋИ

У Штитарици, у засеоку Округлица живјела је и једна породица Оровића. Одакле води поријекло и одакле је и када доселила поуздано се не зна. Могло се претпоставити да води поријекло од Оровића из Лијеве Ријеке. Међутим, ова претпоставка није поуздана, јер Васојевићи славе Аранђелов дан, док штитарички Оровићи славе Лучин

¹ Др Божидар Шекуларец-Добриловински катастиг, страна 35.

дан, те се може рачунати да су ови поријеклом из Роваца. Оровић и су у Штитарицу „пали“ на крв, па су, због тога морали напустити Штитарицу, одселили су и настанили се у подножју Бјеласице, у Ракиту. Одселили су негдје 1911. или 1912. године. Зна се такоже да су из ове породице, у борби са Турцима погинули: Каро 1883. и Лазар 1886. године приликом Турског напада на Поља. Петнаестогодишњи Радојица 1916. године, напустио је породицу и одметнуо се у Комите, да би након комитовања 1920. године био осуђен од власти Краљевине Југославије на вјечиту робију, коју је робијао све до 1941. године. У току окупације Југославије, припадао је Италијанским карабинџијама, па је и због тога, од стране Партизанске власти био осуђен на дужу робију, коју је такође „поштено“ одужио. Радојица је умро у дубокој старости у 95-тој години живота.

СИМОНОВИЋИ

Послије ослобођења Штитарице, Симоновић и су доселили у Штитарицу из Мораче а населили се на Дрђеновицу - данашњи посјед Баковића. Радуле Симоновић био је војник Штитаричке чете, па је након капитулације Црне Горе од стране Аустријске војске интелиран у Надмеђер у Мађарску гдје је умро 1917. године. Одмах по ослобођењу оступници Швабе, ова породица је оселила из Штитарице и није познато гдје се настанила.

ВУЈИСИЋИ

Поријекло Вујисића води из Мораче, а лоза води од Богића Морачанина, односно Гојка Мрњачевића. Браство

је „старо“ преко четири стотине година. Није до сада познат ни један случај да је неко из овога браства промијенио презиме, а толико је разгранато да се Вујисићи међусобно узимају. Ово браство изњедрило је велики број знаменитих јунака и истакнутих војсковођа, официра, попова, професора, правника, инжињера и других струка. Познате личности из овог браства су: Милисав Мишнин ВУјисић, Црногорски главар и први командант Црногорске гарде, познат из многих бојева са Турцима као неустрашиви јунак и војсковођа, предводник Морачких јунака и ратника, па је као такав у многим пјесмама опјеван. Затим, Павле Вујисић, бригадир Црногорске војске и командант дивизије у Црногорској војсци, нарочито познат из чувене Мојковачке битке 1915/16. године, ослобођења Санџака и Метохије од Турака. Из овог браства познати су још: бројни ратници и официри из бојева са Турцима и Швабом, као: Мато Вујисић, командант артиљерије у Источном одреду Црногорске војске, затим официри: Јупо, Мијат, Синан Перков, Ново Радованов, Лакић Новов, Лука Пунишин, Шприо Перков, Ђућа Новов, Милош Бошков, Новак Пајов, Јагош Керов, Мијушко Вукадинов, Маријан Ђућин, Раде Мијушков. Затим храбри јунаци и барјактари: Бошко Петров, Радош Бошков, Милош Милетин, па перјаници: Милутин Перков, Радован Радосављевић, Максим Ђућин, Милош Новов. Међу најистакнутијим јунацима из овога браства био је Миливоје Ђуров Вујисић, који је, за показано јунаштво око Сјенице и Новог Пазара, у борби заједно са Карађорђевој војском у којима су учествовали и Морачани, добио лично од Карађорђа на поклон ДУГИ МАЧ. Па, Милован Филипов, који је такође, истом приликом дарован од Карађорђа. Међу барјацима које су носили браственици Вујисића су и два барјака додијељена лично од Карађорђа. И у току Другог свјетског рата било је врло храбрих ратника и високих официра, међу којима и Милош Бошков, пуковник војске Краљевине Југославије, који је као командант дивизије погинуо 1941. године, код Солуна и други.

Породица Вујисића у Штитарици је доселила 1886. године из Липова, на имовину коју је добила од Краља Николе, путем војничких дјелова након ослобођења Штитарице од Турака, и настанила се на посјед у Кођој Лазини. Папратинама, уз дјелове добијене на Пољанама, Кођацима, Бјеласици (Долови Љаљевића).

Павле Вујисић, бригадир командант 2. дивизије Црногорске војске. Носилац Караћореве звијезде, Бијелог орла и Златне Обилна Медаље.

Милош Б. Вујисић, пуковник војске Краљевине Југославије, командант дивизије, погинуо на Солуну 1941. године

Старјешина ове породице био је Радосав Божов, а имао је три сина: Милована (Пула), Радована и Мијата. Пуле је био врло угледан грађанин и прибран војник Црногорске војске. Учествовао је у многим бојевима и окршајима које су водили Морачани са Турцима, при ослобађању Колашина, Липова, Штитарице, Поља, а учествовао је и у борби на Шанцу Љаљевића и Подбишћу. У Штитарици је био врло угледан и уживао мјесто међу биранијим људима. Био је иницијатор изградње црк-

ве и школе у Штитарици. Имао је синове: Сава, Ива и Мила. Сава је био на раду у Америци. Дошао је као добровољац и учествовао у Другом свјетском рату. Није се предавао Шваби, одбјегао је у Комите и као комита погинуо 1918. године у Санцаку. Није оставио потомство.

Иво и Миле су били учесници у Турском, Балкаским и Првом свјетском рату. Миле је и рањен на Брегалници. Иво је оселио из Штитарице 1924. године у Слатину код Брадарева. Има три сина: Гојка, Светозара и Милана.

Велимир Вујсић, погинуо 1945. године на
Трнову у V Пролетерској црногорској бри-
гади

Гојко је поморац и официр (капетан I класе) из рата. Живи у Београду. Има сина Миодрага. И Миодраг има сина. Светозар има синове: Драгана и Зорана. Драган је грађевински техничар, а Зоран наставник. Милан има синове: Миленка и Новицу. Живе у Слатину.

Миле има четири сина: Велимира, Влајка, Владимира и Рада. Велимир је био борац V Црногорске бригаде. Погинуо је на Трнову код Сарајева 1945. године. Није оставио порода. Влајко је оселио из Штитарице у Љешницу код Бијелог Поља 1960. године. Има три сина: Благоја, Драгоја и Радоја. Благоје је професор (магистар) и ради у Бијелом Пољу. Има синове: Бориса и Бојана. Борис је студент, Драгоје није имао мушке дјеце. Радоје има два сина: Велимира и Ђорђија. Живи у Љешници. Владимир живи у Подгорици. Био је службеник финансијске струке. Има два сина: Зорана и Драгана. Оба сина су му техничари. Раде живи у Мојковцу. По струци је економиста, а бави се новинарством и књижевношћу, резервни је војни старјешина. Има два сина: Славка и Душка. Обојица су студенти грађевине.

Други син Радосављевић - Радован. одабран је из колашинске бригаде за Перјаника крања Николе, гдје је постао и официр Црногорске војске. Умро је на Цетињу 1904. године. Његов посјед био је на Папратинама. Имао је сина Станишу који је умро 1917. године од Шпањолке.

Мијат је остао да живи на Бистрици у Лупову - на очевини одакле се Радосав и преселио у Штитарицу. Погинуо је на Дрини 1915. године.

Имао је два сина: Милића и Мијајла. Милић је био учитељ и погинуо је 1941. године у Метохији од Шиптара. Има сина Петра који је стоматолог и живи у Марибору. Мијајло је био шумски инжињер. Није имао дјеце.

Вујисићи добро познају своју традицију и родословље од првог „кољена“ који води овим редом: Славко и Душко-Раде-Миле-Милован (Пуле)-Радосав-Божо-Радосав-Марко-Лакета-Вујиса-Добрија-Богић (Морачанин)-Јован-Иван-Јанко-Гојко МРЊАЧЕВИЋ.

Вујисићи славе славу Аранђелов дан.

ВУКОВИЋИ

(Фатићи)

Вуковићи су поријеклом Ровчани. Њихов родослов је од Вука Љешњанина, односно од књаза Боградана. Из Роваца су доселили у Липово 1859. године, а из Липова, породица Илије Мијаилова, након погибије старјешине породице доселила се у Штитарицу негдје око 1876. године (прије Берлинског конгреса) и настанила на имовину звану „Башова окутњица“. Илија Мијајлов био је велики јунак, као и брат му Васиљ. Учествовао је у свим бојевима које су водили прво Ровчани, а касније Липовци са Турцима. У једном од таквих бојева са Турцима погинуо је 1875. године на Сињавини.

Његова породица, није дуго остала у Липову да живи. Његова супруга - Новка преселила се у Штитарицу. Звала се Фата (отуда и Вуковићи који живе у Штитарици зову се - Фатићи). Новка је доселила у Штитарицу са синовима: Милинком, Милошем, Микоњом, Перишом и Петром. Фатини синови били су добри војници и ратници, па су остали запажени у свим ратовима са Турцима, у балканским и Првом свјетском рату. Њихова храброст им је донијела ЧЕТИРИ Обилића Медаље које су им додијелене Указом Краља Александра од 28. јуна 1926. године.

Од Фате је остало бројно мушко потомство што се ријетко гдје може наћи. Од њених четири сина остало је двадесет унука, а у следећа два-три „кољена“ вјероватно да има близу стотинак мушких потомака.

Милош је имао четири сина: Новака, Новицу, Јова и Вукадина. Новица, Јово и Вукадин, из Штитарице су оселили негдје око 1924. године, у Санџак (Јабучно), а Новак је остао да живи на очевини у Адемовом Лугу. Новак је био изузетно оштроуман и надарен човјек и храбар ратник. Био је једно вријеме у Америци. Учествовао је у бробама против Турака, у балканским ратовима

као и у Првом свјетском рату, у којем је показао изузетну храброст и оданост својој земљи. Његово име остало је запамћено у историји Црне Горе, као ратника који је извршио последњи војнички задатак - да запали складиште муниције Црногорске војске, да не падне Шваби у руке, које се налазило у Штитарици. Новак је тај задатак

Новак Вуковић, наредник - пионир Црногорске војске и РВИ (умро у стотој години живота)

војнички извршио и складиште муниције запалио у којем је и сам био теже рањен, да би за тај часни задатак био изведен пред суд Аустроугарске власти, након чега је одробијао у логорима: Албаније, Мађарске, Славоније. Новака је красила још једна одлика које се ријетко гдје могла видјети. Он је, и ако самоук, говорио четири свјетска језика - Енглески, Њемачки, Мађарски и Италијански. Језике је научио као радник у Америци и као робијаш у Аустријским логорима.

Новак је и у току Другог свјетског рата два пута излагао свој живот ризику за спас села да не буде спаљено од стране окупатора - у љето 1941. године, када је Италијанска експедиција, након тринаестојулског устанка, дошла да казни устанике, гдје је Штитарица била у плану да буде запаљена. Италијани су, том приликом запалили кућу Петра Бошковића (на улазу у село), након чега је Новак, захваљујући познавању Италијанског језика, успио да докаже да „бандита“ нема у Штитарици. Други Новаков ризик живота спас села био је 1943. године, када су кроз село наишле јединице Њемачке војске, када су похватале двадесетак склоњених Штитаричана и хтјели да их стријељају, а село да запале. Новак је и том приликом учинио више но што се може учинити - да би интервенцијом и себе довео да буде изведен на стријељање. Али, и том приликом његова храброст, присебност и оштроумност, уз познавање језика, спасио је и њега и село и двадесет других живота грађана Штитарице. Но умјесто захвалности за заслуге из четири рата Новак је 1950. године, био кажњен са ДВИЈЕ године административнопоправног рада од стране тадашње владајуће странке, због тога што није „схватио“ да треба формирати сељачке радне задруге.

Новак је имао четири сина: Војина, Вуксана, Миладина и Војислава. Војин је био активно лице војске Краљевине Југославије. Рат је провео у заробљеништву. Вуксан је погинуо у четницима 1944. године на Црном Врху, код Прибоја. Миладин је био у Војној академији у Загребу, гдје је 1947. године извршио самоубиство. Војислав живи у Београду као пензионер. Има два сина: Вуксана који је ваздухопловни мајор-пилоти Александра који такође ради у Београду.

Милинко је припадао угледнијим првацима села и налазио се у групи људи који су се борили за добробит села, за његов просперитет и просвећеност. Био је храбар ратник и учесник у свим ранијим ратовима. Имао је шест синова: Јована, Илију, Пунишу, Драгишу, Богића и Мијаила.

Јован је био угледан грађанин и храбар војник. Учесник је у сва четири прва рата, гдје је његова храброст не само запажена него и награђена. Одликован је са Обилића сребреном медаљом за храброст. У току Другог свјетског рата Јованова политичка определијељеност није била по вољи КПЈ, па се одмах нашао на списку оних које треба „уклонити“ да „не сметају“ развоју Пркрета. Био је 1941. године предсједник општине Пољске. Такав став политике КПЈ према Јовану учинио је, и засједи које су му постављане да буду ликвидиран, да се определијели на страни четника. Након његовог бјегства конфискована му је цјелокупна имовина и сточни фонд због којег је био оглашен кулаком. Јован је, касније био веома огорчен на поступак према њему, па није никоме праштао за кога је сазнао да је учествовао у разурању његове имовине, а поготову није могао заборавити невину смрт сина Молована који, је из куће одведен, убијен у Паљешку Гору, затрпан испод крље да се не би могао пронаћи.

Пошто је био у поодмаклим годинама није могао да издржи даље ратовање, а није хтио да се преда партизанским властима, јер је био проглашен за народног непријатеља, с тим му је била изречена и смртна пресуда, он је извршио самоубиство у својој кући крајем 1944. године. Власти нијесу дозволиле да буде сахрањен у сеоском гробљу, нити да му гроб буде обиљежен.

Јован је имао пет синова: Мираша, Милована, Вељка, Жарка и Јанка. Мираш је завршио трговачку академију. И он је био „обиљежен“ за ликвидацију од стране КПЈ (јер је син Јованов). Ухваћен је на „часну ријеч“ да му се неће ништа лоше догодити, и након те „часне ријечи“ одмах спроведен на стријељање. Када су га спроводници довели до мјеста у „Главни штаб“ гдје га је требало убити, он је био толико храбар, гледајући неизбјежној смрти у очи, и успио да једнога спроводника убије а да другога савлада, рани га и разоружа, и да побјега „из

¹ М. Миликић. Мојковац, стр. 78.

главнога Штаба", и да преплива мутну и валовиту Тару и да се придружи групи људи определијених за бјегство у четнике. У току читавог рата био је у командном кадру четничких формација. Оступио је са четничким јединицама за Босну да би у марту 1945. године био теже рањен на Мотајици и пренесен у загребачку болницу гдје су га партизанске јединице заробиле и, колико се зна, ликвидирале. Није био жењен.

Милован се налазио код куће не слутећи да ће његова глава платити што Јована нијесу могли ухватити, и не знајући да је и он на списку оних који „сметају” покрету. Одведен је од стране партизана и стријелан у Паљешку Гору. Милован је оставио сина Драгића, а Драгић има сина Дејана. Драгић је веома добар грађанин и радник, а син му Дејан студира филозофију у Никшићу.

Вељко није знао за сва збивања око његовог оца и браће. Налазио се у Планини код оваца. Успио је да побјегне да и он не буде ликвидираан, и тако се и он обрео у четнике, а овце је оставио на торунама у планини. Ухваћен је септембра 1944. године код Берана и стријелан. Није био ожењен.

Жарко живи у Штитарици, има три сина: Божидара, Раденка и Светомира. Сви тројица су завршили средњу школу, раде и припадају добрим радницима и грађанима. Раденко је ожењен и има три сина: Вељка, Николу и Немању.

Јанко има синове: Јовислава и Борислава. Јовислав има три сина, а Борислав једнога.

Илија је још као млад отишао у печалбу - у Америку и тамо остао до 1918. године када је, као добровољац, дошао на Солунски фронт гдје је учествовао као ратник. Имао је пет синова: Милорада, Љуба, Гојка Вукића и Ненада. Милорад живи у Сјерогошту. Има два сина: Драгана и Мрда. Драган је дипломирани економиста. Живи у Трстенику. Мрдо живи у Сјерогошту. Возач је и има два сина.

Гојко има четири сина: Божидара, Велизара, Велимира и Рајка. Велизар има сина Илију.

Вукић живи у Штитарици. Врло је угледан браственик и примјеран радник и домаћин. Посједује све особине својих предака. Има сина Вукомана. Илијини синови Љубо и Ненад умрли су као дјеца.

Пуниша је био веома разборит и пријатан човјек. Као браственик цијењен, а као војник изузетно храбар. У току Првог свјетског рата био је регрут у Црногорској војсци. За своју храброст одликован је Сребреном Обилића медаљом. Имао је седам синова: Душана, Љубомира, Блажа, Божа, Бошка, Томаша и Томислава. Душан је припадао четничким формацијама. Рањен је на Неретви и ранама подлегао 1943. године. Није био жењен. Љубо је био у Подофицирској војсци Краљевине Југославије. Године 1941. приступио је партизанским јединицама и исте године био рањен на Превини. Чим је сазнао да се и на њега сумњичаво гледа, зато што је Вуковић, прешао је на страну четника и припадао јединицама „јуришлија”. Љубо има три сина: Предрага, Миодрага и Бранислава. Предраг је студирао правни факултет. Миодраг је завршио Природноматематички факултет. Ради као професор у Мојковцу. Има синове: Српка и Душана.

Бранислав је завршио Вишу социјалну школу. Ради као службеник. Изузетно је цијењен и хваљен.

Блажо је припадао четничком покрету. Заробљен је од стране партизанских јединица на Мотајици марта 1945. године и ту му се сваки траг губи.

Божо има два сина: Бећира и Влада. Бећир је књижевник, ради и ствара у Подгорици. Припада најталентованијим пјесницима Црне Горе. Објавио је више збирки поезије. Има два сина: Огњена и Вука. Владо је по струци металац. Запослен је и ожењен. Бошко је пензионер. Живи у Никшићу. Нема мушке дјеце. Томаш је наставник. Ради у Мајданпеку. Има једног сина.

Томислав је завршио Економски факултет и докторирао на тему из области економије. Живио је и радио у Зеници гдје је обављао одговорне дужности у Зеничкој

жељезари. Објавио је више стручних и научних радова из области Економије. Ожењен је али нема мушке дјеце.

Драгиша је био добар радник и врстан занатлија-столар и зидар. Бавио се ловом. Погинуо је несрећним случајем од горе. Имао је пет синова: Батрића, Милића, Божидара, Радојицу и Радуна. Батрић, Милић и Божидар су млади умрли и нијесу оставил потомство. Радојица је радио у служби унутрашњих послова. Има два сина: Миљинка и Драгана. Миљинко је радник ресора унутрашњих послова. Има једнога сина. Драган је електротехничар. Ради у Подгорици.

Радун је завршио економски факултет. Повјеравани су му врло одговорни послови и задаци из области банкарства на нивоу Црне Горе. И као човјек и као стручњак припада људима о којима се може говорити само у суперлативу. Радун одржава очевину у Штитарици, на „Башовој окутњици“ гдје су његови и први пут „пропирили“ ватру када су доселили. Има сина Срђана. Живе и раде у Подгорици.

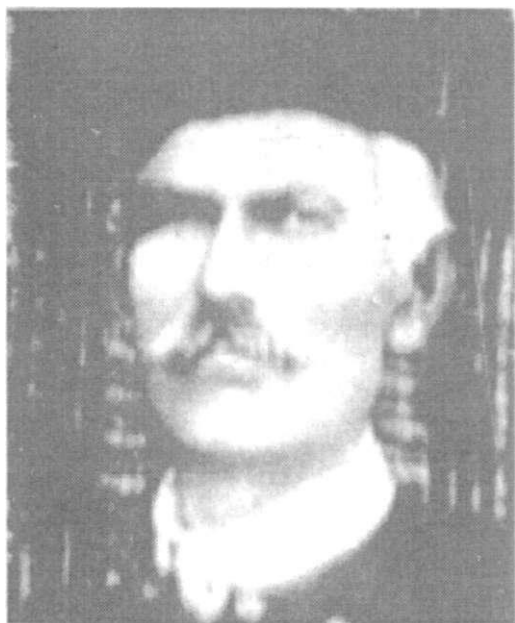
Богић је рањен 1941. године на Скадру у борби са Италијанима, да би након неколико дана ранама и подлегао на Цетињу. Оставио је три сина: Светозара, Стевана и Недјељка. Светозар је био ђак-гимназијалац. Припадао је четничком покрету. Заробљен је на Мотајици марта 1945. године од стране партизанских јединица и ту му се губи сваки траг. Стеван има три сина: Веселина, Блатка и Велизара. Веселин је завршио Правни факултет. Ради као начелник службе у Министарству за унутрашње послове Црне Горе. Има сина Владана. Влатко је завршио Војно-технички факултет у Загребу, активно је војно лице, има чин мајора. Велизар живи са родитељима.

Недјељко је завршио Правни факултет. Ради у Београду у ресору унутрашњих послова на врло одговорним дужностима на нивоу града Београда. Има сина Бориса. Борис је завршио Ваздухопловну школу резервних официра и пилот је. Живи у Београду.

Мијаило је био најмлађи син Милинков. Био је самоуки занатлија-столар. Имао је четири сина: Милисава, Милана, Ивана и Ђукана. Милисав је по струци економиста. Живи и ради у Зеници. Има једнога сина. Милан је средњошколац. Иван живи на очевини. Бави се занатством. Има сина Веска који ради у служби унутрашњих послова. Ђуро је погинуо несрећним случајем у гори.

Петар је живио врло сиромашно у Пољанама. Услови живота су га натјерали да тражи бољу окутњицу, па је оселио у Санцак 1924. године настанио се у Јабучину, са синовима: Мијатом и Спасојем, док синови му: Саво, Савић и Бајо, умрли су као младићи од Шпањолске грознице, 1917. године.

Периша је припадао најхрабријим ратницима из Штитарице и био врло угледан браственик. Као такав био је

Периша Вуковић, носилац Златне Обилића медаље

командир вода у Штитаричкој чети. За изузетну храброст и јунаштво показано у Турском, Балканским и Првом свјетском рату одликован је Златном Обилића медаљом. Након одсељења из Штитарице 1924. године у Вранешку долину, биран је за предсједника Павинопољске општине.

Периша је имао пет синова: Радивоја, Радоја, Радомира, Рада и Радомана. Радивоје је имао синове: Радосава и Слободана. Радомир је имао синове: Благоту и Вукоту. Раде је имао Милана и Мила, Радоје је имао четири сина: Милорада, Божа, Милоша и Васа.

Божо има пет синова: Веска, Влада, Зорана, Момчила и Милована.

Зоран је електротехничар. Има два сина: Милана и Ивана. Владо је техничар, Зоран је дипломирани правник, а Момчило је завршио факултет за физичку културу. Милован је завршио средњотехничку школу.

Милош (Мишо) је пиро-техничар и ради у Техничкој служби Телевизије Србије у Београду. Има сина Страхиљу. Он је студент.

Васо ради у Подгорици.

Сви потомци Перишини су угледни грађани и примјерни браственици и слиједе стопе својих предака.

Микоња је живио у Штитарици.² Након себе није оставио потомство по мушкој линији.

Пасови: Српко-Миодраг-Љубо-Пуниша-Милинко-Илија-Мијајло- и даље према коријену и кнезу Богдана.

Вуковић и славе Аранђелов дан.

ВЛАОВИЋИ

Влаовић и, према писаним изворима су из Херцеговине.

Њихов предак Обрад Селаковић дошао је преко Херцеговачког камењара, Жупе Никшичке и нашао умир у

² Радун Вуковић, родослов и сјећање, по казивању старих.

Горњу Морачу. Но, и одатле је, последије једног сукоба са Турцима и плаћања данка у крви, наставио ход по мукама и избјеглиштву. Уточиште и спас опстанка породице нашао је у Пиперима. Један од тих „бјегунаца“ од Турског зулима био је и дјечак Дуле од којег је настало широко браство Дуловићи које се, касније разгранало у бројна браства од којих је и браство Влаовића.

Браству Дуловића, славу је донио чувени Горњоморачки јунак и сердар Мијат Дуловић, чије јунаштво је везано за бројне подвиге и многе бојеве који су вођени са Турцима крајем XVIII и почетком XIX вијека на подручју колашинских села и планина, гдје је, нарочито запамћено организовање убиства Хасан-бега Мекића који је убијен на Пастирици 1877. године. Владика Петар Први је, за убиство Мекића, учињени подвиг и јунаштво, Мијату додијелио сердарство.

Овај огранак браства Дуловића - Влаовићи, били су врло немирни и непослушни према ондашњој Турској власти. Отказивали су послушност и за сваку неправилност одговарали осветом. Такав „инцидент“ забиљежен је и у вријеме док су Влаовићи живјели у Ободу код Мојковца. Тада је Милан, предак Штитарицких Влаовића, убио Авду-бока Каљића. То је био разлог да се Влаовићи одатле оселе, бојећи се освете, и поврате према морачким крајевима одакле су се и доселили у Прекотарје (Обода). По ослобођењу Колашина од Турака, Влаовићи се поново врате и населе у Требаљево. (Ријеч је о Влаовићима који живе у Штитарици). По ослобођењу Штитарице од Турака Влаовићи су се, поново доселили у Штитарицу и населили на подручја Горње Штитарице, на посједима: Суводола, Воденичишта, (Ристовина), Препрана, Брајковине, а имали су и посједе у Крчевинама, Кођацима и другим мјестима.

У Штитарицу има и других Влаовића и они нијесу близу на пасове са Дуловићким Влаовићима.

¹ Влаовић Ј. Петар и Л. Петар - по казивању њихових предака.

Стеван Павићев Влаовић доселио се из Мекића, тада турског подручја (преко Таре) 1887. године. Од Стевана су остала три сина: Недјељко, Божо и Крсто. Од Недјељка је остало пет синова: Миливоје, Милован, Милић, Милутин и Микајло. Миливоје је потпукоЕник ША. Има синове Вељка и Велишу. Вељко има: Зорана и Владана, Велиша сина Николу. Милован има синове: Игора и Недјељка, а Милић има Влатка и Веска. Милутин има сина Недјељка, а Микајло сина Стевана. Божо има сина Радована, а Радован сина Бора. Крсто има сина Рајка, а Рајко сина Света. За Стеваново потомство може се рећи да су добри домаћини и примјерни грађани. Стеванови синови су сви учесници НОП-а.

Браћа: *Недељко, Божо и Красно Влаовић*, учесници НОП-а, угледни пољопривредници

По Павићу пасови су: Влатко-Милић -Недјељко-Стеван-Павић и даље.

На Препрану је живио Ајдар. Он је још негдје почетком XX вијека одселио. Ристо Влаовић је живио на посједу (комуници) које се, по њему назива „Ристовина”, у

подножју Брежја. Ристовину је напустио и оселио се у Мајсторовину, у подножју Бјеласице, а посјед који је имао у Штитарици, приликом напуштања оставио је, са изреком: „Комун био, комун нека и остане“. Тако је и било.

Аврамови потомци су, углавном остали да живе у Штитарици: Лазар, Сава и Дмитар. Од Лазара су: Радош и Петар. Радош је био учесник НОБ-а и борац IV Црногорске пролетерске бригаде. По рату је био активно војно лице и војну каријеру завршио у чину потпуковника ЈНА. Има једнога сина. Петар је шумарски техничар. Има синове: Веселина и Лазара. Веселин живи и ради у Београду. Има сина Бојана. Лазар је студент грађевине.

Родослов по лози: Бојан-Веселин-Петар-Лазар-Васо-Радош-Аврам и даље према Дуловић има и Селаковић има.

Од Саве су остали синови: Мираш, Миро и Блажо. Мираш је учесник НОБ-а и борац IV Црногорске пролетерске бригаде и РВИ. Има синове: Рајка и Рада. Рајко има синове: Сашу, Марка и Милована. Мирко има сина Јована. Блажо је био борац VI Црногорске бригаде. Пензионисан је у чину капетана I класе. Има синове: Чедомира и Дарка. Чедомир је дипломирани грађевински инжењер и има сина, Дарко је професор математике.

Родослов по Сави је: Саша-Рајко-Мираш-Сава-Јован-Радош-Аврам и даље према коријену-Дуловић има и Селаковић има.

Дмитар, трећи син Васов, напустио је Штитарицу 1945. године и колонизиран у Војводину са пет синова од којих му је најстарији син Новица био борац IV Црногорске пролетерске бригаде и војну каријеру завршио у чину потпуковника ЈНА.

Од Влаовића који живе у Штитарици, најбројнији су потомци Иванови. Они су по сродству доста далеко од предходних браственика, вјероватно и близу десетак пасова.

Син Иванов-Милан убио је Авду-бока Каљића у Ободу и проузроковао бјегство из Обода да не би дошло до освете од стране Турака. По повратку из Мораче, са краћим биваковањем у Требаљеву, доселили су у Штитарицу.

Кад је ријеч о јунаштву у браству Влаовића, оно се не везује само за Милана. Његов син Симеун такође је био врло храбар војник и ратник црногорске војске. Био је учесник у Турском, балканским и Првом свјетском рату. Био је командир вода у штитаричкој чети. За своју храброст одликован је Златном Обилића медаљом. Симеун је имао три сина: Милоша, Јагоша и Јанка. Јанко је учесник

Јагош Влаовић, погинуо на Купресу 1942. године као командир вода у IV црногорској пролетерској бригади.

НОР-а. Има сина Миодрага. Миодраг је завршио факултет и живи у Словенији. Јагош је био врло храбар борац. Био је борац батаљона „Алекса Ђилас-Бећо“, затим командир вода у IV Црногорској пролетерској бригади. По-

гинуо је на Купресу 1942.годинеу борби са Усташама, гдје је показао изузетну храброст, јунаштво и неустрашивост. Јагош има два сина: Петра и Милана. Петар је учесник НОП-а и ратни војни инвалид. Као грађанин је примјеран и уважен. Петар има сина Јагоша.

И Машо, други син Миланов, био је ратник Црногорске војске, са свим особинама својих предака. Имао је три сина: Луку, Ивана и Шћепана. Шћепан је био борац батаљона „Алекса Ђилас-Бећо“. Ухапшен је од стране четника, а стријељан од Италијана 1943.године, на Цетињу. Лука је био врло добар комшија и грађанин, учињен и гостоприман. Учесник НОП-а. Имао је два сина: Момира и Тихомира. Момир је припадао најбољим радницима у КИД „В.Крушчић“ у Мојковцу гдје је радио. Као такав уживао је велику популарност међу радницима, па су му повјераване бројне функције у друштвено-политичким организацијама у Предузећу и Општини, а биран је и за члана ЦК СКЦГ и члана Вијећа Савеза синдиката Црне Горе. Момир има сина Милоњу. Тихомир је техничар. Живи и ради у Београду. Има једнога сина.

И Иван је био учесник НОП-а. Има три сина: Миодрага, Живојина и Драгана. Миодраг има сина Ивана. Живојин је шумар. Врло примјеран и уважен и у колективу гдје ради, и код грађана. Има сина Николу и Владана. Драган има синове: Мија и Илију.

Влаовићи не живе само у Штитарицу. Њих има у многим мјестима широм Југославије: у Пољима, Лепенцу, Мајсторовини, Војводини, Пријепољу, Вучитрну, Жарима, а има их и у околини Ниша и Неготина.

Обзиром на њихово кретање из разноразних разлога, нијесмо сигурни да ли су сви подаци о њиховом кретању поуздани, па смо се задовољили са овим што смо сазнали (и рекли) од појединаца из њиховог браства.

Родослов: Симеун-Петар (Шурко)-Јагош-Симеун-Милан-Иван-Павле-Јанко и даље према коријену, Дуловићи има и Селаковићи има.

Влаовићи славе славу Шћепан дан.

ВУКОВИЋИ (Раосављевић и)

Међу првим браственицима која су се доселила у Штитарицу у доба Турске власти су Вуковићи. Незна се тачно вријеме досељења, али се предпоставља да је то било негдје у првој половини XIX вијека, када је у Штитарици живио мали број породица и било довољно простора за насељавање.

Зна се, такође, да ово браство води поријекло са Чева и да је своје родно мјесто напустило негдје средином XVII вијека, када је то учинио њихов предак чувени кнез Доброје, који је прво доселио у село Лужницу код Спужа, гдје се није дуго задржао већ се одселио према сјеверу Црне Горе и обрео се у тада „сакривену“ Добриловину у кањону Таре (Доњи Колашин) и настанио на посједу који је касније уступио за изградњу манастира Добриловине.

Од Добројева сина Раосава воде поријекло не само Раосављевићи него и: Дедејићи, Кргушићи, Пејовићи, Смловићи и многи други као и Вуковићи. Наиме, Вуковићи су своје ново презиме определијелили по претку Вуку, Добројевом потомку и тако се презименом одвојили од Раосављевића.²

У Штитарицу је, као што рекосмо, доселио ВУКО (родоначелник Вуковића) и настанио се на Крушевљу гдје и данас живе његови потомци. Вуко је имао синове: Марка, Андрију и Ђока. Андрија је био кнез у Пољима и живио је преко 110 година. Из Штитарице је одселио у Поља 1886. године, одмах по ослобођењу Поља од Турка. У Поља је исте године преселио и Вуков син Ђоко, а из Поља се преселио у Лепенац 1912. године. У Штитарицу је остао само Марко који је био познат као велики јунак. Погинуо је од Турске засједе на Клисури, на Малом

¹ Р.Раосављевић -Морача, Ровца, Колашин, стр. 301.

² Ђорђије Вуковић -сјећања по причању предака

Препрану. Марко је имао три сина: Јована, Милована и Драгутина. Јован је, такође, погинуо од Турака приликом ослођења Поља 1886. године. Јуришао је на Турски ша-нац и упао међу Турке који су га убили и осјекли му главу. Он је први штитаричанин који је сахрањен у мјесту гдје је формирано горбље, а касније и изграђена црква у Штитарици.

Јован је имао синове: Радослава, Милисава, Марка и Маринка. Сви су били угледни браственици и храбри ратници. Радосав је био дуго година у Америци на раду. По повратку из Америке, заузимао је челно мјесто међу браственицима, у племену и селу. Његово име биће посеб-

Милић Вуковић, један од најугледнијих бра-
ственика

но запамћено и записано у аналима развоја школства у Црној Гори, јер је он први оснивач основне школе у Штитарици 1897. године и био њен први учитељ. Није оставио потомство по мушкој линији.

Миљисав је пошао у Америку са братом Радосавом, и није се вратио. Његова судбина није нам позната. Имао је сина Миљаша, који је трагично преминуо.

Маринко је, такође трагично преминуо, у сукобу са комшијем око потре и међаша. Имао је три сина: Радула, Радована и Јова. Радован и Јово су млади нестали и нијесу оставили наследнике по мушкој линији. Радуле је био храбар ратник. Припадао је одважнијим браственицима. Имао је три сина: Миљиха, Алексу и Мила. Миле је умро 1941. године. Алекса је био активно лице војске Краљевине Југославије. У току Другог свјетског рата припадао је четничком покрету, па је, као командир посадне чете у Бистрици погинуо у сукобу са Бистричком Герилом на Бистрим-Водама. Миљих је био врло угледан браственик. Има три сина: Светислава, Данила и Зорана. Светислав је факултетски образован и припада пјејаци југословенских новинара уредника. Данило је завршио филозофски факултет. Књижевник је и новинар. Има сина Велибора. Зоран је наставник. Има сина Небојшу.

Марко је био храбар ратник. Учесник је у Турском, балканским и Првом свјетском рату. За своју изузетну храброст, поред осталих, оличја, одликован је и сребрном Обилића медаљом. Имао је синове: Миљивоја, Миљоша, Миљутина, Манојла и Миљинка. Миљивоје је, такође учесник у Турском, Балканским, Првом и Другом свјетском рату. Миљивоје је носилац Албанске споменице и сребрне Обилића медаље. У Црногорској војсци био је наредник, у војсци Краљевине Југославије капетан, а у ЈНА добио је чин капетана I класе. Имао је синове: Лакића и Батрића. Лакић је погинуо у НОБ 1945. године на Трнову код Сарајева, као борац V црногорске пролетерске бригаде. Није био жењен. Батрић је дипломирани правник. Обављао је врло одговорне дужности у органи-

ма власти и самоуправним органима. Биран је за народног посланика. Голооточки је страдалник. Има сина Веселина. Живи у Подгорици.

Милош је такође учесник Турског, Балканског и Првог свјетског рата. Био је храбар војник, па је као такав припадао елитној јединици „КРИЛАША“ која је формирана у Пећи приликом ослобођења Метохије од

Миловоје Вуковић, капетан војске Краљевине Југославије, носилац Албанске споменице и сребрене Обилића медаље. Умро у 101-вој години.

Турака. Добитник је бројних одликовања. Имао је четири сина: Милорада, Милована, Мијаила и Миљана. Милорад је био предратни гимназијалац. Учесник је НОР-а и борац Друге далматинске бригаде. Добитник је више ратних и мирнодопских одликовања. Био је активно војно лице. Пензионисан је у чину мајора ЈНА. Има сина Миодрага. И Милован је учесник НОР-а. Био је борац VII Црногорске омладинске бригаде. Касније је радио у ресору унутрашњих послова. Има сина Милојицу. И Мијаило је радио у служби унутрашњих послова. Има два сина. Миљан живи на очевини и бави се сточарством.

Милутин је имао два сина: Светозара и Љубомира. Светозар је био учесник НОБ-а. Био је борац VI Црногорске бригаде, капетан је у резерви. Има синове: Љуба и Милутина. Љубомир се бави сточарством и један је од узорних сточара у Штитарици. Има седам синова: Мила, Милисава, Радосава, Велизара, Вељка, Драгослава и Душана.

Манојле је имао четири сина: Божидара, Будимира, Јована и Душана. Божидар има два сина: Жељка и Славка. Будимир је дипломирани економиста. Има сина Дејана. Јован је професор математике. Има једнога сина. Милинко је био учесник НОП-а и био врло активан позадински радник. Има синове: Марка и Павла. Обојица су правници. Живе и раду у Нишу.

Драгутин је имао синове: Милана и Јагоша. Милан је био неустрашиви ратник. Учествовао је у: Турском, Балканским и Првом свјетском рату. Умро је у заробљеништву у Надмеђеру у Мађарској 1917. године. Јагош је такође посједовао све особине својих предака. Био је врло храбар војник, што је доказао и у борби на Пљевљима 1941. године, био је борац Теренског батаљона и II Далматинске бригаде. Имао је синове: Миладина, Момира, Милана, Тихомира и Страхимира. Миладин је био резервни поручник ЈНА. За вријеме резолуције ИНФОРМБИРО-а пребјегао је у Албанију и тамо стријељан, јер је осумњичен да је био убачен од стране УДБ-е. Момир је

био возач. Радио је у Мостару. Милан је хемијски техничар. Ради у Београду. Тихомир (Љака) живи на очевини. Самоуки је занатлија-зидар. Има синове: Миладина, Страхимира, Југослава, Голуба и Нешка.

Милован Марков запамћен је као храбар ратник Црногорске војске. Посебно се истакао у борбама приликом ослобођења Поља и Подбишћа и других мјеста у Потарју 1886. године. Био је „водич“ Морачанима и Ровчанима када су нападали и уништили Шанац Љаљевића на који је јуришао и хватао се за ножеве са Турцима. Имао је три сина: Мира, Милију и Мијајла. Милованови синови били су узор слоге и братске љубави, не само у браству него у читавом племену. Миро је припадао ратницима који су имали част да носе црногорско оружје у свим ратовима које је водила црногорска војска са Турцима и Швабом, и припадао најхрабријим. Из Штитарице је преселио у Поља 1929. године. Имао је синове: Петра, Ђорђија и Ђура. Петар је умро као студент. Ђорђије је матурант. Службовао је у Савезним органима. Има синове: Александра и Влатка. Александар је дипломирани инжињер геологије, а Влатко професор Музичке академије. Ђуро је припадао четничкој организацији. Погинуо је као четник-герилац 1946. године у сукобу са ОЗНОМ.

Милија је био млад када се придружио групи рођака који су пошли у Америку, на зараду. Тамо је остао скоро двије деценије-све до 1924. године. Имао је синове: Бранка и Јанка. Јанко је имао три сина: Драгана, Бећа и Миша. Драган има два сина.

Бранко има шест синова: Радојицу, Милојицу, Милана, Милована, Рајка и Дарка. Радојица има синове: Милију и Зорана. Милојица има синове: Радована и Сашу. Милан има сина Андрију. Рајко је дишгомирани инжињер агрономије. Живи у Новом Саду. У Новом Саду живи и Милован, а Дарко у Подгорици. Бранкови синови су врло угледни радници и грађани.

Мијајло је био учесник свих ратова: Турскога, Балканских и Првог свјетског рата. Био је врло храбар

ратник, па је као такав био ордонас (писар) у штабу код ђенерала Радомира Вешовића. Био је узорни пољопривредник: сточар, пчелар и воћар. Није оставио наследника по мушкој линији.

Родослов Вуковића је: Андрија-Милан-Бранко-Милија-Милован-Јован-Марко-Вуко (Раосављевић) и даље према Доброју и Чеву.

Вуковић и славе Ђурђев дан.

ЈОКОВИЋИ

У Штитарици живи једна породица Јоковића. По ријеклом су ии Роваца. Од потомства кнеза Богдана Љешњанина. Презиме су добили по имену свога претка Јока. Као и остала бројна браства и породице из Роваца и Јокови потомци „излетјели“ су из „гнијезда“ Ровачкога. Тако се његов потомак населио у Штитарицу. Незна се тачно година, али се зна да је то било после Берлинског конгреса. Првим досељењем у Штитарицу нијесу дуго остали, селили су се некуд према Метохији, али се нијесу дуго задржали, поново су се вратили (незна се да ли и сви) и осјели у Штитарицу на простору Вулетића. Повратници су били: Новица са синовима: Машаном, Милованом, Милошем и Николом. Од Машана и Милвана није познато да ли је остало мушко потомство, но, и ако јесте, они су оселили, опет да се не зна гдје и да ли ко има.

Никола је припадао најхрабријим ратницима Црногорске војске. Учествовао је у Турском, Балканском и Првом свјетском рату. Умро је у Надмећеру, у Мађарској 1917. године од Шпањолске грознице. Имао је сина Миливоја. Миливоје је завршио пољопривредну школу и Економски факултет и припадао групи великих стручњака из области економије. Као таква покри-

вао је врло одговорне дужности у привредним предузећима у Црној Гори и Босни и Херцеговни. Миливоје нема мушке дјеце.

Милош је био, као му и брат Никола врло храбар војник. Имао је три сина. Арсенија, Зарију и Оташа. Арсеније је умро врло млад. Има сина Рада. Раде је по струци геометар и потпуковник ЈНА. Раде има синове: Жељка и Жарка. Обојица су интелектуалци. Супруга

Анђа Јоковић, стријељана од четника 1942. године у Колашину

Арсенијева - Анђа, била је борац батаљона „Алекса Ђилас-Бећо“. Пријавила се четницима 1942. године. Била је ухапшена и осуђена на смрт, те и стријељана на Брзи код Колашина 1942. године.

Зарија је био жандомеријски наредник. Припадао је четничком покрету и погинуо 1942. године. Имао је два сина: Драгана и Душана. Душан има сина Драгана који је завршио машински факултет и живи у Врбасу.

Оташ је умро у четничком затвору у Колашину након мучења од стран ечетника да призна дјело које није извршио. Оставио је сина Војина. Војин је занатлија. Има сина Предрага.

Родослов: Предраг-Војин-Оташ-Милош-Новица и даље према Јоку и коријену и Ровцима.

Јоковић и славе Лучин дан.

КРГОВИЋИ

Након напуштања Лијеске Каљића и Барица, преласка преко Таре, досељавања у Поља, послје краће задржавања у Пољима, браћа Крговићи су одлучили да се населе у Штитарицу, јер су оцијенији да им је Штитарица погоднија за живљење од Поља. У Штитарицу су доселили 1893. године и настанили се на мјесту званом Ливаде.

Доселио је Мирко Планојев и Фили и Јосо Радојеви. Они су живјели у кућној заједници, неподјељени. Воде поријекло из Куча, а презиме су добили по претку Кргу који је важио за угледнијег Кучког племеника. Кргови потомци су доселили у Потарје, тада звано Митрово село (данашњи Стевановац). Из Прошћња су се преселили у Вранешку долину у село Лијеску Каљића, а имали су посједе и у Барицама које су користили као катуне за биваковање са стоком.

Угледни и храбри ратници, чувени као домаћини и сточари, нијесу се допадали Турцима, па је често долазило до сукоба међу њима, нарочито око коришћења паш-

¹ По сјећању Рада Јоковића.

њака на подручју баричких испуста, гдје су Турски чобани, у сваком сукобу губили. Пошто су сукоби из дана у дан бивали све чешћи, па и опаснији по њихов опстанак, браћа Крговић и су одлучили да напусте Лијеску и Барице и да се преселе преко Таре на ослобођено подручје. У Поља су се доселили око 1887. године, и након 6-7 година у Пољима, одлучили су се, што рекосмо да, мијењају боравак.

Ђорђије, старији брат Мирков умор је у Пољима прије пресељења његове браће у Штитарицу. Био је храбар ратник и угледан домаћин. Као таквога су га, без обзира на сукобе, и Турци уважавали. Имао је сина Вида који је врлинама слиједио оца Ђорђија. Вид је, најприје као војник, а касније као наредник Црногорске војске, учествовао у Турском, Балканским и Првом свјетском рату. Истицао се као храбар ратник. Више пута је биран за кмета у селу, за одборника општине, у школском и црквеном одбору и увијек му је било мјесто међу најугледнијим првацима села. Вид је имао осам синова: Драгомира, Радомира, Александра, Ђорђија, Милава, Божине, Слободана и Милорада.

Драго је био даровит занатлија. Знао је више заната. Био је пушкар, столар, сајџија. Године 1844. приступио је четничким формацијама, и од тада му се губи сваки траг. Радомир је врло млад ступио у V Црногорску пролетерску биргаду. У рату је био храбар, па је као такав унапријеђен у чин официра и упућен у Војну академију у Совјетки савез. Након избијања резолуције ИНФОРМБИРОА остао је у Русију (не зна се да ли добровољно или под притиском). Завршио је Академију, добио чин мајора у Руској армији и био постављен за команданта пука. Након нормализовања односа Југославија-Русија, изразио је жељу да се врати у Југославију, да би, након краћег времена умро 1957. године, али се не зна под каквим околностима. Није оставио мушко потомство. Александар је приучени занатлија-столар и фотограф. Резервни је војни старјешина. Учесник је НОП-а од маја 1943. године.

Има сина Драгољуба који је завршио Металуршки факултет и ради у Министарству унутрашњих послова. Драгољуб има сина Филипа.

Ђорђе је добар пољопривредник и занатлија. Има синове: Рајка и Славка. Рајко и Славко су занатлије. Рајко има сина. Милан је фотограф и прави умјетник слике. Има сина Зорана који је хемијски техничар. И Зоран има сина. Слободан је, као и браћа му-занатлија и примјерни пољопривредни произвођач-сточар. Има сина Мирка. Милорад је доктор техничких наука. Припада групи свјетских „имена“ из области хемије и технологије.

Мирко Крговић носилац Златне Обилића ме-
даље

Као такав налази се у тиму свјетских експерата из овебласти. Баве се науком. Има сина Сашу који је доктор медицине. Божина је трагично нестао као ћак основне школе.

Мирко је био један од најугледнијих људи у Штитарици и један од најхрабријих ратника колашинске бригаде Црногорске војске. Учествовао је у бројним сукобима са Турцима и за њих био страх и трепет. Учествовао је у Турском, Балканским и Првом свјетском рату. За своје ратне заслуге одликован је са више медаља и одликовања међу којима и Златном Обилића медаљом. Имао је сина Божа. Божо је први грађанин из Штитарице који је завршио Технички факултет, Високу војну Академију и Ђенералштабску школу. Његова диплома о завршеној војној академији је исписана ЗЛАТНИМ словима, а потписао је лично Његово величанство Краљ Александар Карађорђевић. Капитулација Краљевине Југославије затекла га је на дужности Начелника управе Војнотехничког института-жељезаре у Зеници у чину мајора. Приликом формирања јединица у Пољској општини 1941. године, није се хтио прихватити командне дужности ни на једној страни, па је као такав осумњичен од стране КПЈ. Да би избјегао казну која му је већ била изречена (ликвидација), спас је потражио у четничким јединицама. Био је командант Мјеста у Колашину и на Жабљаку, а касније, када се није слагао са политиком и поступком најодговорнијих четничких вођа у Колашину, напустио је Црну Гору и прикључио се Штабу Драже Михаиловића којом приликом је добио чин потпуковника од Избјегличке краљевске владе из Лондона.

Но, и ако је припадао четничким формацијама и бивао на врло одговорним мјестима, није чинио све оно што је рат захтијевао. Није се светио. Многима је у току рата помагао, пружио им руку спаса, те му се име и данас помиње са великим уважавањем, поготову у Штитарици. Нестао је у ратном вихору II свјетског рата. Није био жењен.

Филип је био храбар ратник. Учесник је бројних сукоба са Турцима у Вранешу и на Тари. Учествовао је у Турском, Балканским и Првом свјетском рату и по храбрости био без такмаца. Одликован је бројним одли-

Божо Крговић, генералштабни мајор војске Краљевине Југославије и дипломирани инжењер хемије

ковањима. Имао је сина Радоја. Радоје је био учитељ и резервни капетан војске Краљевине Југославије. И на њега је уперен прст сумње од стране КПЈ, односно некога које знао и злоупотребити КШ, па се и он нашао у четничким редовима у којима је и нестао. Ниј имао мушке дјеце.

Јосо је, као му и браћа, био врло угледан браственик, човјек и ратник. Учествовао је у свим ратовима које је водила црногорска војска. У Штитарици је био међу најпопуларнијим грађанима. Био је иницијатор изградње цркве и школе, и члан одбора за изградњу ових објеката. Цркви је, као прилог поклонио Сребрени крст који се и данас налази у њој. Није оставио наследника по мушкој линији.

Родослов Крговића је: Филип-Дрпгол^ -Александар-Вид-Ђорђије-Планоје-Стеван-Иван и рлке прсма Кучима и лозима од које потичу.

Крговић и славе крсно име Дмитров дан.

КРШИКАПЕ

Негђе одмах по ослобођењу од Турака (1887. или 1888.године) у Штитарицу се доселио и Вук Кршикапа, родом из Ускока (Малинско).

Незна се тачно да ли се доселио из родних Ускока или се вратио из Војводине. Јер, по једној везији Вук је, због убиства, био оселио (затури траг) у Војводину, одакле се, послије краћег боравка, вратио у Црну Гору и населио у Лугеове-Крешу.

Вук је био храбар и неустрашив ратник. Имао је синове: Блажа и Бранка (Кара). Блажо је био један од најугледнијих штитаричана свога доба. Био је изузетно лијеп и поносан момак, добар као човјек и храбар као ратник. Као таквога га је лично краљ Никола одабрао и послао на школовање у Официрску школу која је основана на Цетињу 1903. године. По завршетку официрске школе Блажо је унапређен у чин потпоручника и распоређен за командира штитаричке чете. На челу „своје“ чете, Блажо је учествовао у бројним борбама, окршајима и сукобима са Турцима на Црногорско-Турској немирној граници на Тари.

Као командир штитаричке чете погинуо је у чину поручника на Скадру 1912. године. Након себе оставио је сина Батрића, који је врло достојно слиједио оца Блажа и био међу најуваженијим привредницима у срезу бјелопољском. Батрић има сина Вука који је завршио економски факултет.

Бранко има сина Љубомира, а Љубомир има синове: Ратка, Блажа и Предрага. Љубо сада живи у Пољима али још увијек одржава наслијеђени посјед у Штитарици.

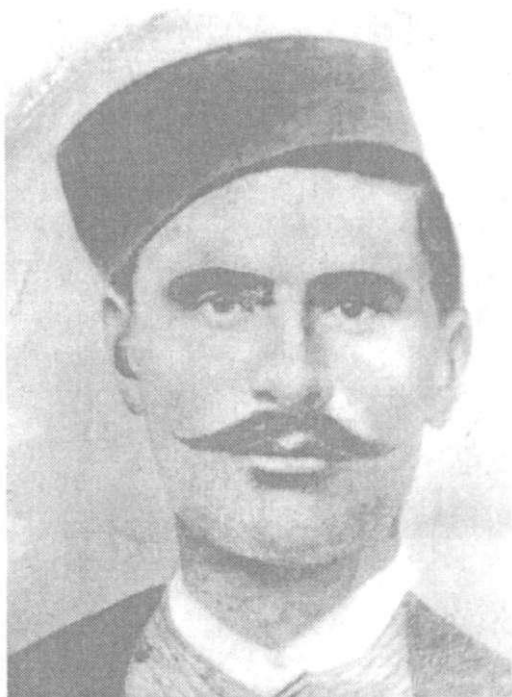
Пасови: Ратко-Љубо-Бранко-Вук и даљњ према Ускоцима.

Кршикапе славе Никољ дан.

РАОСАВЉЕВИЋИ

Ово браство доселило је са Чева. Колико се зна, њихов предак-кнез Доброје, негдје средином XVIII вијека, напустио је Чево и доселио у кањин Таре у Добриловину, гдје је формирао бројну породицу и био један од најугледнијих личности на просторима Таре и Планине. Доброје је имао сина Раосава (имао је још синова) који је, након очеве смрти изабран за кнеза у Потарју. Након осељења из Добриловине, јер су свој посјед уступили за изградњу манастира у Добриловини, и краћег задржавања на Сињавини, Раосављевићи су се доселили у Штитарица у то вријеме била под Турцима, а то је прва половина XIX вијека. Колико се зна у Штитарицу је доселио унук Раосављев-Милутин са сином Вукосавом. (Вјероватно да је имао још синова, али се потомци не сјећају, ако их је било како су се звали). Вукосав је имао синове: Раосава и Саву, Раосав Вука и Тома. (Од Вука се формирало браство Вуковића). Тома је имао сина Милутина, а Милутин је имао четири сина: Неша, Сима, Савича и Николу.

Раосављевић и су били познати као велики јунаци. То потврђује и податак да су три сина Милутинова: Симо, Нешо и Савић погинули у једном дану, у истом боју на Стожеру 1877. године. Да би трагедија била већа, најмла-

Милија Раосављевић, барјактар

ђи им брат Никола, сазнавши за погибију своје браће, у знак жалости за њима, извршио је самоубиство на Студенцима, јер се налазио код оваца.

Нешо је имао сина Милију који је наслиједио своје предке на посједу у Штитарици. Милија је посједовао највеће земљишне посједе. Нарочито у Сињавини, на Студенцима. Милија није био само добар домаћин него и велики јунак познат из свих црногорских ратова: Турско-

га, Балканских, Првог свјетског рата. Одликован је бројним високим црногорским одликовањима, а био је и барјактар штитаричке чете.

Милија је имао четири сина: Блажа, Уроша, Милоша и Душана.

Блажо је био државни чиновник и капетан I класе у краљевској војсци. Службовао је у Србији. У току рата био је предедијељен за четнички покрет. У њему је и нестао. Имао је два сина: Предрага и Аца. Предраг је љекар и има сина Блажа, а Ацо је инжењер рударства. И он има једног сина. Урош је имао сина Петра, а Петар има сина Срђана. Душан је био учесник НОБ-а. Погинуо је у Гојаковићима 1942. године од стране четника. Душан има сина Радомира, а Радомир синове: Милутина и Милоша. Милош Милин није оставио потомство.

Родослов Раосављевића је: Милутин-Радомир-Душан-Милија-Нешо-Милутин-Тома-Радосав-Вукосав-Милутин- и даље према Доброју и Чеву.

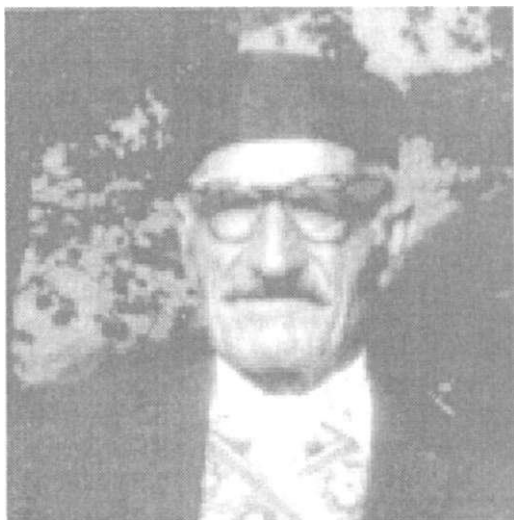
Раосављевић и славе Ђурђев дан.

РУБЕЖИЋИ

Ова породица је доселила у Штитарицу прије Берлинског конгреса. По поријеклу су Кучи. Као и многи други и Рубежићи су сељаци од мјеста до мјеста, а понајвише су живјели на подручју Никшића са презименом Јакичићи, а презиме Рубежићи (Рубежани) добили су по селу Рубежи гдје су се по досељењу из Куче населили.

Вучић Марков Рубежић у Штитарицу се доселио 1874. године, из Ускока и населио на звано мјесто Мосишта и Папратине. Вучић је имао три сина: Милинка, Василија и Антонија-Ађагу. Милинко је био врло угледан племеник и храбар ратник црногорске војске. Имао је два сина: Миливоја и Милована. Миливоје је био наредник

Црногорске војске. Учествовао је у Турском, балканским и Првом свјетском рату. Био је врло храбар ратник. Имао је синове: Милинка (Бождара), Здравка и Жарка. Божи-дар је учесник НОП-а. По струци је наставник. Био је

Милован Рубежић, носилац Обилића медаље

Голооточки страдалник. Има сина Мира. Миро је професор. Здравко има два сина: Мишка и Љубишу. Жарко је погинуо у саобраћајној несрећи. Има два сина. Милован је био један од најугледнијих грађана свога доба у Штитарици и најзорнији пољопривредник у селу. Учествовао је у Турском, Балканским и Првом свјетском рату и припадао најхрабријим ратницима. За ратне заслуге одликован је Сребреном Обилића медаљом. Имао је једнога сина-Радована који је погинуо несрећним случајем 1944. године. Василије је имао два сина: Пунишу и Драгишу. Драгиша је умро у Надмеђеру 1917. године, као црногорски војник. Од Василија није остало наследника по мушкој линији.

Антоније је имао: Божа, Милисава и Недјељка. Антонијеви синови - Божо и Милисав, одселили су из Штитарице 1925.године, а Недјељко 1933. године, и сви се настанили у Метохију.

Родослов од досељавања у Штитарицу је: Љубиша-Здравко-Миливоје-Милинко-Вучућ -Марко-Буљо и даље према коријену и Кучима.

Рубежић и славе Никољ дан.

СИМОВИЋИ

У Штитарици је живјела и једна породица Симовића. До њиховог доласка у овај крај прозивали су се Стожинићи. Њихова досељавање није познато. Али толико се зна да су, негдје половином прошлога (XIX) вијека, због сукоба са Турцима продали своју имовину коју су посједовали у Штитарици и преселили се у околину Колашина (на Брезу). Опет због сукоба са колашинским Турцима Симовићи се преселе у Морачу (Раичевине), а по ослобођењу Колашина поново се населе у Требаљево. Глава породице која се доселила у Требаљево звао се Симо. По досељавању у Требаљево Симо и његови потомци прозвали су се Симовићи. Из Требаљева Симо Симовић поново се доселио у Штитарицу. Ова породица у Штитарицу је важила за угледну, у којој је било истакнутих људи и уважених грађана. Били су велики домаћини и добри јунаци. Крсто Ага Ђокова био је командир штитаричке чете, а Симо Агов одликован је сребреном Обилића медаљом. Породица Симовића из Штитарице се преселила у Вранешку долину око 1924. године. На брежју и данас имају свој дио посједа, као „право" ради коришћења сеоских добара која припадају грађанима Штитарице.

Њихов родослов до Сима је: Иван-Зоран-Вукола-Шоле-Никола-Аго-Ђоко-Симо Симовић и даље према Крљи.

Симовић и славе Ђирилов дан.

СТОЖИНИЋИ

Није познато када су се Стожинићи доселили у Штитарицу и да ли су они предци, тј. род са Симовићима. Живјели су у засеоку Смрека, у подножју Брежја. И ова породица је оселила из Штитарице негдје око 1924. године и настанила се у околину Шаховића. Ова породица била је врло угледна. Изњедрила је неколико врло угледних људи и ратника, међу којима и једног генерала који је до тог чина дошао послје Другога свјетскога рата, кроз више и високе војне школе.

ЗИНДОВИЋИ

Након ослобођења Штитарице од Турака 1886. године, као и многе друге породице, у Штитарицу се доселила и породица - браћа Велимир-Веко и Мијо Зиндовић, из Крње Јеле. Ова породица потиче из браства које је уживало велики углед и поштовање међу Ускочким браствима и племенима, и по чојству и јунаштву.

Када се говори о Зиндовићима, довољно је поменути гласи-тога ускочкога јунака Ратка Зиндовића, који је био међу првим Ускочким јунацима и главосјечачама и у строју чете Ускока која је, заједно са Морачким и Ровачким јунацима пошла у сусрет Карађорђу тзв. Карађорђева парада, јуна 1809. године, и учествовала у борби и катастрофалном поразу Турске војске на Суводолу, код Сјенице 27. маја 1809. године, на чијем челу су били гласити морачки јунаци: војвода Мина Радовић и сердар Мијат Дуловић.

Породица Зиндовић, од досељења у Штитарицу, у свему наставља традицију својих славних предака и по чојству и по јунаштву и ужива завидан углед. Веко је био

врло угледан племеник. Одважан и доследан својих предака. Имао је сина Марка. Марко је био примјеран грађанин и узорни домаћин. Имао је три сина: Ратка, Рада и Радула. Ратко је доследан следбеник својих предака по свим карактеристикама, па и претка Ратка чије име и носи. Године 1943. ступио је у партизанске редове - у Девету црногорску бригаду, у којој је испољавао изузетну храброст и неустрашивост као борац, пушкомитраљезац и бомбаш, и као такав уважаван као један од најбољих бораца ове бригаде. Рат је завршио у чину потпоручника, а сада је резервни

Јован-Јоле Зиндовић, потпуковник КОС-а у ЈНА

капетан I класе. Након рата није се определијелио за активну службу у ЈНА, већ се вратио селу и пољопривреди гдје се о њему говори као узорном пољопривредном произвођачу и сточару. Има два сина: Велимира и Вучића. Велимир је машински техничар, а Вучић машински инжињер.

Раде је у својој седамнаестој години пошао, као добровољац у VII Омладинску бригаду. Погинуо је као бомбаш у јуришу на Њемачке бункере код Берана 1944. Радуле живи и ради на посједу наслијеђеном од оца. Добар је домаћин, комшија и грађанин.

Мијо је, као и брат му Вело, био врло угледан грађанин и браственик. Припадао је храбријим ратницима у црногорској војсци. Приликом досељења прво се настанио у Сјерогошту. Након његове смрти његов син Мијат, посјед у Сјерогоште је продао и преселио се у Штитарицу. Мијат (Мишур) је имао сина Јована (Јола). Јоле се врло млад определијелио за НОП. Одмах је, по доласку партизана из Босне 1943.године ступио у њихове јединице. Био је борац у јединицама КНОЈ-а. Из рата је изашао као официр што говори о њему као војнику ратнику и човјеку. Након рата определијелио се за активну војну службу у ЈНА. Војну каријеру завршио је у чину потпуковника КОС-а, а за своје ратне и поратне заслуге одликован је бројним одликовањима и признањима. Јован има сина Мијата, који је дипломирани економиста, Мијат има сина Зорана.

Родослов Зиндовића је: Зоран-Мијат-Јован-Мијат-Мијо-Јован-Ратко-Петар-и даље према крљи и Ускоцима. Зиндовић и славе Ђурђев дан.

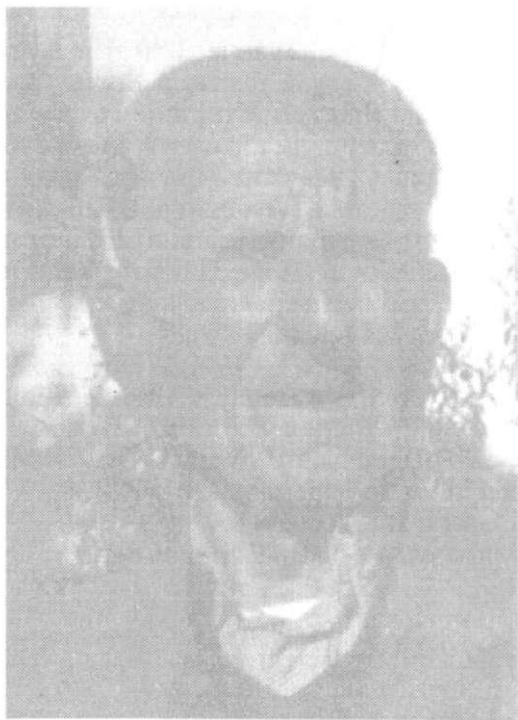
РАДОЈЕВИЋИ

Лоза Радојевића потиче из Херцеговине, од Попова Поља. По предању које се преноси није забиљежено име родоначелника, али се зна, да је, због освете сина, убиства једног турчина, напустио родни крај и смирај нашао у

Јасенову у Морачи. Но, како даље верзија говори, ова породица је, након не дугог задржавања (7-8 година) одселила се у правцу Србије и потражили боље мјесто за живљење и трајнији опстанак. Натоваре, они коње и упуте се према Србији. Први починак им је био на Врујцима. Ту им је, за вријеме одмора, једно дијете заспало под једну мећу и када су они одатле поново кренули, дијете је остало, да би му се они сјетили тек, када су били подалеко „загазили“ у турску територију и када није било повратка да дијете траже. То дијете, када је умало и видјело да нема никога од његових око њега, вратило се натраг, према манастиру којег је видјело и запамтило. Прихватили су га калуђери на његу и чување. Када је дијете одрасло вратили су га у Јасенову баш на посјед који су његови и напустили. Дијете се звало Шћепан. Шћепан је имао три сина: Симона, Радоја и Илију. Радоје Шћепанов био је врло угледан човјек. То се одразило и на његово потомство које се по њему и прозвало-Радојевићи. Челно мјесто у овом браству свакако припада чувеном морачком архимандриту Димитрији Радојевићу који се сврстава у ред најбољих морачких првака. Био је раме уз раме са Новицом Церовићем, Мином Радовићем, Пером Томовим, на свим договорима и у свим бојевима. Димитрије је био и главни организатор за убиство Смаил-аге Ченгића. У том крвавом сукобу на Мљетичку 1840.године, погинуо је и Димитријев брат Милован и брат му од стрица Петар. Чувени јунак из овог браства био је и Јуко Филипов и спада у ред најугледнијих морачана. Добру су познати још и Богић Вуксанов, барјактар, а његов син Вучина био је официр. Заједничка карактеристика свих њих била је разборитост и паметарство, а нијесу били оскудни ни са јунаштвом.

Но, економски разлози Радојевиће су раселили из Јасенове, па су потражили, као и њихови преци „срећнију“ земљу, тако да су се расули, не само по Црној Гори већ и по Србији, тако да су се једни обрели у Ускоке од којих воде поријекло Радојевићи који су се у Штитарицу доселили.

Радојевић и су се, одмах по доласку у Шаранце гласнули јунаштом. Сава Радојевић, предак Божа-штитаричанина, био је један од храбријих ратника са подручја Шаранаца и Потарја. Да је тако, потврђује и сазнање, да је игуман манастира Добриловине-Михаило Дожић, који је руководио устанком у средњем Потарју 1875.године, када је формирао прве чете устаника (које се тада називају и Усташама), за официра Прве чете поставио Саву Радојевића, који је, на челу своје чете, храбро погинуо на Стожеру јула 1877. године, у борби са башибозлуком Фејза Каљића и хоџе Гушмира.

Мидо Радојевић, потомак архимандрита Димитрија Радојевића, Морачкога првака и јунака

Одмах, након ослобођења Штитарице од Турака, Аго Боков Симовић, довео је, као младића, Божа Стеванова Радојевића (јер су и неки род) и „издјејствовао“ му „војнички дио“ у Штитарицу, на Препрану и оженио га. Божо је био врло радан и племенит, и врло брзо, и ако јединка, постао врло уважен и прибран међу другоплеменицима. Дакле, и њега су пратиле особине његових предака да буде јунак, разборит и мудар. Умро је као десетар црногорске војске 1915. године. Имао је синове: Милоша и Мида. Милош је умро 1918. године од „шпањолке“. Мидо је, као и његови преци, такође био врло мудар и разборит. Био је веома радан и добар домаћин. Био је и врло добар занатлија-столар. У току рата припадао је НОП. Радио је као позадинац у органима народне власти. Знао је да чува и себе и другога. Мидо има три сина: Саву, Стевана и Божа. Сава живи на очевини и има сина Драгана. Стеван је грађевински инжењер и припада најугледнијим интелектуалцима млађе генерације из Штитарице. Има сина Милана. Божо је доследан следбеник својих предака. Завршио је ВПШ-група математика-физика, а потом и факултет заштите на раду и добио звање дипломираног инжењера заштите. Божо је био врло популаран и као просвјетни радник, а и данас као инжењер. Божо има синове: Милоша и Радоша.

Податак када су њихови преци напустили Морачу и Јасенову, и када су се преселили у Ускоке (Шаранце) није им познат.

Родослов Радојевића: Милан-Стеван-Мидо-Божо-Стеван-Сава и даље према Радоју-Шћепану, Јасенови, Поповом Пољу и Херцеговини.

Радојевићи славе славу Ђирилов дан.

РИСТИЋИ

У току II свјетскога рата у Штитарици је живјела и једна породица Ристића. Она је избјегла из околине Пе-

ћи, јер је била прогната од стране Арнаута. У Штитарици су живјели од маја 1941. до 1946. године када се повратила у Метохију. Поријекло ове породице водило је из Гојаковића. Старјешина овога домаћинства пресељено се у Метохију 1934. године, путем купопродаје наслиједио одређени посјед. Син Савин звани Велимир, ступио је у IV пролетерску Црногорску бригаду 1943. године као шеснаестогодишњи младић, да би из Армије био пензионисан у чину потпуковника. Други син Савин, Владимир, завршио је учитељску школу и службовао је на Космету. Међутим, Сава је имао сасвим другу судбину. Он је оступио са четничким јединицама, па је заробљен и ликвидан од стране партизанских јединица у Марибору 1945. године.

ШУКОВИЋИ

Шуковићи воде поријекло из Мијоске, Морача. Били су насељени на Космет, па су под притиском Арнаута избјегли 1941. године и настанили се у Штитарицу. Старјешина ове породице-Милисав, прикључио се партизанским јединицама и у борби на Превини рањен јануара 1942. године и као тешки рањеник ликвидан од стране четника у партизанској болници 1942. године.

Његова породица је оселила из Штитарице после ослобођења. Није познато гдје се настанила.

САРИЋИ

У Горњој Штитарици, на званом мјесту Јањића Врело, живјела је и једна породица Сарића. Поријекло поро-

дице је из Горње Мораче. Није познато када је доселила, али је досељеник звани Перута имао само жену Мару и ћерку Јелку. Нијесу имали мушкога потомства, па је ова имовина, путем купопродаје постала власништво другоплеменика. Такође нијесу познати ни сродници ове породице, те ни ближи подаци о идентитету исте.

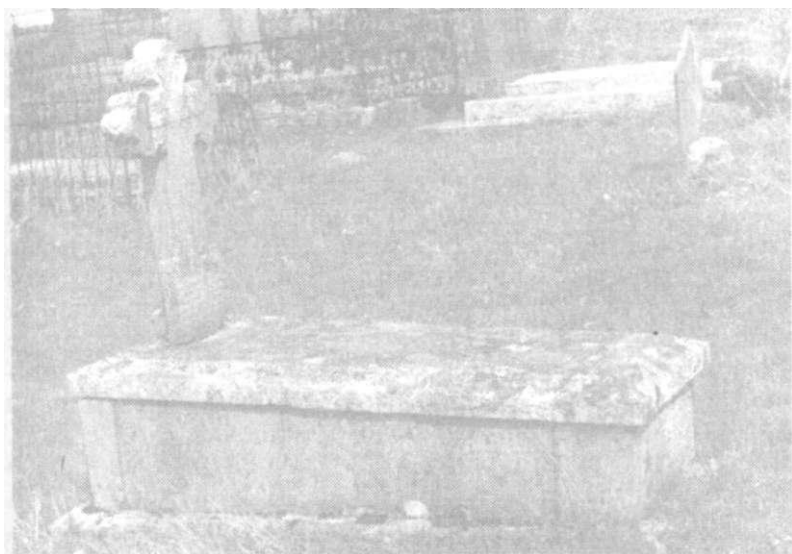
МИЛОШЕВИЋИ

Једно од угледнијих и по јунаштву истакнутијих Морачких племена је браство Милошевићи. У овом браству су веома цијењена и уважена имена чија карактеристика је равна, може се рећи и најодважнијим именима црногорских јунака тога времена.

Истакнути јунаци су Милинко и Милија Стеванов. Милинко је био официр и командир Осредске чете и прославио се у ратовима од 1876. до 1878. године. Своје оружје је прославио у бојевима на Вучјем Дољу, Дуги, Петном Брду, Опсади Никшића и другдје, а учествовао је и у бојевима са Турцима око Колашина и колашинских села међу којима и на Пољима (Штитарици). Официр Црногорске војске био је и његов син Милош. Најмлађи брат Милија (Стеванов) убраја се међу најхрабријим и најбољим морачким јунацима. Одмах послје ослобођења Колашина (1878), преселио се из Мијоске (Морача) у Требаљево, и све до ослобођења Штитарице (1886) био је страх и трепет за колашинске и потарске Турке. У том времену, као што је и на његовом споменику који се налази код цркве у Штитарици, записано, посјекао ОСАМНАЕСТ турских беогва, са каквим податком и ратним успјехом баш ни један Морачки јунак се не може похвалити. У том времену Милија је био управник (командир) црногорске карауле на Великом Препрану-тадашњој граници између Црне Горе и Турске,

да би у јесен 1885. године био тешко рањен у сукобу са Турцима, када је покушао да и деветнаесту Турску главу посијече.

По ослобођењу Ститарике Милија је, као и многи Морачки јунаци и ратници, добио „војнички дио“ који је, по налогу Краља Николе бирао. Он је узео и на њега се

Споменик Милије Стеванова Милошевића, најгласитијег Морачког јунака кји је посјекао ОСАМНАЕСТ непријатељских глава, подигнут 1909. године.

населио, простор измеђ у потока Пражића и Малог потока (Милића), од ријеке Штитарице, па све до Вечериновца. На тај посјед доселио се са четири своја сина: Мирком, Петком, Пером и Јованом. Мирко је био веома угледан и цијењен човјек и био прави наследник својих предака и по чојству и по јунаштву. Мирко није оставио потомство. Његов дио је била Селешница која је, путем купопродаје доспјела до породице Вуковића. Перо је по-

шао на зараду у Америку и од тада му се губи сваки траг. Није познато да ли је оставио наследнике. Петко је умро у Надмеђер као црногорски војник-заробљеник 1917. године. Оставио је сина Вука, а Вук синове: Стевана и Петка. Стеван има Ђорђија и Зорана. Стеван живи на дједовини, тј. очевини.

Најмлађи Милијин син - Јован, био је веома храбар ратник и уважен пламеник. Учествовао је у Турском, Блканским и I свјетском рату. Његово име налази међу најхрабријим ратницима из Штитарице и колашинске бригаде, па је као такав одликован и Обилића медаљом за храброст.

Од Јована су остала два сина: Милија и Милинко. Милија је завршио Учитељску школу и до II свјетскога рата службовао у Метохији одакле је 1941. године, прогнат од Арнаута. Као интелектуалац, 1941. године, није прихватио устаничку политику, па је био приморан да спас глави тражи на супротној страни. Ликвидиран је 1945. године у Марибору од стране партизанских јединица. Од Милије су остала два сина: Србољуб (дипломирани инжињер агрономије) и Милан (наставник схр. језика). Србољуб има сина Дарка, а Мило сина Ратка. Они и даље обдржавају наследбину.

Милинка је задесила иста судбина брата му Милије. Ни он се није определијелио за партизански покрет, па је 1944. године, у прољеће, погинуо у Лепенцу као четник. Од Милинка је остао син Милан (Драган) који је посмрче, а има сина Милана.

Поријекло и лоза Милошевића води из Братоножића, од трбуха чувенога Пеја Станојева племића кога Војводе, а припадају по крљи браствима: Машковић, Стевановић, Лазаревић, Станковић и др.

Породица Милошевића је бројна има их у многим мјестима Црне Горе и Србије.

Пасови су: Дарко-Србољуб-Милија-Јован-Милија-Стеван и даље према Пеју Станојеву.

Милошевић и славе Никољ дан.

МАЦГАЉИ

У Штитарици је живјела и једна породица Мацгаља. Колико се зна, ова породица је међу најстаријима породицама-староседиоцима. Последњи житељ ове породице звао се Јоксим Мацгаљ. Пошто није имао порода његову имовину наслиједили су Ракетићи, по основу усвоитељства.

РАКЕТИЋИ

У Штитарици живи једна породица Ракетића. Ова породица је поријеклом из Доброга Села и Дробњака. Колико се зна води поријекло од браства Владојевића, а презиме Ракетић и добили су по једној жени која се звала Ракета, која је одхранила неколико дјецe-сирочади која су касније, по њој и добила то презиме.

Први досељеник из овога браства био је Никола Ракетић. Њега је довела тетка која је била удата за некога Мацгаља (Јоксима) а то је било негдје уочи I свјетскога рата. Пошто Јоксим није имао порода Никола је остао и наслиједио теткино (Јоксимова) имање.

Никола је оставио два сина: Родољуба и Драгољуба. Родољуб је пољопривредни техничар и живи у Подгорици, а Драгољуб живи на очевој имовини у Штитарици.

Пасови: Борис-Родољуб-Никола-Симеун и даље према лози.

Ракетић и славе Никољ дан.

ЈОВАНОВИЋИ

У Штитарици је, кратко вријеме живјела и једна породица из браства Јовановића. Ова породица је доселила

(незнамо да ли и директно) из Бороња тј. Љешанске Нахије и настанила се на мјесту званом Зборно мјесто. Глава породице је био Бошко звани-Бошко (Буроња). Он је био веома добар мајстор-зидар и радио је и остале занатске-грађевинске послове (зидар, тесар, малтерција и сл.). На изласку из села према планини, на званом мјесту Врбљак имао је катунско мјесто и на њему изграђен савардак, па се и данас то мјесто зове Буроњско савардачиште, Бошка су сељани звани-не по презимену него по мјесту одакле је дошао-Буроња. Буроња-Јовановић, из Штитарице је преселио у Санџак, негдје у околини Бијелога Поља, гдје и данас живе његови наследници, а један Бошков унук-Милош је наставник математике који живи и ради у Мојковцу.

Својинско право и до данас су задржали у Штитарици, у Брежју.

ДЕДЕЈИЋИ

Дедејићи воде поријекло од кнеза Доброја, са Чева. Предање каже: да је кнез Доброје, са својих ОСАМ синова, негдје средином XVII вијека, напустио Чево, упутио се, са краћим задржавањем у Лужницу код Служа, преко Роваца, Колашина, низ долину Таре и настанио се у Добриловину, тада врло мирном кутку и погодном за трајнији опстанак и кућарење, мјесту које је касније одабрано за изградњу манастира у Добриловини.

Од свих Добријевих синова предање је запамтило само Раосава (претка Раосављевића) и Дедеју. Потомство кнеза Доброја бројно се намножило, тако да има велики број брестава која воде поријекло од њега: Раосављевићи, Дедејићи, Кргушићи, Пејовићи, Смеловићи, Вукадиновићи, Јелићи (у Сировцу), Микићи и Благојевићи (код Жабљака), Видојевићи (код Мојковца), Вељо-

вић и (у Подбишће), Ђорић и у околини Мојковца, Медојевић и у околини Мојковца, Вуковић и у Штитарици, Пољима и Лепенцу, Калпачине код Жабљака и др.

Дедејић и-Дедејино потомство, након напуштања питоме Добриловине, „просуло“ се на све стране, нарочито у долину Таре, на обронцима Сињавине, а многи су оселили низ „бијели“ свијет. Они који су остали вјерни својему дједи и претку, са мјестом боравка „кружили“ су око Таре, с десне и лијеве стране, узводно од Добриловине и на обронцима Сињавине.

Наиме, Дедејић и су, приликом напуштања Добриловине, када је њихов посјед уступљен, оселили се у Рамово Ждријело код Жабљака и ту осјели. Није познато колико времена су се ту задржали, али се зна, да су их лоши услови живота приморали да Ждријело напусте и да потраже друго мјесто које им гарантује боље услове живота. Из Рамова Ждријела доселили су се на Студенца изнад Штитарице, али се незна када је то било (које године). На Студенцима су имали огромне комплексе ливада и држали бројне буљке оваца, а стим били, врло често „мета“ Турцима из Поља и Подбишћа за напад и плијен стоке.

Са Студенаца Дедејић и су се „спустили“ у Штитарицу да живе. Потомство незна које године је то било, али се зна да су Турци у то вријеме господарили Штитарицом. У Штитарицу се доселио Јоко Саликана Савина. Јоко је имао три сина, и то: Ивана, Павла и Радоја. Иван је имао четири сина: и то: Илију, Добрицу, Вучину, (Турка) и Петронија. Добрица је умро млад. Петроније је имао синове: Мира и Драгана. Од њих није остало потомство. Вучина (Турко) је имао сина Блажа који је био врло угледан племеник и домаћин. Припадао је НОП и погинуо 1942. године у Брама Краљским у борби са четницима. Блажо је оставио сина Глигорија, а Глигорије има синове: Блажа, Жељка и Новицу.

’ Рајко Раосављевић. Морача, Ровца, Колашин, стр. 302.

Илија је био један од најугледнијих Савиних потомака. Имао је синове: Риста и Радоша. Радош је имао синове: Душана, Божидача и Машана. Душан има Миодрага, а Божидар има Илију, Мира и Машана. Ристо је имао два сина, и то: Милисав и Милована (Драгоја). Милисав је био врло угледан браственик. Има сина Јована, а Јован има синове: Бања и Драгана.

Драгоје је доследан следбеник својих предака. Веома је уважен и цијењен и као браственик и као грађанин. Посједује све карактеристике човјека о којему се мора говорити у суперлативу. Драгоје, и ако врло млад у току рата определијелио се за НОП и са пушком у руци ступио у НОБ, прво у посадну чету, затим у Народну Милицију гдје је уживао велико повјерење, па је као такав радио у команди милиције за срез колашински. Но, и као многе друге и њега је послужила „срећа“ да буде обиљежен као Информбироац и због тога одробија пуно казну на „Голом Отоку“. Након одуженог „дуга“ Драгоје се укључује у привреду, гдје, као радник убрзо стиче симпатије свих радника и сврстава се у ред најпопуларнијих радника у колективу гдје је радио. Драгоје има четири сина, и то: Ђорђија који је капетан Војске Југославије, Милорада, Слободана који је машински техничар и Рајка. Ђорђије има сина Данијела.

Драгојеви синови су врло угледни момци и добри браственици.

Иван Јоков, са својим синовима напустио је Штитарицу када су Поља ослобођена од Турака (1886) и преселио се у Поља.

Јоко је имао и брата Николу који је погинуо од Турака у Гојаковићима. Након његове смрти родио му се син-посмрче, којему су дали име Вуле. Пошто му је жена била од Крговића, Вула су звали по мајци-Кргуши Кргушић и, да би Вуле, када је одрастао и сам прихватио да се презива Кргушић. Из овог огранка Дедејића изродио се велики број најугледнијих људи, не само у браству Дедејића и Кргушића већ у читавој Пољској капетанији.

И од Павла Јокова остало је бројно потомство. Родослов по линији Ивановој је: Данијел-Ђорђе-Милован (Драгоје)-Ристо-Илија-Иван-Јоко-Савикан-Сава и даље према Дедеји, Доброју и Чеву.

Радоје Јоков имао је сина Милију, а Милија синове: Стевана и Војина. Стеван је био врло угледан бравственик, добар домаћин и врло гостопирман. Као ратник припадао је најбољим пушконошама његове генерације. Учествовао је у Турском, балканским и И свјетском рату. И ако у позним годинама (при крају осме деценије) није хтио да

Бошко Дедјић, ратни командант бригаде.
НАРОДНИ ХЕРОЈ

се покори четничком покрету. Оступио је са партизанским јединицама и био заробљен у Бистрици од стране четника у пролеће 1942. године гдје је и стријељан.

Стеван је имао пет синова, и то: Вукана-Лака, Вукајла, Бошка, Божа и Радоја. Лако је заробљен од стране четника заједно са оцем Стеваном те са њим и стријељан. Лако је имао два сина: Милију и Мијаила. Они су колонизирани у Војводину 1945. године. Вукајло је био врло угледан браственик. Припадао је НОП. Имао је два сина: Благоту и Здравка. Благота има синове: Бошко, Зоран и Владо. Здравко живи на очевини. Дobar је радник и домаћин.

О Бошку говорити значи препричавати дио историје из НОБ. Он је од првог дана устанка био у првим редовима бораца за слободу. Од пљевањске битке, његова пушка није хладила цијев. На дан формирања И Пролетерске бригаде ступио је у њене редове као борац и пушкомитраљезац, да би, већ 1944. године био командант бригаде у чину мајора. Какав је Бошко био ратник довољно је ако знамо да је проглашен за Народног хероја. Није био ожењен.

Божо је са свим квалитетима био раван старијем брату Бошку, стим што је Божо већ 1938. године постао члан КШ, а још 1941. године комесар чете. Погинуо је на Купресу 1942. године као један од најхрабријих бораца IV Пролетерске Црногорске бригаде. Ни он није био ожењен.

Радоје је, као и браћа му, припадао НОП. И ако је изгубио оца и три брата у НОБ-у, Радоје је остао доследан високом моралу и особинама својих предака. И ако је имао и те како прилику да повиси глас као заслужни грађанин, то никада није учинио. Доживљавао је свачију невољу као своју. Осуђивао је осветничко понашање. И сам је падао у искушења. У најтежим моментима по њега, када су му два брата била у пролетерима, он је морао да се преда четницима. Али на његову срећу и ако се налазио на списку „црвених" што је значило да га треба

„научити памети“, дошао је до Божа Крговића, једног од команданата из четничког Колашина, који је Радоја, након саслушања, без обзира на то гдје су његови, дао објаву да слободно иде кући и да се слободно креће, не што је Радоје и данас захвалан, и тај однос према њему не заборавља. Уз то, Радоје је рат схватао као зло које је погодило некога мање некога више, и никада није био осветнички расположен. Трудио се да се ратне сјекире што дубље закопају и да се по све забораве. Тако је васпитавао и своје синове-Радована и Милована који припадају најпопуларнијим младићима своје генерације.

Други син Милијин звани Војин, био је врло угледан грађанин и један од храбријих ратника. Био је учесник у Турском, балканским и I свјетском рату. Умро је у заробљеништву у Мађарској 1918. године. Имао је сина Благоја који је био финансијски чиновник. Благоје се није слагао са политиком КПЈ, јер је и она, са подозрењем на њега гледала. Опредијелио се за четнички покрет. Погинуо је у прољеће 1944. године у борби са партизанима у околини Прибоја. Но, без обзира на политичку припадност, као грађанин био је врло угледан и припадао најугледнијим браственицима.

Родослов Дедејића у Штитарици: Милован-Радоје-Стеван-Милија-Радоје-Јоко-Савикан-Сава и даље према прецима: Дедеји, Доброју и Чеву.

Дедејић и славе славу Ђурђев дан.

РАКОЧЕВИЋИ

Поузвано се зна да су Ракочевићи доселили у првој деценији XIX вијека, око 1809. године, у доба Карађорћа, и настанили се у Штитарицу. Први досељеник био је Мића Јоков Ракочевић, који је напустио село Раичевине у Д. Морачи и запутио се да се насели у подножју Сиња-

вине и ако је, у то вријеме овим крајевима владала Турска управа. Колико се зна, Мића је доселио са два сина и то са Видом и Николом и населио се у Горњу Штитарицу, гдје је тада оцијенио да му је најпогодније за ново кућарење.

Од Миће и синова му Вида и Николе изродило се бројно потомство са око, а можда и више од 500 мушкијег глава.

Никола је имао два сина и то: Мата и Сикана. Мато је имао Рада, Милована и Јока. Раде је имао Милутина, Марка и Павла. Милутин је имао Ратка и Радоја. Од Радоја није остао нико, а Ратко је имао Милоша и Уроша. Урош има Радивоја и Влатка, а Милош има седам синова и то: Радоја, Живојина, Миливоја, Радула, Радована, Јездимира и Рајка. Милош је са својом породицом оселио у Никшић негдје око 1960. године. Марко је имао Миљана и Миладина, а Миљан има Зорана, Марка и Вука. Миљан се оселио путем колонизације у Војводину 1946. године. Миладин је веома угледан и цијењен и браственик и грађанин. Учесник је НОР-а. У току рата обављао је низ врло одговорних дужности у IV Пролетерској Црногорској бригади и другим јединицама у којима је учествовао. Поред осталих био је и командант дивизиона у II Корпусу. За ратне заслуге одликован је са бројним високим војним одликовањима. Био је мајор ЈНА и Голооточки страдалник. Миладин има сина Милана који је инжињер геологије.

Милован је имао Мата и Николу. Никола има синове: Мијата и Милована. Никола је оселио из Штитарице 1964. године и настанио се у Бијело Поље.

Мато је био врло храбар ратник Црногорске војске. Учесник је у Турском, Балканским, I и II свјетском рату. За ратне заслуге одликован је бројним одликовањима међу којима и сребреном Обилића медаљом. Имао је ОСАМ синова и то: Новицу, Драгишу, Владимира, Ђорђија, Томислава, Пера, Крста и Војислава. Новица је био врло угледна личност и један од најугледнијих брастве-

ника не само у Штитарици. Завршио је правне науке. Предратни је члан КПЈ и организатор устанка 1941. године. У току рата био је на врло одговорним војним и политичким дужностима, а после рата на високим државним функцијама. Био је на дужности помоћника министра за Унутрашње послове у Влади Црне Горе. Почину је био потпуковник. Носилац је бројних ратних и поратних одликовања, као и Споменице 1941. године. Такође је и Голооточки страдалник. Нема мушких наследника.

Драгиша је учесник НОР-а и ратни официр. Нема мушке дјече. Владимир је, као ђак, погинуо 1944. године на Оброву као борац VII Омладинске ударне бригаде. Перо је пуковник војске Југославије и има сина Душана. Томислав је магистар машинских наука и има сина Предрага. Војислав је машински техничар и он има једнога сина. Мато је са породицом колонизиран у Војводину 1946. године.

Јоко Матов имао је синове: Вида, Саву и Душана (Дуку). Вид је био храбар црногорски ратник. Учествовао је као црногорски војник у Турском, Балканским и И свјетском рату. Погинуо је на Челебићу 1914. године. Имао је два сина, и то: Радоша и Ненада. Радош је стријељан од Италијана 1943. године у Колашину. Ненад је био најљепша људска и момачка фигура у браству. Веома одважан и поносит. Био је члан КТ и први секретар партијске ћелије у Штитарици. У току рата био је организатор устанка у срезу колашинскоме и командант Пољскога партизанскога батаљона. За вријеме четничке владавине био је руководиоца Гериле. Погинуо је 1943. године за вријеме V непријатељске офанзиве. За исказано јунаштво и изузетну храброст проглашен је <за Народног хероја.

Сава је био капетан I класе краљевске војске и први школовани официр црногорске војске из Штитарице. Официрску школу је завршио на Цетињу 1904. године. Имао је шесто синова: Милоша, Малина, Мида, Милора-

да, Љуба и Војислава. Мидо је био пуковник ваздухопловства у ЈНА. Сава се преселио из Штитарице у Врањеш-Павино Поље око 1924.године.

Сава Ракочевић, официр црногорске војске и носилац Златне Обилића медаље

Душан (Дука) је такође био веома храбар ратник. Своју храброст је показивао у свим црногорским ратовима. Погинуо је заједно са братом Видом на Челебићу 1914. године. Имао је три сина, и то: Бошка, Блашка и

Леку. Блажо је стријељан као партизан од Италијана 1943. године на Цетињу. Ни Бошко ни Блажо нијесу имали мушких наследника. Лека је био врло прибран и цијењен браственик. Учесник је НОР-а. Имао је пет синова, и то: Велимира, Радомира, Момира, Тихомира и Будимира. Велимир има Блажа и Душана. Радомир је дипломирани економиста и врло уважен интелектуалац. Повјераване су му бројне одговорне функције у Партији, Синдикату и органима власти Општине. Поред осталих обављао је дужност предсједника Општине Мојковац, генералног директора Комбината, радио је у Централном комитету СК Црне Горе, а биран је и за секретара Вијећа Савеза синдиката Црне Горе. Има сина Сашу који је дипломирао на правном факултету. Момир има сина Милана а Будимир синове: Љубишу и Бошка. Тихомир такође има сина. Мићин унук Сикан имао је сина Павла, а Павле сина Малишу. Малиша је имао пет синова и то: Груја, Ђура, Радула, Миња и Радоицу. Сви Малишић и су оселили из Штитарице око 1924/25. године и настанили се у околину Бијелог Поља и припадају најугледнијим породицама у атару бјелопољском.

Од Вида другог Мићина сина остао је широки траг. Имао је синове: Драгића, Вучету и Рака. Рако је имао Марка и Пера, а Перо чувени по бројним биткама са Турцима, међу којима и по битци на Тутићима 1875. године, када је успио да убије пет Турака а међу њима и чувенога Ибрахим-бега Асића, имао је четири сина, и то: Мирка, Живка, Милосава и Мираша. Милосав је био врло угледан племеник, али није оставио порода. Мираш је имао два сина, и то: Петра и Мијаила. Мијаило је оставио синове-Бранка и Божа, Бранко сина Предрага и Мираша, а Божо синове: Ђока, Видака и Јована.

Петар је био дипломирани правник, члан КПЈ и истакнути револуционер и организатор устанка 1941. године. Носилац је Партизанске споменице 1941. године и бројних других високих одликовања. Обављао је врло високе и одговорне функције и у току рата и по рату.

Поред осталих био је начелник ОЗНЕ за Црну Гору, Округни јавни тужилац и шеф кабинета маршала Тита. Имао је чин потпуковника ЈНА. Петар има четири сина, и то: Пера (дипломираног правника), Милана (дипломираног инж. архитектуре), Ивана (дипл. инж. електротехнике) и Душана. Сви његови синови имају мушке наследнике. Ми-раш је са својом породицом оселио из Штитарице око 1924. године и настанио се у Равну Ријеку код Бијелог Поља.

Живко је имао три сина, и то Максима, Мира и Мила. Максим је имао сина Радосава, а Радосав има два сина и са њима је оселио из Штитарице и живи у Подгорици. Миро је био један од угледнијих браственика. Учесник је НОР-а. У току рата обављао је врло одговорне дужности. Као капетан И класе радио је у Генералштабу ЈНА у одсјеку КОС-а. Носилац је више ратних и поратних одликовања, а и голооточки је страдалник. Има сина Живка који је високи интелектуалац и врло угледна личност. Доктор је правних наука. Миро је живио у Церову код Бијелог Поља. Миле има шест синова, и то: Милорада, Милована, Батрића, Михаила, Душана и Миливоја. Милорад је војно лице и има сина Мирослава. Милован је дипломирани економиста и има сина Ратомира и Драгана. Батрић је такође дипломирани економиста и има синове Зорана и Горана. Михаило има два сина и то: Бранка и Богића. Бранко је стоматолог-техничар и има сина Милоша. Богић је дипломирао књижевност, књижевник је и новинар и има сина. Миливоје је правник, а Душан електричар. Миливоје има сина Жељка и Марка.

Мирко је имао синове: Вида, Милића, Милуна и Милету. Видо је учесник НОР-а и погинуо је на Сутјесци 1943. године. Милић је био графички радник. Учесник је Тринаестојулскога устанка и Битке на Пљевљима. Погинуо је као борац И пролетерске бригаде у Босни. Милун је такође погинуо на Сутјесци 1943. године. Оставио је сина Ранка. Ранко је наставник и има сина Сашу. Милета има синове: Ракоча, Рељу и Радуна. Милета је оселио из Штитарице 1956. године и населио се у Мојковцу.

Марко Перов је имао четири сина, и то: Новака, Недјељка, Јанка и Секула. Новак, Недјељко и Јанко нијесу имали мушкога потомства. Секуле је био врло одважан браственик и веома цијењен грађанин. Имао је синове: Љубомира и Драгомира. Драгомир има синове: Веселина и Вељка. Вељко је стоматолог-техничар.

Од Вучета је остало најшире потомство по мушкој линији, и то од сина му Милутина-Муша, док од сина му Миладина лоза је прекинута. Наиме, Миладин је имао сина Риста и Крста, а Ристо Милоша и Јагоша. Јагош је био један од најугледнијих браственика и интелектуалаца, не само у браству него и читавом крају овога дијела Црне Горе. Био је дипломирани правник. Као студент на Београдском факултету постао је члан КПЈ. Био је организатор тринаестојулског устанка у Црној Гори, тј. у срезу колашинскоме и обављао врло одговорне дужности у покрету и партизанским јединицама. Доспио је у руке четничких власти и био окован у Колашинском затвору, да би под оковима доспио и у руке Њемачких јединица које су га, под оковима стријељале у Барама Краљским 1943.године. Са Јагошевим нестанком угашена је и лоза по овој линији од Миладина.

Милутин-Мушо имао је синове: Илију, Милију и Милинка. Милинка је имао Спасоја и Радоја. Радоје је носи-лац Партизанске споменице 1941. године и више ратних и мирнодобских одликовања. У току рата обављао је више, командних дужности, међу којима и дужност команданта батаљона у КНОЈ-у. По чину је п. пуковник ЈНА. Радоје има четири сина, и то: Светозара, Вукмана, Вукомана и Вука. Радоје се оселио из Штитарице негдје 1960-тих година и настанио у Бијело Поље.

Спасоје је био врло тих и омиљен грађанин. Имао је, четири сина, и то: Милорада, Миљка, Вељка и Николу. Милорад је учесник НОР-а и борац ВИ Црногорске бригаде. Инвалид је рата и голооточки страдалник. Има шест синова и то: Милована, Милана, Милића, Спасоја, Станоја и Радоја. Миљко има синове: Миладина, Мили-

воја и Мила. Вељко има четири сина: Небојшу, Сашу, Милинка и Миодрага. И Никола има једнога сина.

Илија Мушов имао је једнога сина званог Вучету. Вучета је био учесник тринаестојулскога устанка и борац

Радоје Ракочевић, ратни команданту ОЗНИ и
потпуковник ЈНА

на Сутјесци. Погинуо је на Сутјесци 1943.године. Имао је шест синова и то: Драгољуба, Милоицу, Благоја, Радомана, Станка и Мира. Драгољуб има четири сина и то: Драгомира, Драгана, Светислава и Зорана. Милоица има шест синова и то: Илију, Вучету, Вуколу, Вука, Вукомира и Чеда. Благоје има Душана и Миша, а Радоман Радмила, Раденка и Радоицу. Станко има два сина: Велизара и Веселина.

Милија Мушов је имао Јовицу, Новицу, Јова, Јована и Јокана. Јово је имао синове: Радојицу, Радисава и Радомира. Радомир је био члан КПЈ и организатор устанка у бјелопољском крају. У току рата био је на врло одговорним дужностима. Погинуо је 1944. године као командант Златарског батаљона. За своју изузетну храброст и јунаштво проглашен је за народног хероја. Има сина Вукмана. Јово је са својом породицом напустио Штитарицу око 1925. године и преселио се у Санцак. Јован је имао шест синова, и то: Манојла, Милојицу, Радомира, Радоша, Станка и Рада. И Јован је одселио из Штитарице око 1925. године и населио се у околини Бијелог Поља. Јовица је имао синове: Богића, Божидара, Станоја и Спасоја. И он је одселио из Штитарице када му и браћа Јово и Јован.

Новица је био врло уважен као браственик и грађанин. Био је учесник НОР-а и врло активан позадински радник у НОП-у. Имао је синове: Милисаву, Милију и Војислава. Милисав је учесник НОР-а и капетан авијатике ЈНА. Новица је са својом породицом колонизиран у Војводину 1946. године. Јокан је имао пет синова, и то: Благоту, Батрића, Радована, Драгића и Рајка. Благота има синове: Миливоја и Миодрага. Бајо има Сашу и Предрага, Радован Славка и Ранка, а Драгић Новицу и Ненада. Сви Милијини потомци напустили су дједовину и очевину на Пребрану и пошли „трбухом за крухом“.

Драгић Вида Мићина имао је синове: Ивана и Јакша. Јакшо је припадао најхрабријим црногорским ратницима његове генерације. Био је командир вода (Ракочевића) у Штитаричкој чети. За изузетну храброст одликован је златном Обилића медаљом. Имао је синове: Тому и Милана. Тома је такође био храбар ратник. Учествовао је у Турском, Балканским, I и II свјетском рату. Погинуо је од четника 1943. године у Градцу штитећи оступницу Герилцима који су били нападнути од четничке војске.

¹ Т. Ракочевић - „Браство Ракочевића“, стр. 84.

Имао је синове: Вука, Крста, Мирка и Јована. Вук је био активно лице војске Југославије. Учесник је тринаесто-јулског устанка. Погинуо је као командир вода у IV

Вук Т. Ракочевић, ком. вода у IV Црногорској пролетерској бригади. Погинуо на Купресу 1942. године

пролетерској црногорској бригади 1942. године на Купресу. Крсто је такође учесник НОР-а. Био је борац и руководилац у IV Пролетерској црногорској бригади. Капетан је I класе ЈНА. Има сина Николу. Мирко је такође учесник НОР-а. Био је борац и партијски позадински радник. Имао је синове: Емила, Стева, Бора и Недјељка.

Јован има синове: Рада, Рајка и Гојка. Сви Томини синови су колонизирани у Војводину 1946. године, односно Миркови синови живе у Београду.

Милан Јакшов такође је био један од бираних брственика. Био је командир вода у штитаричкој чети и учесник у свим црногорским ратовима. Умро је у ропству у Надмеђеру 1917. године. Имао је синове: Шћепана, Баја, Ђока, Ђорђија и Драга. Шћепан је имао сина Бошка, а Бошко сина Милана који је лекар. Шћепан је колонизиран у Војводину 1946. године. Ђоко има три сина и то: Милића, Миладина и Михаила. Миладин је дипломирани економиста и врло угледан интелектуалац и грађанин. Има сина Ивана. Милић и Михаило немају синове.

Бајо и Ђорђије нијесу имали наследника по мушкој линији. Драго је напустио бабовину у Грацу 1927. године и преселио се у Равну Ријеку. Има четири сина и то: Милисава, Томислава, Дмитра и Милана.

Иван Драгићев је имао два сина и то: Луку и Спасоја (Паљоку). Од луке није остало потомство, а Паљока је имао Ракоча, Миливоја и Милоша. Од Ракоча и Миливоја нема наследника, а Милош је имао Милрада и Костадина. Паљока се, одмах по ослобођењу Поља преселио из Штитарице у Поља.

У Штитарици је живљела и једна породица Ракочевића која не води поријекло од Миће Јокова. Ова породица је доселила нешто касније, али се поуздано не зна када, али ипак за вријеме Турака. И та породица је доселила из Мораче а поријекло води од Пурише Станкова који се на мање браство (потрбушчиће) зову Дуњићи и по Дуњи жени Пуришиној. Саву Дуњин (Дуњић) имао је два сина, и то Шћепана и Богдана. Колико се зна Богдан је доселио у Штитарицу и населио се у Међупоточе, гдје данас живе Вуковићи. Имао је синове Нова и Мата. Богдан је био познат као храбар ратник, а храброшћу га је наслиједио и син му Мато који је учествовао у Турском, балканским и И свјетском рату, гдје је за изузетну храброст одликован сребреном Обилића медаљом. Мато је имао четири сина:

Вукашина, Вукалицу, Блаша и Илију. Ново није имао мушке дјеце. Дуњић и су оселили из Штитарице око 1924. године и населили се у Крушево код Бијелог Поља, тј. Ново у Равну Ријеку.

Спасоје Ракочевић-Паљока, учесник Вучедолске битке, носилац Даниловог крста и Обилна медаље

За Ракочевиће се може казати да припадају међу најбоља Морачка браства и племена. То потврђује податак који говори да је ово браство изњедрило велики број знаменитих црногорских јунака и племенских првака, који су се истицали у свим црногорским ратовима и касније, као и велики број високообразованих људи и научника. Ракочевић и воде поријекло од војводе Богића, тј. његово-

га сина Ракоча и старо је преко 400 година. Толико је разрођено да се међусобно и узимају. Такав примјер је забиљежен и у Штитарици. Браство је разгранато не само по срезу колашинскоме, већ скоро по цијелој Црној Гори и Санџаку, а има их и по Србији, Војводини и Космету.

Родослов им изгледа овако: Саша-Ранко-Милун-Мирко-Перо-Рако-Вид-Мића (Први досељеник у Штитарицу)-Јоко (По коме се на мање браство зову Јоковић и)-Војин-Дмитар-Илија-Дамњан-Раде-Ракоч-Богић (Морачанин)-Јован-Иван-Јанко-Гојко Мрњачевић.

Или, Милисав-Драго-Милан-Јакшо-Драгић-Вид-Мића-Јоко-Војин-Дмитар-Илија-Дамњан-Раде-Ракоч-Богић и даље према лози. Дуњићи иду другим трагом према крљи, и то овако: Блажо-Мато-Богдан-Саво-Пуриша-Станко-Лале-Милутин-Драгутин-Радоња-Раде-Ракоч-Богић (Морачанин) и даље према Гојку Мрњачевићу.

Сви Ракочевић и славе славу Аранђелов дан.

ТОМОВИЋИ

Негдје у другој половини деветнаестог вијека у Штитарицу су доселили Томовићи и населили се на Вилин Бријег (Вилобријег) у Горњу Штитарицу. Прије тога живјели су у Плани. Ово мјесто су одабрали из разлога што је скраја и што је повезано са сеоским комуном и планином, а и што је најближе планинским ливадама, јер су Томовићи били велики малдари и у буљуку имали по неколико стотина оваца.

Нијесу дуго остали на Вилобријег, јер је њихов буљук оваца брзо „запео“ за око пољанским турцима и стално су меркали прилику да их плијене, па су због покушаја пљачке оваца брзо дошли у сукоб са Турцима.

Наиме, познати Турчин из Поља, звани Ђуле који је био познат по пљачки и терору који је вршио над српским

живљем и њиховом имовином, организовао је похару и Томовићевога стада. Направио је засједу на Кођачким гредама, јер су буљук Томовића свакодневно изјављивао на пашу по кођачким ливадама, па је рачунао да му је одатле најлакше извршити плијен.

Међутим, Томовић и (било их је пет браћенаца) знали су да је њихов буљук оваца на мети Ђула и његове дружине, па су поред чобана који су чували овце, увијек по два-три браћенца, наоружани ишли за својим стадом.

Једнога дана, тек што ;увце изјавине на Кођачке, Ђуле је са дружином, искочио из засједе и закупио стадо да тјера. Међутим, један од браће Томовића га је видио, гађао га из пушке и убио. Дружину Ђулеву су растјерали, а ластва на врх које је Ђуле убијен и данас се зове Ђулева ластва.

То је био и последњи покушај плијена штитаричкога мала од стране пољанских турака.

Томовић и су из Штитарице преселили у Поља.

ТОМАШЕВИЋИ

Негдје послје Берлинскога конгреса, колико се зна око 1885. године, у Штитарици се доселила и једна породица Томашевића, али без старјешине домаћинства. Наиме, старјешина домаћинства звани Јоксим, погинуо је у једном сукобу Ускога, Дробљака и Шаранаца са Турцима у долини Таре, код Пренђана. Ова породица води поријекло из Камене Горе код Пљеваља. Из Камене Горе је морала напустити и селити се због једног озбиљнијег сукоба са Турцима и тако се доселила у мјесто Врела у Шаранце. Послје Јоксимове погибије, његова породица је ријешила да напусти и Шаранце и доселила се у Штитарицу. У Штитарицу су доселила три Јоксимова сина, и то: Милан, Ристо и Иван, са мајком и сестра-

ма. Штитаричани су их назвали Шаранцима по мјесту одакле су доселили, па је више био у употребу назив Шаранци него право презиме. Јоксимови синови су у Штитарицу одрасли, формирали своје породице, постали добри домаћини и угледни грађани. Посебно су се истичали својом бистрином и оштроумношћу, а уз то важили су и као неуморни радници и угледни домаћини и убрзо се сврстали међу најугледнијим домаћинима у селу, не само са пространим закосима, него и са бројним буљуцима оваца и крдима говеда, тако да су имали и своје најамнике-чобане и раднике на обрађивању посједа. Браћа Томашевић и били су учесници у Турском, Балканским и I свјетском рату, и запажени као веома храбри ратници. Ристо је био и командир вода у штитаричкој чети, а уз то за изузетну храброст био је одликован и сребреном Обилића медаљом. Иван је био наредник Црногорске војске.

Милан је имао три сина: Милована (Душана), Томаша и Јована (Јоту). Сва три сина је школовао, што је био јединствен примјер у то вријеме да један сељак школује три сина и да у једној кући буду три факултетске дипломе. Милован је завршио Медицински факултет и постао доктор медицине први у сјеверном дијелу тадашње Зетске бановине. Радио је као очни доктор у болници Данило I на Цетињу. Године 1945. - одмах послје оступања Њемаца из овог дијела земље, по потреби службе, пошао је на терену Санџака (Сјеница и Нови Пазар) ради сузбијања тифуса, да би тамо и сам подлегао болести. Умро је у 41. години живота. Није оставио наследника. Томаш је завршио ветеринарски факултет и постао марвени доктор први у тадашњој Зетској бановини, да би и докторирао ветеринарске науке и постао први доктор ветеринарских наука у Црној Гори и један од најугледнијих личности и стручњака из ове области. За своју врхунску стручност и допринос који је дао на плану развоја ветерине добитник је „ТРИНАЕСТОЈУЛСКЕ НАГРАДЕ" - највећег републичког признања.

Томаш је након себе оставио сина Милана (Мићу), који је такође докторирао на техничким наукама и доцент је на Машинском факултету у Београду.

Томаш Томашевић, први доктор ветеринарских наука у Црној Гори и добитник ТРИНАЕСТОЈУЛСКЕ награде

Јован је завршио правне науке и важио за једног од најспособнијих правника из предратне генерације. Након себе оставио је сина Душка, који је, као студент трагично изгубио живот, на тај начин што је скочио са моста на Ђорђевића Тари у Тару и на тај начин извршио самоубиство.

Рсито је умро у дубокој старости. Након себе оставио је два сина: Николу и Петра. Никола је завршио

учитељску школу и има сина Славка који је завршио Правни факултет, и Славко има сина Николу. Петар је трагично завршио живот. Оставио је након себе сина Веска који је студирао Поморство.

Иван, најмлађи син Јоксимов, био је врло угледан грађанин и добар домаћин. Био је храбар и као војник. Био је наредник у Црногорској војсци. Имао је два сина: Уроша и Радоша. Урош је завршио ђенералштабску школу и био капетан Краљевске војске, а уз то био је и дипломирани инжињер геологије и први геолог у сјеверном дијелу Зетске бановине. Урош након своје мртви није оставио мушко потомство.

Радош, млаћи син Иванов, био је један од најљепших мушких ликова не само у браству него у широј околини гдје је живио. Завршио је Правне науке. У току II свјетскога рата није се уклопио у Политику КПЈ, па се морао наћи у супротном табору - у четницима. Оступио је са четничким формацијама и од прољећа 1945. године губи му се сваки траг. Иван је такође и ако у поодмакlim годинама постао мета политике КПЈ. Нападнут је у априлу 1942. године у кући, кућа му је запаљена, а он тешко рањен да би тим ранама и подлегао.

Штитарички Томашевић и немају ближих сродника у ближој околини, осим у Вранешу, а има их неколико породица у Источној Србији. Кољена: Никола-Славко-Никола-Ристо-Јоксим и даље према крљи.

Томашевић и славе Никољ дан.

ЧОБЕЉИЋИ

Чобелић и су доселили из Бјелопавлића, од лозе Бијелога Павла. Као и многа друга племена услови живота и њих су покренули са рођенога огњишта, да потраже негдје „срећнију“ земљу, гдје ће се лакше стварати усло-

ви за живот. Но, како је у ранија времена сточарство било најпоузданији извор прихода, тражило се поднебље гдје се оно најлакше може гајити. Тај услов покренуо је и Марка Чобељића да се упути према планини, тамо гдје ће моћи и крдити овце, говеда, гдје ће имати пуне каце (мјешине) сира и скорупа, имати доста меса.

Након ослобођења Колашина од Турака, негдје око 1880.године, предак Чобељића доселио се прво на Дријенак, гдје се није дуго задржао, већ се прије ослобођења од Турака преселио у Штитарицу.

Марко је био неустрашив јунак, а ту особину су наслиједили и његови потомци. Запамћен је случај његовог јунаштва када је на двобоју успио да погуби чувенога Турчина бега Баука, и са тим подвигом прокрчио себи пут до признања, славе и неустрашивости.

За изузетну храброст Марка је Краљ Никола одликовао златном Обилића медаљом.

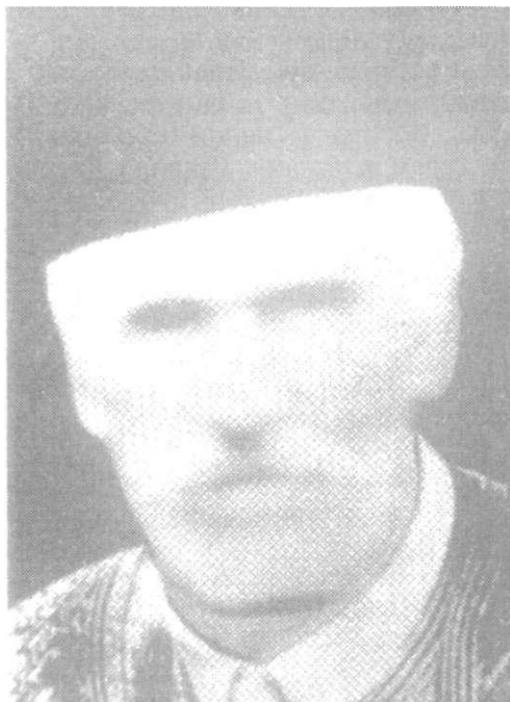
Марко је погинуо на Сињавини у једном сукобу са Турцима бранећи своје стадо од плијена. Мјесто гдје је погинуо и данас се зове Маркова главица (по легенди).

Марко је имао седам синова, и то; Гаврила, Перишу, Пера, Ђура, Милоша, Блажа и Станка. Сви су били одважни људи, изузетно храбри и велики јунаци. Та одлика красила је и све њихове потомке кроз све ратове.

Гаврило је имао сина Божа који је у својој генерацији био врло угледан грађанин. Био је учесник Турскога, Балканских и I свјетског рата, као и II свјетског рата. У II свјетскоме рату припадао је НОП. Биран је за председника Општинског НОО Поља, а био је и делегат на Оснивачкој скупштини ЗАВНО Црне Горе, на којој је изабран и за његовог члана - 15. и 16. новембра 1943.године. За совје заслуге у II свјетскоме рату Божо је добио бројна признања, међу којима и Орден заслуга за народ III реда, а имао је и сва одликовања која су припадала војницима-учесницима Турскога, Балканских и I свјетског рата.

¹ Станко Чобељић, Родослов и прибелешке.

Божо је имао пет синова, и то: Божидара, Милорада, Баја, Бошка и Милоша. Божидар је погинуо у НОБ-у 1944.године у борби са Њемцима код Ужица као борац ИВ Црногорске пролетерске бригаде. Није био жењен. Милорад живи у Штитарици. Има два сина: Радоја и

Буро Чобелић, носилац Златне Обилића ме-
даље, погинуо од Њемаца 1943. године на
Сињавини

Радоицу. Бајо живи у Санџаку. Има два сина: Богдана и Новицу. Бошко је електроинжињер (официр). Живи и ради у Босни. И он има два сина. Милош живи у Суботици, али нема мушке дјеце.

Периша је такође био храбар ратник и добар племеник. Учесник је свих ратова. Након себе није оставио потомство по мушкој линији.

Перо ни по чему није заостајао иза својих браћенаца. Слиједио је традицију Чобелића. У свим ратовима био је у првим борбеним редовима. Јунаштво је и њега красило. Након себе оставио је пет синова, и то: Петра, Перована, Радована, Радоша и Милоњу.

Петар је био врло примјеран грађанин. Радан, поштен и гостоприман. Имао је учешће у НОБ-у. Имао је посебни дар од Бога те је након себе оставио СЕДАМ синова и свих седам школовао: Гаврила, Батрића, Савића, Савељу, Саву, Сава и Станка.

Гаврило је војно лице у пензији. Живи у Крагујевцу. Нема мушке дјеце. Батрић је наставник и капетан у резерви. Живи у Мојковцу. Има три сина: Веселина, Предрага и Ненада. Веселин је завршио факултет, а Предраг и Ненад су официри војске Југославије. Савић је професор. Живи и ради у Бару. Веома је цијењен као просвјетни радник. Има два сина: Петра и Николу.

Савеља живи у Сјерогошту. Пензионисани је радник. Има три сина: Бранка, Радована и Велизара. Радован и Велизар су КВ радници и резервни официри војске Југославије.

Сава је по струци трговац. Живи и ради у Штитарици. Још није формирао породицу.

Саво је рударски техничар. Живи у Зеници. Има сина Милана. Седми Петров син је Станко. Завршио је економски факултет. Од завршетка факултета стално се налази на руководећим радним мјестима. Веома је угледан и цијењен и као радник и као стручњак и као човјек, па због тога му се и указује такво повјерење. Формирао је породицу.

Перован се у почетку II свјетскога рата определио за НОП. Од првога дана устанка припадао је партизанским јединицама. Од формирања IV Црногорске бригаде стално се налазио у њеним редовима, гдје је запажен као

изузетно храбар војник. Учествовао је у свим биткама које је водила IV бригада којој је припадао: на Ливну, Дувну, Купресу, Неретви, Сутјесци и бројним другим поприштима, и свуда показао изузетну храброст и неустрашивост. Због такве храбрости његово име је записано у многим сјећањима и мемоарима у којима се говори о IV-тој Црногорској пролетерској бригади, гдје се Перован описује ка „стари вук“. Носилац је Партизанске споменице 1941. године и више бројних одликовања, међу којима и Медаљу и Орден за храброст и Орден заслуга за народ III реда.

Рарош Чобелић, командир вода у IV Црногорској прол. бригади, погинуо на Сутјесци 1943. године.

Перован има сина Момира. Момир има два сина и то: Зорана и Драгана. Оба су завршила средњу школску спрему. Изузетно су добри момци и веома популарни у својој генерацији и средини гдје живе.

Радован је био активно лице у војсци Краљевине Југославије. Заробљен је од стране Њемаца приликом капитулације Краљевине Југославије и од тада му се губи сваки траг. Није био ожењен.

Радош је био веома популаран и угледан грађанин и племеник. Од првог дана устанка 1941. године припадао је НОП. Био је командир вода у IV Пролетерској Црногорској бригади, у којој је показао изузетну храброст и јунаштво у свим окршајима које је његова бригада водила у вријеме док је он био у њој. Погинуо је на Сутјесци 1943. године. Није оставио потомство.

Најмлађи Перов син Милоња је учесник НОБ-а од 1941. године. У току рата био је храбар борац и врстан старјешина. Има чин мајора. Живи у Нишу. Има два сина, и то: Милоја и Радоша. Милоје је високи официр и доктор медицинских наука и један од најугледнијих војних љекара на ВМА у Београду. Радош живи у Нишу. И он је интелектуалац.

Ђуро је припадао најхрабријим ратницима Колашинске бригаде у свим ратовима у којима је ова бригада учествовала. О његовој храбрости довољно је ако кажемо да га је Краљ Александар Указом од 28. IV. 1926. године одликовао Златном Обилића медаљом. Ђуро је своје јунаштво показао и 1944. године, када није хтио да се преда Њемачким војницима на Сињавини гдје је и погинуо.

Имао је четири сина и то: Милосава, Милована, Ђукана и Марка. Милован је погинуо као борац ИВ Пролетерске Црногорске бригаде у борби са Њемцима код Крајева. Милован није био жењен.

Милован-Мајо је учесник НОБ-а од 1941. године, и носилац Партизанске споменице. Био је борац и руководиоца у IV Црногорској пролетерској бригади и био један од најхрабријих ратника у тој бригади, а што је

потврдио на свим поприштима: Ливну, Дувну, Купресу, Неретви, Сутјесци, Београду, Сремском фронту и свугдје гдје је Бригада водила борбе. Више пута је рањаван и имао је на себе десетину рана. За своју изузетну храброст одликован је бројним медаљама и орденима међу којима и Орденом партизанске звијезде и Орденом за народ III реда. Имао је чин капетана I класе. Након себе оставио је два сина: Владана и Ненада. Оба сина су му завршила факултете и сада живе и раде у Подгорици, као врло угледни и цијењени стручњаци и грађани.

Ђукан је умро врло млад. Није након себе оставио породицу.

Марко је завршио учитељску школу. Живи као пензионер у родном селу. Има два сина и то: Вељка и Владимира. Обојица су средњошколци.

Милош је као и сви његови браственици био угледан племеник и храбри ратник. Учесник је Турскога, Балканских и II свјетског рата. Из Штитарице се оселио око 1924. године у Села код Бијелога Поља. Имао је сина Милана. Милан је био организатор устанка у Бјелополском крају. Носилац је партизанске споменице 1941. године. У току II свјетског рата као и након ослобођења био је на најодговорнијим дужностима у Среском комитету КПЈ за Бијело Поље, да би 1948. године од „своје“ КПЈ био оглашен припадником Резолуције ИНФОРМБИРОА и по том основу ликвидираан. Милан је након себе оставио два сина и то: Миливоја и Милоја. Обојица су веома популарни људи и уважени грађани у Бијелом Пољу гдје живе и раде.

Шести син Марков био је Блажо. Запамћен је као изузетно храбар војник у Штитаричкој чети. Своју храброст показао је 1914. године на Гласинцу гдје је и погинуо у борби са Аустроугарском војском. Био је учесник и Турскога рата и Балканских ратова. Након себе оставио је сина Јована. Јован је ликвидираан од стране Партизанских јединица 1944. године у подножју Гусара, јер је напустио бригаду у коју је био упућен, па је оглашен

дезертером. Јован је оставио сина Михаила (Мика) који је завршио грађевински факултет и припадао најстручнијим личностима те струке у Сарајеву, па се као такав налазио на врло одговорним руководећим положајима у Предузећима у земљи и иностранству. Мико има сина Дамира. Живи и ради у Сарајеву.

Најмлађи Марков син - Станко отишао је врло млад у Америку на зараду. У Америци је и умро не оставивши потомство.

За Чобелиће се може рећи да припадају, без изузетка, најхрабријим, најраднијим и најчазбенијим људима овога поднебља. И када је ријеч о јунаштву ту су сигурно без премца.

Чобелићи (као и сви Бјелопавлици који воде поријекло од Бијелог Павла) славе Петков дан.

Родослов: Драган-Момир-Перован-Перо-Марко и даље према Бијелом Пољу и Брдима.

ГОРЧИНОВИЋИ

Крсте и Раде Горчиновић, доселили су у Штитарицу из Требаљева, негдје одмах након ослобођења Штитарице од Турака. Колико се зна Горчиновићи воде поријекло из Роваца.

Крсто је имао сина Милику, а Раде синове: Јанка и Марка. Милика Крстов се није женио, те није ни потомство оставио, а Крстову имовину наслиједила је ћерка, тј. зат му Богдан Новаковић.

Радева породица се оселила из Штитарице после Првог свјетског рата и настанила се у околини Бијелог Поља.

Пошто ова породица у Штитарици боравила врло кратко вријеме, о њој не располажемо са поузданијим подацима и идентитетом.

ЈОШАНОВИЋИ

Бориша Јошановић се у Штитарицу доселио из Роваца 1879. године. Поријекло ове породице потиче од браства Јанковића са Лијешња, а потомци су кнеза Богдана Љешњанина. Јошановићи припадају угледнијим племенима Ровачким. У Штитарицу су остали до 1903. године јер су по досељавању у Штитарицу убрзо дошли у сукоб са Турцима и морали су напустити. Из Штитарице су оселили у Подујево, а из Подујева у Гњилане.

Бориша је имао: Влајка и Милосава. Од Милосава су остали: Љубо и Бајо.

Јошановић и славе Аранђелов дан.

По сродству су најближи Вуковић има, јер има је иста лоза.

ПОРИЈЕКЛО БРАСТВА У ШТИТАРИЦИ

Браства која сада живе у Штитарици воде поријекло од следећих племена, и то:

- из Мораче: Ракочевић и Вујисић и,
- из Роваца: Балтић и, Бошковић и, Јоковић и, Вуковић и, Јошановић и, Новаковић и, Тапушковић и,
- из Куча: Милошевић и, Крговић и, Баковић и, Рубежић и,
- са Чева: Дедејић и, Раосављевић и, Вуковић и,
- из Бјелопавлића: Чобелић и,
- из Ускока: Зиндовић и, Кршикапе, Ракетић и,
- из Шарана: Томашевић и,
- из Херцеговине: Влаовић и и Радојевић и.

Ваља напоменути да један број брастава, као: Милошевић и, Радојевић и, Влаовић и и др. задржавали су се одређено вријеме у Морачи, али нијесу заборавили на своје поријекло и лозу од које потичу.

Обзиром на различита поријекла браства у Штитарици славе и различите славе: Ђурђево дан, Лучин дан, Дмитров дан, Аранђелов дан, Никољ дан, Ђирилов дан, Шћепанов дан, Петков дан и др.

Као што је познато у Штитарици живи највећи број људи који славе славу Светога Архангела-Михаила, па је то и био разлог да се цркви у Штитарици да име Светога Архангела Михаила.

БРОЈ ПОРОДИЦА И ЧЛАНОВА ПОРОДИЦА КОЈЕ СУ ЖИВЈЕЛЕ У ШТИТАРИЦИ 1921, 1941 И 1992. ГОДИНЕ

Према подацима до којих смо дошли, у Штитарици је 1921. године било 26. брастава, са 110 породица и око 419 чланова. 1941. године било је 26 брастава, са 99 породица и 522 члана, а 1992. године било је двадесет једно браство, са 78 породица и 297 чланова. Ови подаци не би се могли узети као дефинитивни, јер се стање у броју становника и породица мијењао такоређи и из дана у дан. Штитарица је заправо доживјела двије велике сеобе и то око 1924. године, када је из Штитарице напустило око тридесетак породица и преселило се на подручја Вранешке долине и Санцака, и друга 1945/46. годину, када је знатан број породица одселио (путем колонизације) у Војводину. За ове податке ишло се такоређи „од куће, до куће“, по сјећањима, и они изгледају овако:

1921. године

Бошковић а 5/20, Балтић а 7/25, Баковић а 5/15, Вујисића 2/8, Вуковић а 11/49, Вуковић а 10/28, Влаовић а 7/24, Дедејић а 2/12, Зиндовић а 2/&, Горчиновић а 2/7, Бјелић а

1/3, Јоковића 2/6, Кршикапа 1/3, Крговића 3/8, Милошевића 2/11, Новаковића 1/4, Рубежића 6/19, Мацгаља 1/3, Радојевића 1/3, Ракетића 1/3, Раосављевића 2/5, Ракочевића 23/97, Симовића 3/17, Стожинића 2/8, Чобелића 7/19.

1941. године

Баковића 4/22, Балтића 6/28, Бошковића 2/14, Влаовића 11/47, Вуковића 10/52, Вуковића (Ф) 8/56, Вујисића 1/11, Дедејића 3/18, Зиндовића 2/13, Јоковића 3/7, Кршикапа 1/7, Крговића 2/15, Мацгаља 1/1, Милошевића 3/9, Новаковића 1/6, Радојевића 1/4, Ракетића 1/4, Ракочевића 24/130, Раосављевића 2/13, Рубежића 3/13, Сарића 1/1, Тапушковића 1/3, Томића 2/2, Чобелића 5/29, Стожинића 1/1.¹

1992. године

Бошковића 1/1, Балтића 2/9, Баковића 7/26, Вуковића (Ф) 12/55, Вуковића 12/43, Вујисића 3/8, Влаовића 5/24, Дедејића 3/7, Зиндовића 3/13, Јоковића 1/1, Крговића 3/11, Мацгаља 1/1, Милошевића 1/4, Новаковића 1/5, Радојевића 1/6, Ракетића 1/6, Ракочевића 13/51, Раосављевића 1/5, Рубежића 1/5, Томашевића 2/12, Чобелића 4/11.

Да напоменемо и то да око педесет породица имају своје посједе у Штитарици, да их редовно обрађују и да на њима (за врјеме годишњих одмора и викенда) бораве.

¹ М.Миликић -Мојковац. стр. 342

² По казивању грађана и сазнању аутора.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Архив Цетиње - министарство војно
- Б. Јовановић, Колашин, 1980.
- Б. Јовановић, Колашин у рату и револуцији, 1983.
- Б. Јовановић, Црна Гора у рату и соц.револуцији, Београд, 1960.
- Генерал Б. Јанковић, IV Црногорска пролетерска бригада, Београд, 1975.
- В. Раковић, Хроника Бистрице, 1963.
- В. И. И. Београд, К-1671 Ф 7/1
- Глас Црногорца, бр. 61. и 63/1914.
- Генерал Живковић, Свједочанства учесника, књига 25 - Београд.
- Генерал С. Јоксимовић, Плиме и осјеке, Иванград, 1971.
- Генерал С. Јоксимовић, У Герили, Титоград, 1963.
- Др Б. Шекуларац, Добриловински катастиг, 1988.
- Зборник II/9-документа 201.
- Зборник сјећања - IV Пролетерска црногорска бригада, Београд, 1969.
- IV Црногорска пролетерска бригада 1942-1952.
- И. И. Титоград, ОВРА-VIII-ИЖ 10/45 (Итал. обав. служба).
- И. И. Титоград, VI-3-12/41.
- И. И. Титоград, В. Минић, Комити Ф/468-бр 466.
- Историјски записи, Шкеровић, Перјаници, VI књига XX Титоград, 1963.
- Љ. Анђелић, Град на Тари, Титоград, 1960.

- М. Миликић, Мојковац, 1983.
- М. Лалић, Први снијег.
- М. Вучинић, „За своје потомке“, 1976.
- Др Н. Ракочевић, Колашин, 1980.
- Р. Раосављевић, Морача, Ровца, Колашин, 1990.
- Р. Вујисић, „Просвјетни рад“, Титоград, бр. 3 и 4/1987.
- С. Добричанин, Морача, 1984.
- Т. Ракочевић, Родослов браства Ракочевића, 1974.
- Х. Шабановић, Крајиште бега Исанбеговића, Сарајево, 1964.
- Црна Гора од 15. V. 1921. године, број 24.
- Р. Вујисић, „Огледало“, бр. 9.

Казивања и сјећања савременика и учесника догађаја

- Новак Вуковић, стогодишњак, учесник Турског, балканских и I свјетског рата.
- Миливоје Вуковић, стогодишњак, учесник Турског, балканских, I и II свјетског рата-капетан Црногорске војске.
- Милета Балтић, стогодишњак, учесник Турског, балканских и I свјетског рата.
- Никола Б. Ракочевић, стогодишњак, учесник Турског, балканских, I и II свјетског рата.
- Вид Крговић, осамдесетогодишњак, учесник Турског, балканских, I и II свјетског рата, наредник Црногорске војске.
- Милован Рубежић, учесник Турског, балканских, I и II свјетског рата.
- Мијајло Вуковић, учесник Турског, балканских и I свјетског рата - ордонанс генерала Вешовића.
- Вукашин Бошковић, учесник Турског, балканских и I и II свјетског рата.
- Мијаило Вуковић, седамдесетпетогодишњак, учесник II свјетског рата.

- Шћепан Ракочевић , осамдесетосмогодишњак, учесник I и II свјетског рата.
- Ђоко Ракочевић , деведесетогодишњак и учесник II свјетског рата.
- Бојана Вујисић , осамдесетпетогодишња старица и прва дјевојчица из Штитарице која је завршила основну школу.
- Ракочевић Никола, учесник НОР-а.
- Мирко Т. Ракочевић , учесник НОР-а и члан КПЈ из Рата.
- Миро Ракочевић , ратни официр и члан КПЈ из рата и голооточки страдалник.
- Новица М. Ракочевић , предратни правник и члан КПЈ, ратни комесар и герилац, поратни пом. министра у влади Црне Горе и голооточки страдалник.
- Божо Чобељић , вијечник ЗАВНО Црне Горе и први предсједник Народног одбора Поља.
- Петар Чобељић , осамдесетосмогодишњак и учесник НОР-а.
- Милорад Бакоч, првоборац и ратни официр и герилац.
- Јагош Вучинић , ратни официр и члан КПЈ.
- Душан Томовић , ратни официр и члан КПЈ.
- Мидо Радојевић , осамдесетпетогодишњак и учесник НОР-а.
- Радоје Дедејић , осамдесетогодишњак и учесник НОР-а.
- Петар Ј. Влаовић , учесник НОР-а и скојевац из рата.
- Јелица Милошевић -Влаовић , осамдесетогодишња старица и активиста у НОР-у.
- Стана-Мањица Баковић , осамдесетчетворогодишња старица.
- Сјећања аутора и др.

РАДЕ ВУЈИСИЋ рођен је 1929. године у Штитарици.

Поред послова из своје-финансијске струке, више од 30 година, бави се новинарством и био дописник и сарадник бројних листова и часописа: „Побједе“, „Комуниста“, „Првосвјетног рада“, „Сусрета“, „Гласника“, „Удруженога рада“, „Задругара“, „Монтенегро-туриста“, „Ослобођења“, „Феријалца“, „Омладинског покрета“ и више илустрованих листова; „Наде“, „Галаксије“, „Дом и породица“, „Наша жена“ и других. Био је дописник листа „Зорка“-Шабац, и главни и одговорни уредник листа „Подбишће“-Мојковац, као и стални дописник Радио Црне Горе. Био је сарадник часописа „Пољопривредни календар“ и „Одзиви“.

Као новинар интензивно се бавио сакупљањем народног стваралаштва: прича, анегдота, пословица, лирских народних пјесама, па је доста тога објавио у разним часописима и зборницима, а посебно у „Побједи“, у рибици „Црном Гором путем и беспућем“ часопису „Одзиви“ и другим.

Објавио је књигу народних лирских пјесама „Невен вене крај воде студене“, а спремио је за штампу још два издања из области народног стваралаштва.

За свој дугогодишњи рад добитник је више похвала, награда и друштвених признања.

Члан је Савеза новинара Југославије.

САДРЖАЈ

УВОДНА РИЈЕЧ	7
ШТИТАРИЦА - ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ, ГЕОГРАФСКИ ПОДАЦИ И ОПШТЕ УСЛОВИ У ЊОЈ	11
- Основне карактеристике	11
- Географски подаци	12
- Клима	15
- Ратарство	16
- Сточарство	19
- Воћарство	21
- Пчеларство	23
- Лов	24
- Домаћа радиност	25
- Имовинско-правни односи	27
- Рудоносно подручје	32
ШТИТАРИЦА У XIX ВИЈЕКУ	35
ШТИТАРИЦА ОД 1886. ДО 1918. ГОДИНЕ	47
- Комити	53
ШТИТАРИЦА ИЗМЕЂУ I и II СВЈЕТСКОГ РАТА	55
ШТИТАРИЦА У ДРУГОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ	60
- Капитулација Југославије и прве жртве	60
- Припреме за устанак	61
- Долазак крзнене експедиције	63
- Формирање првих партизанских јединица	63
- Ликвидација „неподобних“	64
- Рађање четничког покрета	66
- Деморализација и пораз партизанских јединица	67

- Успостављање четничке власти	69
- Штитаричка герила	72
- Четничко „љето”	75
- Капитулација Италије и успостављање партизанске власти у јесен 1943. године	80
- Посједњи четнички трзаји	86
ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ И ПАРТИЈЕ У ШТИТАРИЦИ	89
- Формирање прве партијске ћелије	90
- Формирање актива УСАОЈ-а	94
ПОГИНУЛИ ИЛИ УМРЛИ РАТНИЦИ ИЗ ШТИТАРИЦЕ	96
- У Турском, балканским и Првом свјетском рату	96
- У Другом свјетском рату	97
- у партизанима	98
- у четницима	100
НОСИОЦИ ОДЛИЧЈА, РАТНИ ОФИЦИРИ И РУКОВОДИОЦИ	102
- Носиоци Обилића медаље	102
- Народни хероји рођени у Штитарици	103
- Носиоци Партизанске Споменике 1941. године	103
- Ратни официри из Штитарице	104
- Ратни руководиоци НОБ-а из Штитарице	105
РАЗВОЈ ШКОЛСТВА	106
ИЗГРАДЊА ЦРКВЕ	115
- Побожност	118
ОБИЧАЈИ	121
- Славе - крсно име	121
- Женидба и удалба	122
- Гардероба и „знаци распознавања”	126
- Старатељ	127
- Испомоћ	129
МЕЂУЉУДСКИ ОДНОСИ	132
ИСЕЉАВАЊЕ И ПЕЧАЛБАРЕЊЕ	135
КУЛТУРНО-ЗАБАВНИ ЖИВОТ	137
- Надгорњавање и хвалисања	140

„МАЛА ИНДУСТРИЈА, У ШТИТАРИЦИ	143
- Воденице	143
- Ваљалице	144
- Пилане	145
- Кречане	146
ПОРАТНИ ПЕРИОД	149
- Радне акције	149
- Препород села	150
- Изградња пута кроз село	152
- Колективизација села (СРЗ)	153
- Резолиција Информбироа	154
- Штитарица и кадрови	156
- Слутње и вјеровања	159
- Пороци и деликти	162
- Убиства	162
- Самоубиства	163
- Разводи бракова	163
БРАСТВА И ПОРИЈЕКЛО	165
- Балтић и	167
- Бошковић и	171
- Баковић и	175
- Бјелић и	179
- Пејовић и	179
- Тапушковић и	180
- Новаковић и	180
- Рудић и	181
- Вулетић и	182
- Оровић и	182
- Симановић и	183
- Вујисић и	183
- Вуковић и (Фатић и)	188
- Влаовић и	196
- Вуковић и (Раосављевић и)	202
- Јоковић и	208
- Крговић и	210
- Кршикапе	215
- Раосављевић и	216
- Рубежић и	218
- Симовић и	220

- Стожинић и	221
- Зиндовић и	221
- Радојевић и	223
- Ристић и	226
- Шуковић и	227
- Шарић и	227
- Милошевић и	228
- Мацгаљи	231
- Ракетић и	231
- Јовановић и	231
- Дедејић и	232
- Ракочевић и	237
- Томовић и	249
- Томашевић и	250
- Чобелић и	253
- Горчиновић и	260
- Јошановић и	261
- Поријекло брастава у Штитарици	261
- Број породицау Штитарици: 1921, 1941 и 1992. године	262
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	264
БИЉЕШКА О АУТОРУ	267